

Mendelova univerzita v Brně
Agronomická fakulta
Ústav aplikované a krajinné ekologie

Paměť krajiny mikroregionu Ivančicko
Diplomová práce

Vedoucí práce:
doc. Ing. Dr. Milada Šťastná

Vypracovala:
Bc. Petra Skálová

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Zpracovatelka: **Bc. Petra Skálová**
Studijní program: Zemědělská specializace
Obor: Agroekologie
Název tématu: **Paměť krajiny mikroregionu Ivančicko**
Rozsah práce: 50 stran + přílohy

Zásady pro vypracování:

1. V rámci zadaného tématu bude vypracována literární rešerše týkající se kulturní krajiny a její hodnot v mikroregionu Ivančicko (dobrovolného svazku obcí).
2. Cílem práce bude identifikovat hodnoty v krajině na případové studii Ivančic a okolí, jejich vhodnocení z časového hlediska a vytvoření mentální mapy zachycující změny v krajině (paměť krajiny) jejich obyvatel.
3. Charakteristika vybrané lokality bude zaměřena na otázky fyzicko-geografické, land use, historické a kulturní.
4. Metodika: Příprava, realizace, zpracování a vyhodnocení polostandardizovaných rozhovorů se starousedlíky. Využití SWOT analýzy k identifikaci slabých a silných stránek, rizik a příležitostí identifikovaných hodnot ve vybraném území.
5. Závěrečné zhodnocení výsledků.

Seznam odborné literatury:

1. SALAŠOVÁ, A. Hodnotenie krajinného rázu. *Enviromagazín*. 2007. sv. 12, č. 1, s. 10-11. ISSN 1335 1877.
2. TRNKA, P. Pohledy na krajinu a její proměny. In *Ochrana přírody a krajiny ve Zlínském kraji. Pilotní vzdělávací program Hostětín 2007/2008 – sborník přednášek*. 1. vyd. Brno: ZO ČSOP Veronica, 2008, s. 60-68. SBN 978 80 904109 1 6.
3. KOLEJKA, J. MAREK, D. Sledování vývojových trendů kulturní krajiny v GIS. *Computer Design*. 2004. sv. neuveveno, č. 3, s. 57-59. ISSN 1212 4389.
4. SÁDLO, J. STORCH, D. *Biologie krajiny : biotopy České republiky*. 2. vyd. Praha: Vesmír, 2000. 94 s. SBN 80 85977 31 1.
5. VAŠAR, A. JAKEŠOVÁ, L. NÁPLAVOVÁ, M. Current problems in South Moravian rural landscape. *European Countryside*. 2011. sv. 3, č. 4, s. 265-281. ISSN 1803 8417. URL: <http://versita.metapress.com/content/6167568622251574/fulltext.pdf>
6. LPSKÝ, Z. *Krajinná ekologie pro studenty geografických oborů*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1999. 129 s. SBN 80 7184 545 0.
7. KUBEŠA, P. *Komponovaná kulturní krajina a možnost její obnovy a zachování*. 1. vyd. Olomouc: Národní památkový ústav, 2010. SBN 978 80 86570 17 4.
8. BLUMLOVÁ, D. a kol. *Vnímání krajiny : sborník z konference Krajina jako duchovní dědictví*. 1. vyd. Praha: Obec širšího společenství českých unitářů, 2012. 77 s. SBN 978 80 904909 2 5.
9. JANČURA, P. *Človek – krajina – kultúra: Implementácia Európskeho dohovoru o krajine. Cieľová kvalita krajiny*. 4. 5. 2005 – 5. 5. 2005, Banská Bystrica (SK).
10. SÁDLO, J. a kol. *Krajina a revoluce : významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny českých zemí*. 3. vyd. Praha: Malá Skála, 2008. 255 s. SBN 978 80 86776 06 4.
11. HERBER, V. *Fyzickogeografický sborník 2: Kulturní krajina: příspěvky z 21. výroční konference Fyzickogeografické sekce ČGS konané 16. a 17. února 2004 v Brně*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. 221 s. SBN 80 210 3597 8.

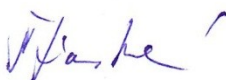
Datum zadání diplomové práce: říjen 2015

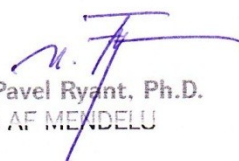
Termín odevzdání diplomové práce: duben 2017

Bc. Petra Skálová
Autorka práce

doc. Ing. Dr. Milada Štátná
Vedoucí práce

doc. Ing. Dr. Milada Štátná
Vedoucí ústavu

doc. Ing. Pavel Ryant, Ph.D.
Děkan AF MENDELU

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci *Paměť krajiny mikroregionu Ivančicko* vypracovala samostatně a veškeré použité prameny a informace uvádím v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a v souladu s platnou Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací.

Jsem si vědoma, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně dne:

.....
podpis

Poděkování

Na tomto místě chci poděkovat především vedoucí práce doc. Ing. Dr. Miladě Šťastné za pravidelné konzultace, cenné rady, trpělivost a ochotu vždy pomoci při vedení mé diplomové práce. Dále bych také ráda poděkovala své rodině za ochotu vždy poradit a pomoc při vyhledávání publikací a jiných faktů týkajících se daného tématu. V neposlední řadě bych ráda poděkovala svým rodičům za veškerou podporu a pomoc, kterou mi během celého studia věnovali.

ABSTRAKT

Skálová, P. *Paměť krajiny mikroregionu Ivančicko*. Diplomová práce. Brno: Mendelova univerzita, 2017.

Diplomová práce se věnuje paměti krajiny mikroregionu Ivančicko. Mikroregion Ivančicko leží v Jihomoravském kraji, v jihozápadní části okresu Brno-venkov. Celkem do něj spadají tři města a devět obcí. Metodicky je práce založena na rešerši publikovaných informací, srovnávací metodě, polostandardizovaných rozhovorech, SWOT analýze a vlastním terénním průzkumu. V teoretické části jsou nejdříve definovány základní pojmy, následně je velmi stručně popsán celý mikroregion, jeho vybrané památky, ochrana přírody a krajiny. Na závěr je stručně popsán jeho historický vývoj a současné dominanty. Z výsledků vyplývá, že vybraná zájmová oblast mikroregionu, tedy katastrální území Ivančice a Kounické Předměstí, se svými přírodními poměry příliš neliší, nicméně jejich historický vývoj území probíhal odlišně. Největší vliv na obě území zanechala průmyslová revoluce a následná socializace a kolektivizace v zemědělství. Na základě polostandardizovaných rozhovorů, týkajících se pouze krajiny kolem měst Ivančice a Oslavany, bylo zjištěno celkem 32 hodnot. Výsledky potom poukazují na fakt, že krajina mikroregionu sice bývala bohatá na spoustu krásných míst, ale většina z nich k dnešním dnům nenávratně změnila svoji podobu anebo úplně zanikla.

KLÍČOVÁ SLOVA

Hodnota krajiny, mikroregion Ivančicko, paměť krajiny, polostandardizované rozhovory, srovnávací metoda, SWOT analýza, vlastní terénní průzkum.

ABSTRACT

Skálová, P. *Landscape memory of the Ivančicko micro-region*. Diploma thesis. Mendel University in Brno, 2017.

The diploma thesis is concerned with the landscape memory of the Ivančicko micro-region. The micro-region is in the South Moravia Region, in the south-west part of the Brno-country district. The micro-region includes three towns and nine villages. Methodologically, the thesis is based on literature reviews for published information, comparative method, semi-standardized interviews, SWOT analysis and own field investigation. In the theoretical part, the fundamental concepts are first defined, followed by a brief description of the whole micro-region, a selection of its monuments, countryside and landscape protection. In the conclusion, the historical development and present-day dominant features of the micro-region are described in brief. It follows from the results that the selected micro-region parts of interest, i.e. the cadastral lands of Ivančice and Kounické Předměstí, do not differ much in their landscape conditions; however, the historical development of these two territories was different. In both of them, the most important effects were brought about by the Industrial Revolution and, later, by socialist economy, the collectivization of agriculture in particular. On the basis of semi-standardized dialogues regarding only the landscape around Ivančice and Oslavany, a total of 32 values were obtained. The results then indicate that the landscape of the micro-region used to be rich in beautiful spots but, by now, most of them have irreversibly changed their appearance or vanished altogether.

KEYWORDS

Landscape value, Ivančicko micro-region, landscape memory, semi-standardized dialogues, comparative method, SWOT analysis, own field investigation.

OBSAH

1 ÚVOD.....	9
2 CÍLE PRÁCE	10
3 LITERÁRNÍ REŠERŠE	11
3.1 Terminologie.....	11
3.1.1 Krajina.....	11
3.1.2 Paměť krajiny	11
3.1.3 Land use	12
3.1.4 Mikroregion.....	13
3.1.5 Hodnota krajiny.....	13
3.2 Mikroregion Ivančicko	14
3.2.1 Vybrané památky mikroregionu Ivančicko	17
3.3 Ochrana přírody a krajiny	22
3.3.1 Ochrana krajinného rázu a přírodní park.....	22
3.3.2 Zvláště chráněná území	23
3.3.3 Natura 2000.....	24
3.3.4 Památné stromy	24
3.4 Historický vývoj a současné dominanty mikroregionu	25
4 METODIKA	29
5 VÝSLEDKY A DISKUZE	32
5.1 Popis vybraného území	32
5.1.1 Topografické vymezení území	32
5.1.2 Geomorfologické poměry.....	33
5.1.3 Geologické poměry	34
5.1.4 Klimatické poměry	34
5.1.5 Hydrologické poměry.....	35
5.1.6 Pedologické poměry	36
5.1.7 Potencionální přirozená vegetace.....	37
5.1.8 Biogeografické poměry	38
5.2 Vývoj využití území – land use	40
5.2.1 II. vojenské mapování – Františkovo 1836–1852	40
5.2.2 První polovina 20. století.....	42
5.2.3 Současnost.....	43
5.3 Polostandardizované rozhovory	49
5.4 SWOT ANALÝZA	60
5.5 Vlastní terénní průzkum.....	63
6 ZÁVĚR	66
7 PŘEHLED POUŽITÉ LITERATURY	68
SEZNAM OBRÁZKŮ	74
PŘÍLOHY	75

1 ÚVOD

Téma diplomové práce je velmi úzce provázané se studovaným oborem Agroekologie – práce poukazuje na vztah člověka ke krajině, jak ji dokáže využívat, měnit, ale také nenávratně ničit. Jedním z významných impulsů přispívajících ke změnám naší krajiny byla průmyslová revoluce. S rozvíjejícím se průmyslem a novými zemědělskými technologiemi začala krajina nevratně měnit svoji podobu a byla přeměněna v místo, které mělo sloužit pouze pro potřeby lidstva. Používání minerálních hnojiv a později také chemických prostředků zanechalo v krajině jistý dopad. Krajina začala být jednotvárným, nepřístupným místem, tvořeným monokulturami a nestabilními ekosystémy. V poslední době si lidé opět začali uvědomovat její hodnotu, a začali se o krajinu starat. Krajina je pro člověka domovem, místem, ve kterém žije, ale které také pozitivně nebo negativně ovlivňuje. Každý si pod pojmem krajina představí něco jiného. Většinou se jedná o místo, ke kterému člověk váže jistý citový vztah, a které je mu svým způsobem blízké. Teprve postupem času si začíná uvědomovat, co vše mu krajina může nabídnout. Starším generacím byla v dětství krajina vším, a poskytovala jim nepřeberné možnosti, jak ji využít. Dnešním dětem koupání v řece, chození na procházky či hraní si v lese mnoho neříká. Moderní technologie zastínily její význam, odstrčily ji do ústraní. Nejen děti dnešní generace si jí už tolik neváží a nechovají k ní úctu jako dříve.

Zájmové území – Mikroregion Ivančicko – bylo vybráno s ohledem na místo mého bydliště, kterým je město Ivančice. Bohatství krajiny Ivančického mikroregionu je nejen ukryto v přírodních parcích, zvláště chráněných územích či evropsky významných lokalitách, ale také v lesích, kopcích, řekách a jiných scenériích. V této práci jsem se zaměřila zejména na identifikaci a analýzu hodnot v krajině tohoto mikroregionu a možnosti jejich využití při jeho dalším rozvoji.

2 CÍL PRÁCE

Cílem práce bylo:

1. V rámci zadaného tématu vypracovat literární rešerši týkající se kulturní krajiny a jejich hodnot v mikroregionu Ivančicko (dobrovolného svazku obcí).
2. Identifikovat hodnoty v krajině na případové studii Ivančic a okolí, vyhodnotit je z časového hlediska a vytvořit mentální mapu zachycující změny v krajině (paměť krajiny) jejich obyvatel.
3. Charakterizovat vybrané lokality se zaměřením na otázky fyzicko-geografické, land use, historické a kulturní.
4. V rámci metodiky připravit, realizovat, zpracovat a vyhodnotit polostandardizované rozhovory se starousedlíky. Využít SWOT analýzy k identifikaci slabých a silných stránek, rizik a příležitostí vybraného mikroregionu.
5. Závěrečné zhodnocení výsledků.

3 LITERÁRNÍ REŠERŠE

3.1 Terminologie

3.1.1 Krajina

Krajina jako pojem je vyjádřena celou řadou definic a vždy je potřeba zvolit právě tu, která odpovídá zaměření daného výzkumu. Krajina je naším domovem. Je místem, kde žijeme, místem, o které se staráme, které měníme, a které bohužel také ničíme.

Zákon číslo 114/92 Sb., o ochraně přírody a krajiny, definuje krajinu následovně: *„krajina je část zemského povrchu s charakteristickým reliéfem, tvořená souborem funkčně propojených ekosystémů a civilizačními prvky.“*

Dle Formana a Godrona (1993) je krajina až příliš rozmanitá na to, aby se o ní člověk mohl jednoduše vyjádřit. Získáme-li informace od široké škály lidí, získáme tím bohatství přístupů, které lidé ke krajině zaujmají. Každý člověk má totiž ke krajině jistý citový vztah. Autoři definují krajinu *„jako heterogenní část zemského povrchu, skládající se ze souboru vzájemně se ovlivňujících ekosystémů, který se v dané části povrchu v podobných formách opakuje.“* Rozsah krajiny bývá různý, v průměru několik kilometrů čtverečních a více. Vlastní vývoj krajiny je ovlivněn celkem třemi ustálenými jevy, a to dlouhodobými geomorfologickými pochody, střednědobými vlivy organismů osídlujících krajinu a krátkodobými disturbancemi jednotlivých ekosystémů.

Dle Palanga a kol. (2004) krajina určuje smysl místa a je dědictvím bohaté historie. Proto jí je potřeba ochraňovat.

3.1.2 Paměť krajiny

Díky různým interpretacím má pojem paměť krajiny svůj nejednoznačný, široký, v podstatě vágní význam. Paměť krajiny dle Sádla (2008) vyjadřuje *„schopnost čelit rozmarům své doby a nenechat se jenom vláčet neustále se proměňující přítomností.“*

Sklenička (2003) tvrdí, že *„paměť krajiny je možné chápat jako schopnost uchovávat některé krajinné atributy, ale též jako schopnost tyto atributy regenerovat.“* Krajina vznikla jako výsledný efekt různých přírodních procesů, kulturní krajina v sobě uchovává navíc i činnost člověka. Všechny tyto procesy a jevy zachovávají v krajině určité znaky a stopy, které jsou buď v zápětí po jejich vzniku či znovu objevení smazány, anebo v krajině přetrvávají několik stovek až tisíce let, přičemž jejich odstranění je obtížné či nemožné.

Nejjednodušeji si můžeme paměť krajiny představit jako soubor starých objektů, památek, které nám o krajině a její minulosti řeknou vše podstatné. Nejstarší složky, které toho pamatují nejvíce, bývají skryty v základech, pod vrstvou nových nánosů, které je jistým způsobem také chrání. Při této interpretaci krajiny záleží na člověku, jak daný objekt vnímá. V dalším, nicméně složitějším a organičtějším pojetím, jde o zahrnutí vzájemné koexistence různě starých celků, v nichž starší vrstvy si zanechávají určující úlohu, zakládají historicitu objektu, a mladší struktury a objekty se tak nemohou plně zrovnoprávnit (Sádlo, 2008).

Cílek (2005) uvádí, že „*paměť je něco opakovaně myslitelného a tím i schopného regenerace, je něčím, co může zachránit před katastrofickým zvratem.*“ Mezi hlavní prvky paměťové struktury krajiny řadí: reliéf, klima a mikroklima, substrát a využití péče o krajinu. Paměťovou strukturu krajiny utvářejí jednak přírodní podmínky a jednak také člověk svojí činností.

Problematikou paměti krajiny se ve svém díle také zabývají Stewart a Strathern (2003). Dle Sádla (2008) lze v nejsilnějším vyjádření paměť krajiny charakterizovat jako paměť naší. „*Je to schopnost disponovat svými staršími, konzervativními strukturami (Sádlo 1994), vybavovat je, rozvíjet v přítomnosti a konfrontovat je s otvírajícími se možnostmi.*“

3.1.3 Land use

Termín „*land use*“ poprvé použil Stamp (1940, 1945, 1950). Autor definoval land use jako: „*funkční členění daného území podle kategorií ploch, které se odvozují od způsobu využití určité plochy (země).*“ Do českého překladu je tento termín uveden jako využití ploch, což je z geografického pohledu nejvýstižnější a nejuniverzálnější, méně je využíváno překladu využití země, využití půdy, využití krajiny či využití půdního fondu (Bičík a kol., 2010).

Dle přílohy k vyhlášce č. 357/2013 Sb., vyhláška o katastru nemovitostí (katastrální vyhláška) rozlišujeme tyto druhy pozemků: orná půda, chmelnice, vinice, zahrada, ovocný sad, trvalý travní porost, lesní pozemek, vodní plocha, zastavěná plocha a nádvoří a ostatní plocha.

Dle Novotné (2001) se jedná o geografickou charakteristiku části povrchu země, která poukazuje na zastoupení jednotlivých ploch krajiny na základě jejich využití člověkem. Řadíme sem následující prvky: les, pole, louky, pastviny, úhory, vodní toky, nádrže, komunikace, urbanizované a zastavěné plochy a řadu dalších subkategorií.

Pojem land use neboli využívání krajiny je pojmem dynamickým a ukrývá v sobě dvě základní složky, a to biofyzikální a socioekonomickou. Jednak je v tomto termínu obsaženo hodnocení krajiny z hlediska jejího potencionálního stavu, tedy vhodnosti pro jednotlivé způsoby využívání, jednak analýza jejího historického a aktuálního stavu. Způsob, jakým je krajina využívána, je zpravidla ovlivňován dvěma skupinami faktorů. První skupinou jsou faktory přírodní, kam řadíme například klimatické či půdní charakteristiky, svažitost terénu apod. Do druhé skupiny řadíme faktory kulturní, tedy například hospodářský stav země, politická situace v jednotlivých obdobích, estetické aspekty, ochrana přírody, technická vyspělost, ohrožení erozemi, či hygienické limity (Sklenička, 2003).

3.1.4 Mikroregion

Dle Hampla a kol. (1987) je za mikroregion považován územní celek, jenž zahrnuje nejintenzivnější regionální procesy, jako je například dojíždka za prací či za službami.

Dle Knolla (2002) můžeme jako mikroregion označit obvykle větší území, než je území jedné obce. Toto území by mělo mít buď společné problémy a rysy, anebo se jedná o přirozené spádové území, kde obce či jiné subjekty spolupracují při řešení vzájemných a analogických problémů.

V českém právním řádu není pojem mikroregion uveden. V minulosti byl tento pojem často spojován s územím obce s pověřeným obecním úřadem. Jako mikroregion můžeme označit dle Pápolá „*dobrovolné sdružení obcí s různým typem právní subjektivity*.“ Význam pojmu mikroregion lze shrnout do tří oblastí. První tvoří oblast geografická, kde je pojem užíván pro označení určitého území nebo oblasti. Dále je tento pojem používán ve smyslu neformální spolupráce obcí, při které stačí pouze souhlas obecních zastupitelstev. V poslední řadě je pojem užíván ve smyslu formalizované spolupráce několika obcí, vystupujících jako právnická osoba (Pápol, 2006).

3.1.5 Hodnota krajiny

Dle Šťastné a kol. (2015) se jedná o „*kvalitativní vlastnost krajiny, která podmiňuje její využití*.“ Hodnoty krajiny mohou být buď subjektivní, dle zhodnocení hodnotícího subjektu, anebo objektivní, které jsou podle právních norem a shody názorů ve společnosti expertně objektivizované.

Hodnoty krajiny lze rozdělit podle různých kritérií, jako jsou například podstata a potenciál jejich využití. Na základě podstaty můžeme hodnoty krajiny rozdělit na přírodní, stavebně-architektonické a nehmotné. Samozřejmě sem spadají i jejich kombinace a různé varianty. Mezi přírodní hodnoty řadíme například lesy, rozptýlenou zeleň, nádrže, vodní toky, skály apod. Ve většině případů se jedná o hodnoty, které jsou výrazně přeměněny či vytvořeny člověkem. Stavebně-architektonické hodnoty vytvořené člověkem můžeme rozdělit na církevní stavby, jako jsou kostely a kaple a na šlechtická sídla, kam spadají hrady, jejich ruiny a zámky. V neposlední řadě sem spadají jako samostatný oddíl také technické památky, jako jsou mlýny, hamry, šachty a mosty, které mají převážně bodový charakter a ve většině případů tvoří dominantu v krajině. Nehmotné hodnoty jsou ve většině případů spojeny s nějakou historickou, mytologickou událostí či lokální kulturou. V krajině jsou tyto hodnoty vyjádřeny pomocí pomníků, památníků, pamětních desek, křížů, znamení apod. Hodnota však není ukryta v těchto hmotných projevech, ale v události, která je s místem spojena (Šťastná a kol. 2015).

Dalším kritériem rozdělení hodnot krajiny je potenciál využití těchto hodnot, kdy můžeme rozeznávat krajinné hodnoty relaxační, kam řadíme například turistiku, regeneraci, odpočinek a sport. Dále sem řadíme poznávací hodnoty, jež vyžadují aktivní přístup všech, co o ně pečují. Spadají sem jak hodnoty přírodní, stavebně-architektonické, tak i hodnoty nehmotné. Tyto hodnoty mohou být vzájemně provázány naučnými stezkami, vybaveny informačními tabulemi či digitálními informacemi. Jako poslední do této skupiny řadíme hodnoty duchovní, které jsou často spojovány se vzpomínkami a představami místních obyvatel či příležitostných návštěvníků. Často mohou být vyjádřeny jako *genius loci*. Právě těmito hodnotami je vyjádřen největší díl paměti krajiny. Stejně jako u výše uvedených hodnot, i tady je možná jejich vzájemná kombinace.

Nicméně je nutné podotknout, že kromě reálných hodnot existují ještě také hodnoty potenciaální. Mezi tyto potenciaální hodnoty řadíme například stávající průmyslové, těžební nebo dopravní stavby a zařízení, které v budoucnu mohou představovat technické památky. Jako potenciaální hodnota může být uvedena devastovaná krajina, která po rekultivaci může vytvořit novou, tzv. „ideální“ krajinu (Šťastná a kol. 2015).

3.2 Mikroregion Ivančicko

Mikroregion Ivančicko se nachází v Jihomoravském kraji, v jihozápadní části okresu Brno-venkov. Jedná se o dobrovolný svazek obcí založený 25. září 2003. Členskými obcemi mikroregionu jsou: Biskoupky, Čučice, Dolní Kounice, Hlína, Ivančice, Ketkovice, Mělčany, Moravské Bránice, Němčičky, Nová Ves, Nové Bránice a Oslavany [1].

Mikroregion Ivančicko se pyšní malebnou krajinou, svým občanům, ale také návštěvníkům, nabízí širokou škálu možností v oblasti rekreace a turistiky. Ráz krajiny je utvářen především řekami Jihlava, Oslava a Rokytná, které se v Ivančicích pod kopcem Réna stékají v řeku jednu. Charakter krajiny je dále tvořen pozvolnými kopci a stráněmi, na nichž se daří především vinicím. Každá obec si zachovává svoje tradice, v každé obci se během roku pořádají tradiční akce, jako jsou hody, ostatky, poutě či jiné kulturní akce (Figer a kol., 2008).

Mikroregion zahrnuje celkem tři města a devět obcí. Centrem a hlavní dominantou celého mikroregionu je jeho největší město Ivančice, které se rozkládá na soutoku tří řek, a to řeky Jihlavy, Oslavy a Rokytné. V roce 1949 bylo město rozšířeno o obce Alexovice, Letkovice a Němčice, v roce 1980 byly k městu připojeny obce Budkovice, Hrubšice a Řeznovice. Od roku 2003 je město pověřeno výkonem státní správy III. stupně, a spolu s připojenými obcemi čítá téměř 10 000 obyvatel. Ivančice jsou proslulé jak svými památkami, tak i kulturními akcemi a tradicemi mezi něž patří například Slavnosti chřestu, červencová Svatojakubská pouť, Svatováclavské trhy s Grilfestem anebo Dny památek konané začátkem září. Jako jediné místo mikroregionu se mohou pyšnit městskou památkovou zónou. Celoročně mohou turisté v budově Staré radnice navštívit výstavy dvou významných Ivančických rodáků, a to Vladimíra Menšíka a Alfonse Muchy. Mezi památné chlouby města určitě řadíme židovský hřbitov, kostel Nanebevzetí Panny Marie, či křížovou cestu vedoucí severovýchodně z města ke kapli svatého Jakuba (Brodesser 2007, [2]).

Oslavany, druhé největší město mikroregionu, mají velice rozmanitou krajinu. Její ráz je utvářen jednak řekou Oslavou, Ketkovským potokem a potokem Balinka, a jednak také přírodním parkem Oslava. Nejznámější a turisty nejnavštěvovanější je renesanční zámek, který se může pyšnit jedním z největších arkádových nádvoří v ČR, Hasičským muzeem s koňskými stříkačkami, Muzeem regionu, hornictví a energetiky a také výrobou vlastního piva. Další turistickou atrakcí je těžní věž a celý areál bývalého

dolu Kukla, jehož rekonstrukce byla dokončena v roce 2013 a lanové centrum Permonium, zábavní centrum s interaktivními hrami pro děti i dospělé. Jako kulturní akce zde můžeme zmínit Karelskou pouť konanou vždy v polovině července, dále pak také odemykání a zamykání Templářské cyklostezky, či v září konané Oslavanské historické slavnosti [3]. Nejmenším městem mikroregionu, ležícím v údolí řeky Jihlavy, jsou Dolní Kounice. Krajina města se může pyšnit nejen svými proslulými vinohrady, jejichž nejznámější odrůdou je Frankovka, ale také hradem a zámekem, který se tyčí na kopci pravého břehu řeky Jihlavy, zříceninou premonstrátského kláštera Rosa coeli, ležícím hned pod hradem, a v posledním řadě také barokní kaplí svatého Antoníčka, nacházející se hned na protějším kopci od hradu. Od května do září se tu každoročně konají různé akce a slavnosti jako jsou Svatogothardské vinařské slavnosti, Antonínská pouť, Historické slavnosti města a Svatováclavské hody [4]. Další významnou vinařskou obcí jsou Moravské Bránice. Jižní částí obce protéká řeka Jihlava, která dodává krajině svébytný ráz. Západně od obce se nachází zahrádková osada Komořina. K osadě vede polní cesta s dubovým porostem, rozmanitou květenou a vzácnými druhy hmyzu. Významnou, a pro místní obyvatele důležitou stavbou, je nádražní budova stojící na kopci západně od obce, která byla a stále je významným železničním uzlem. Zajímavou kulturní památkou je ocelový železniční most, který se nachází na půli cesty mezi Ivančicemi a Moravskými Bránicemi [5]. Na pomezí mezi obcemi Moravské Bránice a Dolní Kounice se nachází další vinařská obec Nové Bránice. Obec má spíše venkovský charakter, místní vinaři se zaměřují především na produkci modrých odrůd, jako jsou Frankovka, Zweigeltrebe nebo André. Severní část území obce je lemována řekou Jihlavou, jejíž údolní niva je velmi vhodná pro zemědělskou produkci. Nejstarší památkou obce je zvonice se zvonem, který pochází z roku 1729 [6]. Na východě mikroregionu se nachází obec Mělčany, známá především pro své vinařství, viniční tratě a každoroční tradice a akce jako jsou červenové a srpnové hody či požární soutěže jak pro mládež, tak dospělé [7]. V okrajové jihovýchodní části mikroregionu se nachází další vinařská obec Němčičky. Ráz krajiny je zde tvořen údolní nivou řeky Jihlavy, která územím volně meandruje, a tvoří tak unikátní ukázkou nížinné řeky meandrující říčními nánosy bez větších nežádoucích či rušivých elementů. Významnou památkou obce je kaple Nanebevzetí Panny Marie na návsi. V katastru obce se nachází přírodní park Niva Jihlavy [8]. Dalším obytným celkem tohoto mikroregionu je obec Hlína, která se nachází na severovýchodně od Ivančic a stejně jako u dalších obcí, i do jejího území zasahuje přírodní park, a to přírodní park Bobrava. Krajinu obce utváří mimo jiné

lesní komplex Bučín. Turisticky nejatraktivnější je rozhledna Vladimíra Menšíka, která tu je v provozu od roku 2007 [9]. Nejseverněji z celého mikroregionu leží obec Ketkovice, která je obklopena dvěma údolímí řek, a to ze západní strany údolím řeky Chvojince, a z jižní potom údolím řeky Oslavy. Díky své jedinečné podobě zde byla vyhlášena přírodní rezervace Údolí Oslavy a Chvojince, která se později také stala velmi vyhledávaným místem pro turisty. Nad soutokem těchto řek se tyčí zřícenina hradu Levnov, známého též jako Ketkovický hrad [10]. Obec Biskoupky ležící jižně pod Ketkovicemi je součástí přírodního parku Střední Pojihlaví, chloubou obce jsou například Biskoupská hadcová step a Biskoupský kopec. Nelze tu ani opomenout, že je rodištěm známého básníka Vítězslava Nezvala [11]. Obec Čučice, nacházející se severně od Biskoupek, leží v údolí řeky Oslavy a je součástí přírodního parku Oslava. Lesnaté území parku obklopující obec je populárním místem turistů a slouží tedy jak k rekreaci, tak i odpočinku. Jako významné památky obce můžeme uvést například Kostel svatého Jakuba Staršího, Kaple svatého Jana Nepomuckého, Boží muka či Kamenné kříže [12]. Další obcí, kam okrajově zasahují výše uvedené přírodní parky je obec Nová Ves. Severně od obce se nachází pramen minerální vody Svatá voda. Nová Ves má charakter spíše venkovský, a to hlavně v důsledku působnosti zemědělského družstva i soukromých zemědělců. K prohlédnutí malebné krajiny celého mikroregionu slouží také řada tématických cyklostezek [13].

Tato průmyslem téměř nedotčená krajina skýtá nejen značené turistické trasy a tématické cyklostezky, výběr z řady možností ubytování a stravování, rozmanité kulturní tradice či dobré víno z místních vinohradů, ale především také četné historické památky, jejichž stáří sahá až do období středověku, a které nemůžeme jen tak opomenout (Figer a kol., 2008).

3.2.1 Vybrané památky Mikroregionu Ivančicko

Kostel Nanebevzetí Panny Marie

Dominantou městské památkové zóny, ale vlastně i celých Ivančic, je věž trojlodního kostela (viz příloha č. 1). Věž dosahuje výšky 53 m, původně stála samostatně a kostel k ní byl přistaven o několik let později. Byla o jedno patro nižší a její funkce byla obranná. Přistavění patra probíhalo v roce 1561, současně tu byl postaven i byt pro zvoníka a stavba byla upravena na osazení ciferníku hodin. Dnes se na věži nacházejí tři zvony (Figer a kol., 2016 a 2008).

Počátek kostela, nebo také farního chrámu, sahá do 13. století, tedy do doby, kdy Ivančice byly královským městem. V roce 1304 byl ještě nedostavěný kostel, společně s ukrývajícími se obyvateli města Ivančic, vypálen uherským vojskem. Kostel byl opraven až na konci 15. století. V západní části kostela se nacházejí ve zdi vytesané znaky města, což představují tři korbele, pánů z Lipé (zkřížené ostrve), pánů z Kravař (zavinutá střela), a v poslední řadě pánů z Rožmberka, které reprezentuje pětিলistá růže. V letech 1947–1953 prodělal kostel rozsáhlé opravy podle návrhů architekta Klaudia Madlmayera, kdy byla například stržena původní střecha kostela a nahrazena tehdy novým typem tzv. prejzovou střechou (Figer a kol., 2016; Schwendtová a kol., 2000).

Židovský hřbitov

Za zmínku také určitě stojí židovský hřbitov, jenž je významnou historickou památkou města Ivančice. Jedná se o třetí nejstarší židovský hřbitov v České republice, pocházející z 15. století. V minulosti byl hřbitov dvakrát zvětšen, celkově dnes zaujímá plochu 12 504 m². Náhrobky jsou na základě doby pohřbívání rozděleny do jednotlivých oddělení, nejstarší stojící náhrobek pochází z roku 1552. Obřadní síň, umístěná při vchodu na hřbitov, pochází z roku 1902. Nejstarší sekce hřbitova mají nápisy na náhrobcích hebrejsky, mladší německy, česky napsané nápisy pocházejí až z 20. století. Hřbitov obsahuje přibližně 1800 náhrobků a pomníků, pod kterými je pohřbeno přibližně 2700 osob. V posledních řadách první sekce, v levé části hřbitova, je umístěno kolem čtyřiceti pěti náhrobků z let 1938–1942. Jedná se o hroby Židů, kteří zemřeli v utečeneckém, později internačním táboře (Figer a kol. 2016; Jelínková a Smutný, 2009).

Některé náhrobky z období 16.–19. století jsou dekorativně vyzdobeny a spolu s textem charakterizují osobu zemřelého. Kromě této výzdoby a textu se nalézají na náhrobcích také specifické symboly, typické především pro jižní a střední Moravu. Tyto symboly nám podávají stěžejní informace o zemřelém, jejich význam je určen především pro současníky a budoucí generace. Symboly můžeme členit do několika skupin, a to na symboly obecné platnosti, symboly vztahující se k osobě zemřelého (rod, jméno, zaměstnání atd.), smuteční, kabalistické či mystické symboly (Klenovský, 2009).

Symboly obecné reprezentuje například Desatero přikázání, které je typické pro náhrobky rabínů. Dalším reprezentantem této skupiny je šesticípá hvězda (hexagram), která byla považována už ve středověku za magické znamení. Později byla spojována

s osobními jmény zemřelého David a Menachem, teprve v 19. století se stala pověstným symbolem židovství. Dalším obecným symbolem je symbol koruny, který má hned několik významů. Buď se jedná o korunu tóry čili moudrosti, což je nejvýznamnější motiv, v Ivančicích ho můžeme nalézt na náhrobku rabína Hillela Epocha Pollaka pocházejícího z roku 1809. Další korunou je koruna kněžství, což je spojení koruny a žehnajících rukou. Symbol koruny vlády, tedy koruny královské, je spojen se symbolem lva. Nad těmito všemi by měla ještě stát také nejčastěji používaná koruna dobrého jména, která symbolizuje příkladný život zemřelého. K dalším obecným motivům můžeme zařadit například rostlinné motivy, podané ruce či symbol kotvy (Klenovský, 2009).

Symboly rodu jsou reprezentovány buď emblémem dvou rukou zvednutých v kněžském požehnání roztaženými prsty, což je symbol rodu kohenů, anebo tzv. levitskou soupravou, tedy konvicí a mísou, což je symbolem levitů. Symboly jména jsou často reprezentovány symboly zvířat. Rodová jména zvířecího typu umožňovala jejich zobrazování, což je jeden z důvodů výskytu symbolů zvířat na náhrobcích. Symbol zvířat může také, kromě rodového jména zobrazovat i samotné osobní jméno, například Juda, znamenající lev, anebo Dan znamenající had. Na hřbitově v Ivančicích můžeme nalézt motiv lva, jelena, či ptáka. Mezi další symboly jména můžeme zařadit například symbol studny vycházející z biblických příběhů. Symboly zaměstnání či funkce jsou spojeny s náboženským nebo světským životem v židovské obci, kdy například kniha označuje rabína či kantora, svitek tóry písaře, nůžky krejčího apod. Symboly smuteční reprezentuje smuteční vrba, palma a někdy také symbol podaných rukou. Mezi symboly kabalistické a mystické řadíme osmicípou Šalamounovu hvězdu a v kruhu stočeného hada, který si užívá vlastní ocas (urovoros). Urovoros má charakterizovat koloběh látek v přírodě, věčnost hmoty či víru v nesmrtelnost lidské duše. Tento symbol lze v České republice najít pouze zřídka, na jižní Moravě ho lze nalézt pouze asi v padesáti případech, včetně židovského hřbitova v Ivančicích (Klenovský, 2009).

Obr. 1: Židovský hřbitov v Ivančicích (foto: P. Skálová, 2017).

Kaple svatého Jakuba a křížová cesta

Kaple svatého Jakuba se tyčí na stejnojmenném kopci východně od města Ivančice. Dříve byla kaple obklopena vinicemi, dnes se tu nachází různé druhy křovin a akátové hájky. Kaple byla postavena z dobrovolných příspěvků místních obyvatel na konci 15. století na památku konce moru. V roce 1784 na příkaz císaře Josefa II. byla kaple zrušena a o několik let později zbourána. O obnovu a znovupostavení kaple se zasloužil ivančický rodák a vlastenec Tomáš Procházka. S výstavbou nové kaple bylo započato v roce 1852, k vysvěcení kaple však došlo až v roce 1858, kdy bohužel už tento ivančický rodák nežil. Následná velká přestavba kaple proběhla v letech 1954–1955 a byla iniciována tehdejším ivančickým farářem Janem Slabým (Schwendtová a kol., 2000).

Ke kapli neodmyslitelně patří i křížová cesta vybudovaná v letech 1861–1863. Cesta vede od nového hřbitova ke kapli, jedná se o 14 kapliček s polychromovanými litinovými reliéfy. Už více než 140 let se v Ivančicích udržuje tradice svatojakubských poutí, kdy se rodáci z Ivančic alespoň jednou do roka vrátí do svého rodného města. Těchto poutí se ve 30. letech minulého století účastnil i slavný ivančický rodák, malíř Alfons Mucha. V roce 1991 byly všechny kapličky opraveny (Figer a kol., 2016; Schwendtová a kol., 2000).

Zámek Oslavany

Historie zámku sahá do období začátku 13. století, kdy byl zámek původně založen jako první ženský cisterciácký klášter na Moravě paní Heilwigou ze Znojma. Nicméně po husitských válkách došlo k úpadku kláštera, začátkem 16. století byl klášter zrušen a postupně se začal přestavovat na renesanční zámek. V následujících letech se na zámku vystřídal hned několik majitelů, od roku 1713 do josefínských reforem se sem vrátily opět cisterciáčky. V roce 1939 byl zámek, jako židovský majetek, zabrán Němci, po válce připadl do vlastnictví státu a byl využíván jako skladovací prostor různých organizací. V roce 1993 se vlastnictví zámku vrátilo do rukou města Oslavany, které začaly devastovaný zámek opravovat (Musil a kol., 2012).

Chloubou této rozsáhlé renesanční stavby je jedinečné arkádové nádvoří, v poměrně dobrém stavu se dochovalo i kněžiště klášterního gotického kostela, kde se dnes odehrávají různé výstavy, koncerty či svatby. Turisté zde mohou navštívit výstavy v Muzeu hornictví a energetiky či v Hasičském muzeu. V areálu zámku se nachází také restaurace, které nabízí pivo vyráběné přímo v zámeckém pivovaru. Fotku současného stavu zámku lze nalézt v příloze č. 2 (Musil a kol., 2012).

Kaple sv. Antonína v Dolních Kounicích

Stavba kaple sv. Antonína, pocházející z roku 1654, byla iniciována občany z Dolních Kounic a z okolních obcí, k počtě patronů sv. Antonína Padovanského a sv. Floriána. Tehdy ještě jako dřevěná byla postavena na vrchu Antoníček, ležícím v nadmořské výšce 262 m. Jelikož však nestačila všem poutníkům, musela být v roce 1757 přestavěna na kapli zděnou. Architekt František Antonín Grimm navrhl budovu kaple tak, aby měla tři vchody, jeden hlavní a dva vedlejší, a velkou klenutou kopuli. V roce 1948 bylo pro tuto kapli opatřeno harmonium, které však dnes, díky svému špatnému technickému stavu, již svému účelu neslouží. Dodnes v kapli visí zvon z roku 1586, což poukazuje na fakt, že byl zvon dříve používán v jiném kostele či kapli. V průběhu druhé světové války byla kaple poškozená válečnými událostmi, ale po válce byla za značné peníze opravena. Poslední generální oprava byla realizována v roce 2013, kdy bylo upraveno jak okolí kaple, tak kaple samotná (Němec, 2014).

Každý rok v červnu se ke kapli koná tradiční pouť. Kapličky, obklopující křížovou cestu vedoucí ke kapli, byly postaveny někdy na počátku 19. století. Díky značnému poničení, ať už v důsledku klimatických jevů či válečných událostí, byly kapličky v 70. letech 19. století opraveny. O jejich opravu se postaral místní občan

Alois Picka, který na rekonstrukci vynaložil značné finanční prostředky. Po jeho smrti byly do kapliček koncem 19. století pořízeny litinové plastiky vyrobené v Blansku (Němec, 2014).

3.3 Ochrana přírody a krajiny

3.3.1 Ochrana krajinného rázu a přírodní park

Zákon číslo 114/92 Sb. o ochraně přírody a krajiny uvádí: „*k ochraně krajinného rázu s významnými soustředěnými estetickými a přírodními hodnotami, který není zvláště chráněn podle části třetí tohoto zákona, může orgán ochrany přírody zřídit obecně závazným právním předpisem přírodní park a stanovit omezení takového využití území, které by znamenalo zničení, poškození nebo rušení stavu tohoto území.*“ V území mikroregionu byly vyhlášeny celkem čtyři přírodní parky [14].

Přírodní park Bobrava

Přírodní park Bobrava, vyhlášený v roce 1982, se nachází v katastru obce Hlína, jeho rozloha činí přibližně 3100 ha. Území parku je tvořeno převážně lesními porosty, jako jsou smrk ztepilý, borovice lesní, doubravy a dubohrabřiny. Geologické podloží parku tvoří vyvřeliny brněnského masívu. Reliéf parku je členitý, jeho charakter utvářejí především zvlněné masívy rozčleněné na množství hřbetů, žlebů, úžlabí a údolí [15].

V 16. století se v prostoru přírodního parku pěstovala vinná réva. Park se může pochlubit svými zachovalými lučními porosty a zbytky přirozených lesů. V prostorách parku se nachází rozsáhlý lesní komplex Bučín, pro nějž jsou typické mohutné staleté buky lesní [37].

Přírodní park Oslava

Přírodní park Oslava byl vyhlášen v roce 1997. Nachází se hned ve čtyřech katastrálních územích, a to katastrální území Čučice, Ketkovice, Nová Ves u Oslavan a Oslavany. Rozloha parku je necelých 2200 ha. Osu celé oblasti parku tvoří údolí řek Chvojince a Oslavy, v západní části parku byla vyhlášena přírodní rezervace Údolí Oslavy a Chvojince. Ráz krajiny je utvářen hluboce zaříznutým údolím řeky Oslavy kamenitými svahy se suťovými poli. Dřevinná skladba lesního porostu byla zčásti pozměněna výsadbou jehličnanů, jako jsou smrk lesní či borovice lesní. Naproti tomu na skalnatých svazích se zachovaly lesní porosty s přirozenou druhovou skladbou s převahou teplomilných dobřav. Na území parku se nachází pozůstatky výše zmíněného hradu Levnov [16, 37].

Přírodní park Niva Jihlavy

Tento přírodní park se rozkládá v údolní nivě řeky Jihlavy a v rámci mikroregionu zasahuje do katastrálního území obce Němčičky. Park byl vyhlášen v roce 1999 a má rozlohu 1300 ha. Největší zajímavostí parku je ukázka toku větší nížinné řeky volně meandrující říčními nánosy. Na jedné straně řeka vymílá nárazové břehy, na druhé straně dochází k ukládání těchto sedimentů v podobě pláží a šterkových lavic. Ráz krajiny je utvářen fragmenty lužního lesa a druhovou pestrostí břehové vegetace. Bohužel ve většině území jsou dřevinné skladby narušovány cizími dřevinami, jako je například trnovník akát či javor jasanolistý [17,37].

Přírodní park Střední Pojhlaví

Přírodní park Střední Pojhlaví byl vyhlášen v roce 1989 a jeho rozloha činí cca 1500 ha. V rámci mikroregionu zasahuje park do katastrálních území Biskoupky na Moravě, Hrubšice, Nová Ves u Oslavan a Řeznovice. Nejvyšším místem parku je Biskoupský kopec s nadmořskou výškou 397 m. Pro park je charakteristické kaňonovité údolí řeky Jihlavy s přirozenými lesními porosty. Převážná část území je pokryta dubohabřinami. Pod obcí Biskoupky se park otevírá v údolí s převažující nelesní vegetací. V parku se nachází řada zvláště chráněných maloplošných území jak lesního, tak i nelesního charakteru. V území regionu to jsou například PP Nad řekami, PP Biskoupský kopec, PP Biskupská hadcová step a PR Velká skála [18, 37].

3.3.2 Zvláště chráněná území

Dle § 14 zákona 114/92 Sb., o ochraně přírody a krajiny, lze vyhlásit přírodovědecky či esteticky velmi významné či jedinečné území za zvláště chráněné. Na území mikroregionu se nachází celkem dvanáct maloplošně zvláště chráněných území, a to deset přírodních památek a dvě přírodní rezervace [19].

Maloplošná zvláště chráněná území:

- PP Biskoupský kopec – rozloha 8,31 ha, k. ú. Biskoupky na Mor.
- PP Biskupská hadcová step – rozloha 2,21 ha, k. ú. Biskoupky na Mor.
- PP Bouchal – rozloha 1,81 ha, k. ú. Letkovice
- PP Budkovické slepence – rozloha 12,41 ha, k. ú. Budkovice
- PP Červené stráně – rozloha 4,72 ha, k. ú. Nové Bránice
- PP Nad řekami – rozloha 12,92 ha, k. ú. Hrubšice
- PP Pekárka – rozloha 12,05 ha, k. ú. Alexovice

- PP Pustý mlýn – rozloha 34,92 ha, k. ú. Biskoupky na Mor.
- PP Rybičková skála – rozloha 0,05 ha, k. ú. Padochov
- PR Údolí Oslavy a Chvojince – rozloha 2309,87 ha, k. ú. Čučice a Ketkovice
- PR Velká skála – rozloha 54,42 ha, k. ú. Biskoupky na Mor.
- PP Žebětín – rozloha 1,50 ha, k. ú. Dolní Kounice

3.3.3 Natura 2000

Dle zákona 114/92 Sb., o ochraně přírody a krajiny, se jedná o celistvou evropskou soustavu území se stanoveným stupněm ochrany. Natura 2000 udržuje a uchovává typy evropských stanovišť a stanoviště evropsky významných druhů v jejich přirozeném areálu, popřípadě se snaží o obnovu těchto stanovišť či jejich přirozené rozšíření. V České republice je Natura 2000 tvořena dvěma typy stanovišť, a to ptáčimi oblastmi a evropsky významnými lokalitami. Na území mikroregionu se nachází celkem deset evropsky významných lokalit [20].

Evropsky významné lokality:

- EVL Biskoupský kopec – rozloha 8,31 ha, k. ú. Biskoupky na Mor.
- EVL Červené stráně – rozloha 4,72 ha, k. ú. Nové Bránice
- EVL Krumlovský les – rozloha 1945,52 ha, k. ú. Budkovice
- EVL Krumlovsko-rokytenské slepence – rozloha 96,14, k. ú. Budkovice
- EVL Meandry Jihlavy – rozloha 76,86 ha, k. ú. Dolní Kounice a Němčičky
- EVL Pekárka – rozloha 12,06 ha, k. ú. Alexovice
- EVL Řeka Rokytná – rozloha 123,68 ha, k. ú. Budkovice, Kounické Předměstí a Němčice u Ivančic
- EVL Údolí Jihlavy – rozloha 861,93 ha, k. ú. Biskoupky na Moravě a Hrubšice
- EVL Údolí Oslavy a Chvojince – rozloha 2339,11 ha, k. ú. Čučice, Ketkovice a Nová Ves u Oslavan
- EVL Žebětín – rozloha 1,50 ha, k. ú. Dolní Kounice

3.3.4 Památné stromy

Dle zákona č.114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, lze mimořádně významné stromy vyhlásit rozhodnutím orgánu ochrany přírody za památné. Tyto stromy lze pak ošetřovat pouze se souhlasem orgánu, který tuto ochranu vyhlásil. Dále je zakázáno stromy poškozovat, ničit a rušit jejich přirozený vývoj. Pokud je potřeba chránit památné stromy před škodlivými vlivy okolí, je pro ně orgánem ochrany zřízeno

ochranné pásmo. Pokud tak orgán ochrany neučiní, má každý strom základní ochranné pásmo ve tvaru kruhu a poloměru desetinásobku průměru kmene měřeného ve výši 130 cm na zemi, ve kterém je zakázáno provádět jakoukoliv činnost, která by mohla být pro památný strom škodlivá. Na území mikroregionu se nachází celkem dva památné stromy [21].

Památné stromy:

- **Skeneho platany** – dva památné stromy, k. ú. Alexovice

3.4 Historický vývoj a současné dominanty krajiny mikroregionu

Přítomnost člověka na území Ivančic byla zaznamenána již v době starého paleolitu. V mladší době bronzové se důležitou lokalitou stala Réna, výběžek Krumlovského lesa, nacházející se v místě, kde se řeka Rokytná, jako pravostranný přítok, vlévá do řeky Jihlavy. V této době zde vzniklo výšinné hradiště velatické kultury. V 9. století za vlády Mojmírovců zde bylo postaveno hradiště sloužící jako pevnost ovládající širší území Ivančic. Hradiště zaniklo v důsledku rozpadu Velkomoravské říše.

První spolehlivé údaje o Ivančicích pocházejí přibližně z první poloviny 13. století z oslavanského kláštera cisterciáků. V listinách umístěných v klášteře byla dosvědčena existence farního kostela, dnes na jeho místě stojí kostel Nanebevzetí Panny Marie, který je jediným bezpečným bodem staré ivančické topografie. Místo, kde se nacházel městský hrad, nebylo ani na základě několika průzkumů dodnes přesně určeno. Ivančice jako město jsou pak poprvé doloženy v listině Václava II., pocházející z roku 1288. Na počátku 14. století byl rozvoj města přerušen nájezdem Kumánů. Ve druhé polovině 15. století byly Ivančice vyhlášeny králem Ladislavem Pohrobkem za královské město. Staly se tak osmým královským městem na Moravě. Koncem 15. století však město spadlo do vlastnictví pánů z Lipé. Součástí města byla zhruba od 15. století židovská komunita, v polovině 16. století se za hradbami nacházela židovská čtvrť (ghetto). Na konci 15. století byla ve městě založena Jednota bratrská, která se zasloužila o bratrskou modlitebnu a sbor, školu a tiskárnu. Vůdčí osobností Jednoty byl biskup Jan Blahoslav. Ivančice se tak začaly stávat centrem moravské vzdělanosti (Brodesser, 2007).

Přibližně od 16. do 19. století zajišťovala hospodářský tep a prosperitu města řemesla, která byla sdružená do cechů, dále kvetoucí vinařství, příměstské dvory, mlýny a pivovary. Slávu městu přineslo pěstování chřestu, a velmi dobře rozvinuté vinařství,

jehož počátky sahají do první poloviny 14. století. V sazeničkách pro další pěstování a sázení byl chřest rozeslán do téměř všech evropských států. S rozvojem průmyslu sláva řemesel společně s pěstováním chřestu a vinné révy začala postupně upadat. Průmysl města byl zastoupen továrnou na sukna v Alexovicích (městská část Ivančic), družstevními lihovary v Ivančicích a Němčicích (městská část Ivančic), několika velkými kruhovými cihelnami či mlýny. V letech 1868–1870 byl na hranici katastrálních území Ivančice a Moravské Bránice postaven 374 m dlouhý a 45 m vysoký železniční most s celkovým počtem šesti polí. Jeho provoz byl ukončen v roce 1978, kdy byl most nahrazen souběžnou ocelovou stavbou. Pět polí původní mostní konstrukce bylo sneseno, šesté pole zůstalo zachováno a dnes je řazeno mezi technické památky. Jedním z dalších světlých momentů bylo vybudování železniční tratě z Moravských Bránic přes Ivančice do Oslavan, která byla otevřena v roce 1912. Došlo tak k přímému spojení města s Brnem a dalšími většími městy (Brodesser, 2007; Zlámal, 1936).

Začátkem 20. století byl v Ivančicích založen Okrašlovací spolek. Ten měl za úkol pečovat o městský park na Réně, u Besedního domu, u pomníku padlých a v ulici Ve Sboru, kde je připomínkou Jana Blahoslava. Dále se stará o topolové aleje u Alexovic a na Malovansku (regulace), lipovou alej u Němčic a na Loukách. V roce 1938 se podílel na vybudování rozhledny Na Oklikách. Ivančice byly a dodnes jsou bránou do tří údolí, které formují okolní zalesněné kopce a soutok tří známých řek – Jihlavy, Oslavy a Rokytne. Svými přírodními krásami a bohatstvím se ivančická krajina řadí mezi nejkrásnější krajiny na jižní Moravě.

Cestovní ruch se tu začal rozvíjet už na počátku 20. století. Letovisko u Stříbského mlýna bývalo a stále je jedním z nejpůvabnějších míst ivančického zálesí. Počátky samotného mlýna jsou dodnes neznámé. Jako první majitel je uváděn Jan Stříbský z Kružce, který mlýn koupil roku 1586. Zakladatelem letoviska a přírodního koupaliště byl Kašpar Máca, tehdejší držitel Stříbského mlýna, který jej koupil v roce 1906. Přírodní koupaliště je zasazeno do údolí řeky Jihlavy, kde řeka vytváří jedinečné koryto skalních útesů a vegetačních krás. Velkou měrou se tak Máca zasloužil o rozvoj cestovního ruchu na Ivančicku (Zlámal, 1938).

Oslavany byly vyhlášeny městem v roce 1965. Pěstování vinné révy a vinařství jako takové se v okolí Oslavan rozvinulo už v období středověku. Tento fakt dokládá mimo jiné také znamení na nejstarší doložené oslavanské pečeti pocházející z roku 1599, na které byl zobrazen kmen vinné révy a vinařský nůž. Vesnický charakter

a okolní krajina se pomalu začala měnit v 60. letech 18. století v souvislosti s těžbou břidlicových lupků či rudných surovin. Velké zásahy do krajiny byly způsobeny v souvislosti s dobýváním uhelných ložisek, kde se v útrokách jižní části Boskovické brázdy skrývala sloje černého uhlí. Později se oblast Oslavan stala jižním centrem Rosicko-oslavanské kamenouhelné pánve. I dnes můžeme například za klášterem nad řekou Oslavou najít pozůstatky těžby černého uhlí. V roce 1865 byl vyhlouben vysoko nad řekou Oslavou největší a nejdéle existující oslavanský důl Kukla. Začátkem dvacátého století (1911–1913) byla v jihovýchodní okrajové části Oslavan postavena velká tepelná elektrárna. Elektrárnu zásoboval uhlím, dopravovaným lanovou dráhou, v té době zmodernizovaný důl Kukla, později byla zásobována i z jiných dolů (Padochov a Zbýšov). V jejím sousedství začala postupně vyrůstat halda z prachové části uhlí, které nebylo možno použít k topení a také z popela spáleného uhlí a z hlušiny. Tato halda se tu nachází dodnes, i když se působením povětrnostních vlivů se pomalu zmenšuje. V roce 1912 bylo k elektrárně přistaveno také nádraží. Elektrárna byla významným zdrojem elektřiny pro jižní a západní Moravu, její provoz byl ukončen v roce 1993. Největší růst a rozvoj města byl zaznamenán na přelomu 19–20. století, kdy se počet obyvatel ztrojnásobil a počet domů téměř zčtyřnásobil. Oslavany se dále rozrůstaly i v 30–60. letech 20. století, kdy se především jednalo o zvětšení průmyslového areálu u nádraží či novou výstavbu jižně od oslavanského kláštera. K nárůstu obyvatel, převážně horníků, došlo tedy hlavně díky rozmachu těžby uhlí. Počet obyvatel se však začal od roku 1970 snižovat vlivem poklesu těžby a z toho pramenícího úbytku pracovních míst. Přestože už město ztratilo svůj charakter důlního města a výrobce elektřiny, dodnes se stále rozvíjejí, a to díky moderním strojírenským a stavební podnikům (Brodesser, 2007; Musil a kol., 2012).

Na levém břehu řeky Oslavy v Oslavanech je vybudována naučná stezka Permokarbonu boskovické brázdy, kde se na kontaktu moldanubika a moravika vytvořila jedinečná seskupení tektonické stavby. Začátek stezky se nachází při soutoku řeky Oslavy s potokem Balinkou. Naučná stezka má celkem devět zastavení. Kromě geologického unikátu – překročená vrása – jsou na stezce k vidění odkryté vrstvy boskovické brázdy, výchozy uhelných slojí či vchod do Důlního díla Dědičná štola. V koncové části stezky se nachází starý pískovcový lom v masivu kopce Kukla (Musil a kol., 2012).

Obr. 2: Oslavanská popílko-hlušinová halda (foto: P. Skálová, 2017).

4 METODIKA

V diplomové práci byly použity následující metody: metoda rešeršního šetření, komparativní (srovnávací) metoda, polostandardizované rozhovory, SWOT analýza a vlastním terénní průzkum. V práci byly využity jak zdroje české literatury, tak i zdroje ze zahraniční literatury. Další informace byly získávány z internetových zdrojů a mapových portálů. Vždy se jednalo o ověřené webové stránky.

V teoretické části bylo využito metody **rešeršního šetření**. Jedná se o text, který na danou problematiku z hlediska současné literatury přináší aktuální pohled. Hlavním úkolem je vytvořit ucelený přehled aktuální literatury k danému tématu. Charakteristické pro ni jsou logicky navazující odstavce, podstatné bibliografické odkazy, odborná terminologie, ucelený a objektivní přehled dosavadního výzkumu konkrétního tématu a syntéza předložených informací (Zeman, 2013). V práci byla nejdříve vysvětlena základní terminologie týkající bezprostředně zadaného tématu (pojmy krajina, paměť krajiny, land use, mikroregion a hodnota krajiny). Dále byl velmi stručně popsán Mikroregion Ivančicko, včetně významných památek, které se v něm nacházejí.

Praktická část je rozdělena na čtyři celky. V prvním celku jsou pomocí komparativní metody porovnávány dvě vybraná katastrální území, a to katastrální území Ivančice a Kounické Předměstí. **Komparativní neboli srovnávací metoda** slouží jako porovnávací způsob poznávání, ke studiu shod a podobností či rozdílů [28]. U každého katastrálního území jsou stručně popsány vybrané abiotické a biotické faktory (topografie, geologie, geomorfologie, klima, hydrologie, pedologie, potenciální přirozená vegetace a biogeografie). Seznam pramenů použitých pro každou z kapitol je uveden v závorkách za jednotlivými odstavci. V závěru kapitoly jsou tato území porovnávána a jsou tu vypíchnuty základní rozdíly mezi nimi. Jednotlivé přírodní poměry území dokreslují obrázky zařazené v přílohách č. 3–6.

Následně byl popsán historický vývoj těchto dvou území – land use. Při něm bylo vycházeno z map II. vojenského mapování (Františkovo) [30], ortofotomapy z 50. let 20. století [29], a na zjištění současných dat bylo využito webových stránek ČÚZK [24, 25]. Shapefiley katastrálních území Ivančice a Kounické Předměstí, které sloužily jako hranice při počítání ploch jednotlivých kategorií land use, byly získané z geografické databáze České republiky ArcČR® 500 (verze 3.0). Pomocí WMS serveru byl nahrán mapový podklad II. vojenského mapování. Ortofotomapa z 50. let, konkrétně z roku 1953, byla získaná ze stránky kontaminace.cenia.cz. Jednotlivé části mapy byly

vyexportovány ve vhodném měřítku a pospojovány v grafickém programu Paint.NET. Následně byla mapa georeferencovaná v programu ArcGIS, přičemž byla použita druhá polynomičká transformace. Střední kvadratická chyba (RMS chyba) byla 1,8 m. Pomocí programu ArcGIS byly spočítány plochy jednotlivých kategorií land use, kterých bylo zvoleno celkem osm, a to: orná půda, lesní pozemek, vodní plocha, zastavěná plocha, zahrada a ovocný sad, travní porost, vinice a ostatní plocha, kam byly řazeny například zeleň, silnice, ostatní komunikace apod. Kategorie byly vytvořeny tak, aby se dala mezi sebou jednotlivá data porovnávat, při vytváření těchto kategorií bylo vycházeno z již existujících kategorií na webových stránkách ČÚZK.

Dále byly zpracovány a vyhodnoceny **polostandardizované rozhovory** se starousedlíky. Polostandardizovaný rozhovor je takový rozhovor, kde jsou respondentovi nabízeny alternativní odpovědi, výzkumník však při něm klade doplňující a upřesňující otázky (Švarcová, 2008). V rámci celého mikroregionu byly k rozhovorům vybráni obyvatelé dvou reprezentativních měst, a to Ivančic a Oslavan, které vzhledem ke své velikosti a strategické poloze tvoří jádro celého mikroregionu. Dotazovaným bylo položeno celkem šestnáct otázek, které byly z velké části převzaty z publikace Mentální obraz českých vesnic – vzpomínky na krajinu (Šťastná a kol., 2015). Při jednotlivých rozhovorech bylo využito mapy Okolí Brna – Ivančicko [37]. Dalším potřebným zdrojem pro dohledávání jednotlivých lokalit byla turistická mapa města Ivančice a Oslavany na portálu Mapy.cz [27]. Zde byly dohledávány převážně rozlohou malé hodnoty, které na výše uvedené mapě nebyly k dohledání. Jednotlivé rozhovory probíhaly v průběhu měsíce února 2017 ve městě Ivančice.

Ve třetím celku praktické části byla využita **SWOT analýza** k identifikaci slabých a silných stránek, rizik a příležitostí vybraného mikroregionu. Jedná se o jeden z nástrojů, který slouží ke stanovení strategické situace území vzhledem k vnitřním a vnějším podmínkám. SWOT je zkratka převzata z anglického originálu pro silné stránky (Strength), slabé stránky (Weakness), příležitosti (Opportunities) a hrozby (Threats). Podstatou této metody je rozvíjet silné stránky, přičemž současně omezujeme slabé stránky, využít příležitosti a být připraven a předvídat případné hrozby. Vnitřní situace území je charakterizována silnými a slabými stránkami, vnější (okolní) prostředí, které na zájmovou oblast působí je charakterizováno příležitostmi a hrozbami (Kozel, 2006).

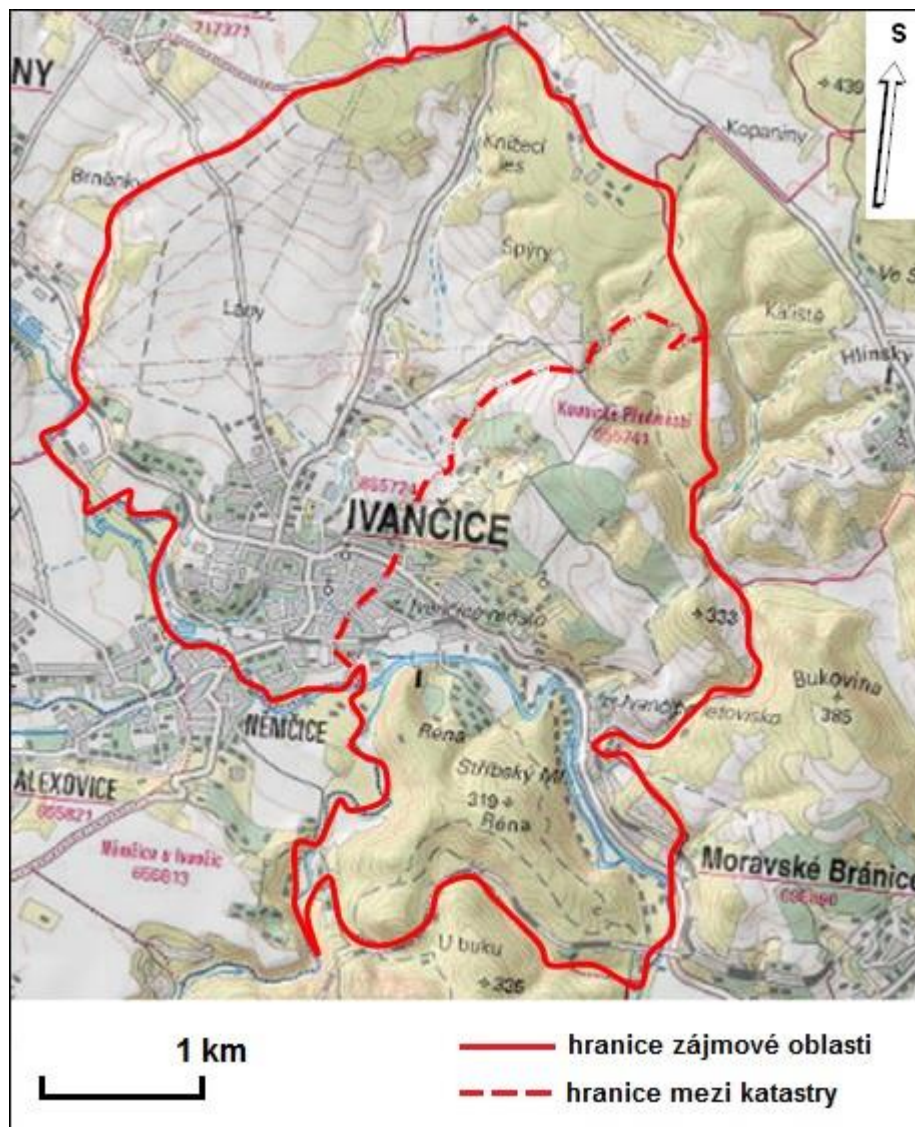
Terénní výzkum představuje získávání, respektive vytváření dat přímo na konkrétním, zájmovém místě (Toušek a kol., 2015). V rámci terénního šetření byla

zpracována fotodokumentace, která poukazuje na současný stav jednotlivých památek, hodnot a dominant ve studovaném území. Fotografie těchto hodnot jsou uvedeny v přílohách č. 10–27.

5 VÝSLEDKY A DISKUZE

5.1 Popis vybraného území

Mezi vybrané lokality diplomové práce patří dvě katastrální území, a to katastrální území Ivančice a Kounické Předměstí.

Obr. 3: Topografické vymezení území (zdroj: [23], upraveno).

5.1.1 Topografické vymezení území

Mikroregion Ivančicko leží v Jihomoravském kraji, v jihozápadní části okresu Brno-venkov. Obě katastrální území se nachází ve střední části mikroregionu [22]. Výměra katastrálního území Ivančice činí přibližně 10,28 km² [24]. Nejvyšším bodem katastru se nachází v okrajové severovýchodní části katastru a leží v nadmořské výšce přibližně 440 m. Naopak nejnižším místem s nadmořskou výškou přibližně 204 m,

je řeka Jihlava, která tvoří jižní hranici tohoto území. Katastr tedy dosahuje výškového rozdílu přibližně 236 m [26].

Katastrální území Kounické Předměstí zaujímá rozlohu zhruba 8,04 km² [25]. Nejvyšší bod tohoto území se nachází v jeho nejsevernější části a leží v nadmořské výšce 424 m. Nejnižše položená místa se nacházejí v údolí řek Jihlavy a Rokytné, jejich nadmořská výška se pohybuje kolem 200 m. Výškový rozdíl zde činí přibližně 224 m [26].

5.1.2 Geomorfologické poměry

Hierarchie geomorfologických jednotek:

Provincie: Česká vysočina

Soustava: Česko-moravská soustava

Podsoustava: Brněnská vrchovina

Celek: Boskovická brázda

Podcelek: Oslavanská brázda

Okrsek: Ivančická kotlina

Okrsek: Zbýšovská pahorkatina

Celek: Bobravská vrchovina

Podcelek: Lipovská vrchovina

Okrsek: Hlínská vrchovina

Okrsek: Bránická kotlina

Podcelek: Leskounská vrchovina

Okrsek: Krumlovský les

Katastrální území Ivančice je tvořeno třemi okrsky, a to Ivančickou kotlinou, Zbýšovskou pahorkatinou a Hlínskou vrchovinou. Největší část katastru zaujímá Ivančická kotlina, ve které se nachází důležitý hydrografický uzel – soutok řek Jihlavy, Oslavy a Rokytné. Severní a severovýchodní část katastru je tvořena Zbýšovskou pahorkatinou, pro kterou jsou typické antropogenní plochy a tvary způsobené dolováním uhlí. Tento okrsek je tvořen usazeninami permu Boskovické brázdy, z části překrytými spraší. Na severu a východě katastru leží okrsek Hlínská vrchovina. Ta tvoří také největší a podstatnou část katastrálního území Kounické Předměstí. Jedná se o velmi členitou, zalesněnou vrchovinu, která je z hlavní části složena z biotitického granodioritu brněnského masívu. Katastr Kounické Předměstí je dále tvořen ve své západní části Ivančickou kotlinou. V jižní části katastru Kounické Předměstí se nachází okrsek Krumlovský les, kde se v protáhlé sníženině střední části Krumlovského

lesa a kopce Réna nalézají zbytky miocénních usazenin. Pouze z malé části zasahuje na jihu katastru okrsek Bránická kotlina. Jedná se o kotlinu, která vznikla ve vyvěřelinách brněnského plutonu, je vyplněná neogenními a čtvrtohorními usazeninami. Kotlinou protéká řeka Jihlava, která zde vytváří údolní nivu (Bína a Demek, 2012; Demek a Mackovčín, 2006).

5.1.3 Geologické poměry

Celá zájmová oblast, tedy oba dva katastry, je rozdělena na dvě části. Větší západní část, která zaujímá téměř celé katastrální území Ivančice a malou západní část katastrálního území Kounické Předměstí, tvoří permokarbon boskovické brázdy. Menší východní část je tvořena brněnským masívem (Mísař a kol., 1983).

Brněnský masív je svrchnoproterozoického stáří, do katastru Kounické Předměstí zasahuje jeho západní granitoidní část. Na jihovýchodě území se nachází světle růžové barvy biotitický granodiorit typu Krumlovský les, složený z plagioklasu, křemene, draselného živce a biotitu, a dále také zástupce žilných hornin – dioritový porfyrit. V jižní části území se nachází porfyritický amfibol-biotitický granodiorit typu Réna, jedna z nejmladších vyvěřelých částí brněnského masívu. Severovýchod území je budován velmi nehomogenním biotitickým granodioritem typu Tetčice (Čejka a kol., 2002).

Většina zájmové oblasti je tvořena permokarbonem boskovické brázdy. Území boskovické brázdy je na rozdíl od brněnského masívu vyplněno nemetamorfovanými karbonskými, permskými a mladšími sedimenty. Na severu území se nachází úzký pruh devonských a spodnokarbonských sedimentů (vápence a droby), severně od města Ivančice permské kontinentální sedimenty, které jsou zastoupeny především arkózovými pískovci, červenohnědými jílovci, prachovci a hrubozrnnými rokytenskými slepenci. Západně od města pak mořské mladotřetihorní (neogenní) usazeniny, kde jíly sedimentovaly na permské jílovce, prachovce a pískovce, a ve kterých byly nalezeny zbytky těl měkkýšů, ryb a kostí obratlovců. Okolí města je dále tvořeno čtvrtohorním sedimentárním pokryvem – spraše, říční písčité štěrky a holocenní hlinito-písčité naplaveniny Jihlavy, Oslavy a Rokytné (Čejka a kol., 2002).

5.1.4 Klimatické poměry

Podle Quitta (Quitt 1970) spadá zájmová oblast do dvou klimatických oblastí, a to T2, což je teplá oblast a MT11, která představuje mírně teplou oblast. Podstatnou část území zaujímá teplá oblast, mírně teplá oblast tvoří pouze jeho malou severní část (viz příloha č. 3). Klimatickou oblast T2 charakterizuje dlouhé, teplé a suché léto. Průměrná

délka letního období zahrnuje 50–60 dní s průměrnou teplotou 18–19 °C. Zima je krátká, mírně teplá, suchá až velmi suchá. Zimní období se vyznačuje krátkým trvání sněhové pokrývky, průměrnou lednovou teplotou 2–3 °C a dobou trvání přibližně 30–40 dní. Přechodná období jsou zde krátká a vyznačují se jak teplým či mírně teplým jarem, tak i podzimem. Průměrná teplota tohoto období se pohybuje kolem 8 °C. Množství srážek ve vegetačním období určuje vlhkost území, pro obě výše uvedené klimatické oblasti činí množství těchto srážek 350–400 mm. Obě klimatické oblasti se jednotlivými ukazateli od sebe příliš neliší (Quitt, 1971).

Podle Tolasze a kol. (2007) se průměrná roční teplota vzduchu v celém dokumentovaném území pohybuje mezi 7–8 °C. Nejnižší průměrná měsíční teplota vzduchu je naměřena v lednu a činí -2 °C. Nejvyšší průměrná měsíční teplota vzduchu zase v červenci a v srpnu a dosahuje 17–18 °C. Průměrná sezónní teplota vzduchu dosahuje na jaře 8–9 °C, v létě 15–16 °C, na podzim 7–8 °C a v zimě -1–2 °C. Průměrný roční úhrn srážek činí 550 mm. Nejvíce srážek spadne v létě (cca 250 mm), nejméně v zimě (cca 100 mm). Celkově bylo v dané oblasti v průměru naměřeno 60–70 dní se sněžením a 40–60 dnů se sněhovou pokrývkou. Průměrná roční relativní vlhkost vzduchu dosahuje 75–80 %, průměrná roční rychlost větru se pohybuje mezi 4–5 m/s.

5.1.5 Hydrologické poměry

Město Ivančice leží na soutoku tří hlavních západomoravských řek, od jihu směrem ke městu přitéká řeka Rokytná, od severozápadu řeka Oslava a od západu řeka Jihlava, která celé území Ivančic odvodňuje. Z území Ivančic řeka Jihlava pokračuje jihovýchodně do Dyje, dále přes Moravu a Dunaj do Černého moře (Figer a kol., 2008).

V dokumentovaném území se dále kromě těchto tří řek nachází i drobnější potoky a rybníky [22]. Severně od Ivančic přitéká Mřenkův potok, který je od židovského hřbitova zatrubněn, dále protéká historickou částí města a jako levostranný přítok se vlévá v ulici Ve Sboru do dalšího potoku zkoumané oblasti, a to Mlýnského náhonu, který pod kopcem Réna ústí jako levostranný přítok do řeky Jihlavy. Východní hranici zkoumané oblasti lemuje potok Martálka, která pramení poblíž obce Hlína a stejně jako Mlýnský náhon, i Martálka je levostranným přítokem řeky Jihlavy. V jihozápadní části území byly vybudovány dvě malé vodní nádrže, rybníky Pancíř I a Pancíř II (Skálová, 2014).

5.1.6 Pedologické poměry

V celé dokumentované oblasti se nacházejí celkem čtyři půdní typy, které jsou blíže zařazeny k subtypům. Jedná se o černozem luvickou, hnědozem pelickou, kambizem modální a pararendzinu modální. Na katastrálním území Ivančice se nachází především půdní typy černozem a hnědozem, v menší míře jsou zde zastoupeny na severu a severovýchodě kambizemě. Pararendzina tvoří pouze malou západní část tohoto území. Převážná část katastrálního území Kounické Předměstí je tvořena půdním typem kambizemě, které se nacházejí v jeho jižní, střední a severní části. Střední částí tohoto katastru prochází úzký pruh hnědozemí, který se na západě území mírně rozšiřuje, jeho okrajová severozápadní část je pak tvořena černozeměmi. Rozšíření půdních typů znázorňuje příloha č. 4 [23].

Matečným substrátem černozemí v dokumentované oblasti jsou spraše. Tyto půdy vznikaly intenzivní humifikací, dnes se vyznačují především nápadně mocným a tmavě zbarveným humusovým horizontem, pro který je typická odolná vodostálá struktura a hojný edafon. Dále je charakterizují velmi dobré sorpční vlastnosti a vysoký obsah kvalitního humusu. Matečným substrátem hnědozemí jsou v zájmové oblasti slíny s lehkými překryvy. Hnědozemě vznikají půdotvorným procesem illimerizace. Jak obsah humusu, tak i sorpční vlastnosti jsou nižší než u černozemí, přesto hnědozemě řadíme k velmi hodnotným zemědělským půdám. Půdotvorným substrátem kambizemí jsou v zájmové oblasti svahoviny kyselých žul a blízkých hornin. Hlavním půdotvorným procesem při jejich vzniku je intenzivní vnitropůdní zvětrávání. Typické pro tento půdní typ je nižší obsah humusu a zhoršené sorpční vlastnosti. Pouze malou západní část katastru Ivančice představuje půdní subtyp pararendzina modální, pro kterou je charakteristická přítomnost obsahu uhličitánů v celém profilu. Matečným substrátem jsou svahoviny karbonátových hornin. Hlavním půdotvorným procesem je humifikace, mezi další půdotvorné procesy patří vnitropůdní zvětrávací pochody. Obsah humusu je nižší než u černozemí a hnědozemí, sorpční schopnost závisí na zrnitostním složení půdy (Skálová, 2014; Tomášek, 2007; [23]).

Černozemě patří spolu s hnědozeměmi mezi velmi hodnotné zemědělské půdy, pěstují se na nich většinou náročné plodiny, jako jsou pšenice, ječmen, kukuřice či cukrovka. Černozemě se využívají převážně jako orná půda. Jak kambizemě, tak i pararendziny, jsou po zemědělské stránce půdami horší kvality (Skálová, 2014; Tomášek, 2007).

5.1.7 Potencionální přirozená vegetace

Podle Neuhäuslové a kol. (1998) by potenciální přirozenou vegetaci v téměř celé zájmové oblasti tvořily dubohabřiny a lipové doubravy (*Carpinion*), konkrétně černýšová dubohabřina (*Melampyro nemorosi-Carpinetum*), která by zde přirozeně dominovala. Ve stromovém patře by převládaly dub zimní (*Quercus petraea*) a habr obecný (*Carpinus betulus*), příměs by jim tvořily lípa srdčitá (*Tilia cordata*) a dub letní (*Quercus robur*). Na stanovištích náročnějších listnatých stromů by se dále mohly vyskytovat jasan (*Fraxinus excelsior*), třešeň (*Prunus avium*), javor klen (*Acer pseudoplatanus*) a javor mléč (*Acer platanoides*). Ve vyšších nebo inverzních polohách by byly dále přítomny jedle (*Abies alba*) a buk (*Fagus sylvatica*). Keřové patro tvořené mezofilními druhy opadavých listnatých lesů by bylo dobře vyvinuto pouze v prosvětlených porostech. Ráz bylinného patra by určovaly mezofilní druhy, z bylin například *Campanula persicifolia*, *Galium sylvaticum*, *Lathyrus vernus*, *Hepatica nobilis*, *Melampyrum nemorosum*, *Asarum europaeum* a *Mercurialis perennis*. Méně často by se zde vyskytovaly trávy, jako jsou například *Festuca heterophylla* či *Poa nemoralis* (Neuhäuslová a kol., 1998).

V jižní části katastrálního území Kounické Předměstí by se nacházel malý ostrůvek subacidofilní středoevropské teplomilné doubravy (*Quercion petraea*), konkrétně břeková doubrava (*Sorbo torminalis-Quercetum*), viz příloha č. 5. V lesích o pokryvnosti 60–90 % by dominoval dub zimní (*Quercus petraea*), příměs by mu tvořil habr (*Carpinus betulus*), jeřáb (*Sorbus torminalis*), borovice (*Pinus sylvestris*) a javor (*Acer campestre*). Keřové patro by zde bylo vyvinuto jen zřídka, přičemž hlavní roli by v něm hráli mladí jedinci dubu zimního. V bylinném podrostu by dominovaly druhy teplomilných doubrav, jako jsou například *Vincetoxicum hirundinaria*, *Euphorbia cyparissias* či *Carex humilis*. Dále by se tu vyskytovaly subacidofyty a acidofyty (*Luzula luzuloides*) či hájové druhy eutrofnějších půd (*Poa nemoralis*). Proti černýšovým dubohabřinám se tyto doubravy liší na jednu stranu nižším zastoupením habru a hájových druhů, na druhou stranu vyšším zastoupením teplomilných a suchomilných druhů jako jsou *Vincetoxicum hirundinaria* či *Euphorbia cyparissias* (Neuhäuslová a kol., 1998).

5.1.8 Biogeografické poměry

Hierarchie biogeografických jednotek:

Provincie středoevropských listnatých lesů

Hercynská podprovincie

1.23 Jevišovský bioregion

-2BE – Rozřezané plošiny na spraších v suché oblasti 2. v.s.

2Nh – Užší hlinité nivy 2. v.s.

-2UL – Výrazná údolí ve vápnitém permu v suché oblasti 2. v.s.

-2UP – Výrazná údolí v neutrálních plutonitech v suché oblasti 2. v.s.

1.24 Brněnský bioregion

2BP – Rozřezané plošiny na neutrálních plutonitech 2. v.s.

3BE – Rozřezané plošiny na spraších 3. v.s.

-3BL – Rozřezané plošiny na permu v suché oblasti 3. v.s.

Dle Culka a kol. (1996) spadají oba zpracovávané katastry do provincie středoevropských listnatých lesů, podprovincie hercynské a do Jevišovského (1.23) a Brněnského (1.24) bioregionu. Hranice mezi oběma bioregiony je spíše nevýrazná, daná teplejším a sušším klimatem Jevišovského bioregionu (1.23) a naopak chladnějším a vlhčím klimatem Brněnského bioregionu (1.24). Mezi další rozdíly mezi bioregiony řadíme biotu, která se v Jevišovském bioregionu (1.23) vyznačuje podstatně pestřejší flórou. Posledním odlišností je reliéf, který je v Brněnském bioregionu (1.24) podstatně členitější než v bioregionu Jevišovském (1.23). Z celkové plochy Jevišovského bioregionu (1.23), která činí 1845 km², zaujímá 56 % orná půda a 29 % lesy. Plocha Brněnského bioregionu (1.24) dosahuje téměř 812 km², z toho orná půda zaujímá 34 % a lesy 40 %.

Většina katastrálního území Ivančice spadá do bioregionu Jevišovského (1.23), pouze malá severní a severovýchodní část území náleží do bioregionu Brněnského (1.24). Katastrální území Kounické předměstí je rozděleno takřka na poloviny hranicí mezi dvěma výše uvedenými bioregiony. V severní části katastru leží 1.24 Brněnský bioregion, jižní část a úzký pruh západní části spadá do 1.23 Jevišovského bioregionu. Rozložení jednotlivých bioregionů a biochor dokumentuje příloha č. 6.

V celém zájmovém území, tedy v obou katastrech, se nachází celkem 7 biochor. Biochory Jevišovského bioregionu (1.23) se nachází ve 2. bukodubovém vegetačním stupni, biochory Brněnského bioregionu (1.24) se nacházejí jak ve 2. tak ve 3. dubobukovém vegetačním stupni. Využití krajiny je v jednotlivých biochorách různé. V biochorách Jevišovského bioregionu (1.23) -2BE a 2Nh dominují pole (cca 70 %),

v biochorách -2UL a -2UP to jsou lesy (40–65 %). Využití krajiny v Brněnském bioregionu (1.24) je podobné. V biochorách 3BE a -3BL se jedná o pole (cca 60 %), v biochoře 2BP o lesy (47 %), (Culek a kol., 2005).

Srovnání

Studovanou oblastí, na rozhraní mezi katastry, prochází významná geologická hranice. Katastry se tedy od sebe liší svým geologickým složením, kdy katastrální území Ivančice je tvořeno převážně nemetamorfovanými karbonskými, permskými a mladšími sedimenty permokarbonu boskovické brázdy, zatímco katastrální území Kounické Předměstí se skládá především z různých druhů žul, dioritů a jim příbuzných vyvřelin hlubinných a žilných brněnského masívu. Toto různorodé složení se svým způsobem také podílí na rozdílné geomorfologii obou katastrů, kdy katastrální území Kounické Předměstí je podstatně členitější, než k. ú. Ivančice.

Co se týče klimatických podmínek, obě zkoumané oblasti spadají do teplé klimatické oblasti (T2), pouze malá severní část katastrálního území Ivančice spadá do mírně teplé oblasti (MT11), která se svými ukazateli příliš od teplé oblasti neliší.

Významné odlišnosti mezi oběma katastry byly zaznamenány v pedologických poměrech jejich území. Katastrální území Ivančice je tvořeno z velké části půdními typy hnědozemě a černozemě. Jedná se o hodnotné zemědělské půdy, což také poukazuje na fakt, že v téměř celé jejich oblasti výskytu, pokud se nejedná o zástavbu, pokrývá orná půda. Katastrální území Kounické Předměstí je naopak z velké části tvořeno půdním typem kambizemě, což jsou po zemědělské stránce půdy horší kvality. Ve studované oblasti nemají téměř žádné zemědělské využití, místech jejich výskytu se nacházejí převážně lesy.

Potencionální přirozenou vegetací by v téměř celé zájmové oblasti tvořila černýšová dubohabřina (*Melampyro nemorosi-Carpinetum*). Pouze v malé jižní části katastrálního území by se nacházel ostrůvek břekové doubravy (*Sorbo torminalis-Quercetum*), který se oproti výše uvedené černýšové dubohabřině liší nižším zastoupením habru a hájových druhů, a naopak vyšším zastoupením teplomilných a suchomilných druhů rostlin.

Z pohledu přírodních podmínek nejsou mezi vybranými katastry výrazné rozdíly. Ráz území obou katastrů utvářejí řeky Jihlava, Oslava a Rokytná. Nejvyšší body území se nachází v geomorfologickém okrsku Hlínská vrchovina, nejnižší pak v údolí řeky Jihlavy. Krajina obou katastrů je silně antropogenně ovlivněna.

5.2 Vývoj využití území – land use

Tato část diplomové práce je zaměřena na využití ploch čili land use. U vybraných katastrálních území Kounické Předměstí a Ivančice, jsou získané hodnoty nejdříve porovnány s ohledem na roky, ve kterých byly získány, tedy jak se plochy jednotlivých katastrálních území za uplynulou dobu 181 let změnily, a potom také jsou obě katastrální území porovnány mezi sebou navzájem. Jako podklady pro zpracování sloužila mapa II. vojenského mapování – Františkovo [30], ortofotomapa z roku 1953 [29] a aktuální data, která byla získána na stránkách ČÚZK (Český úřad zeměměřický a katastrální, [24, 25]). Konkrétní výpočty ploch u mapových podkladů byly prováděny v programu ArcGIS. Přesná metoda získání těchto dat je podrobně rozepsána v kapitole 4 Metodika. Celou kapitolu podrobněji znázorňují níže vytvořené grafy, obrázek č. 9, který jasně vykresluje níže uvedená fakta a skutečnosti, a tabulky, které jsou uvedeny v příloze č. 7.

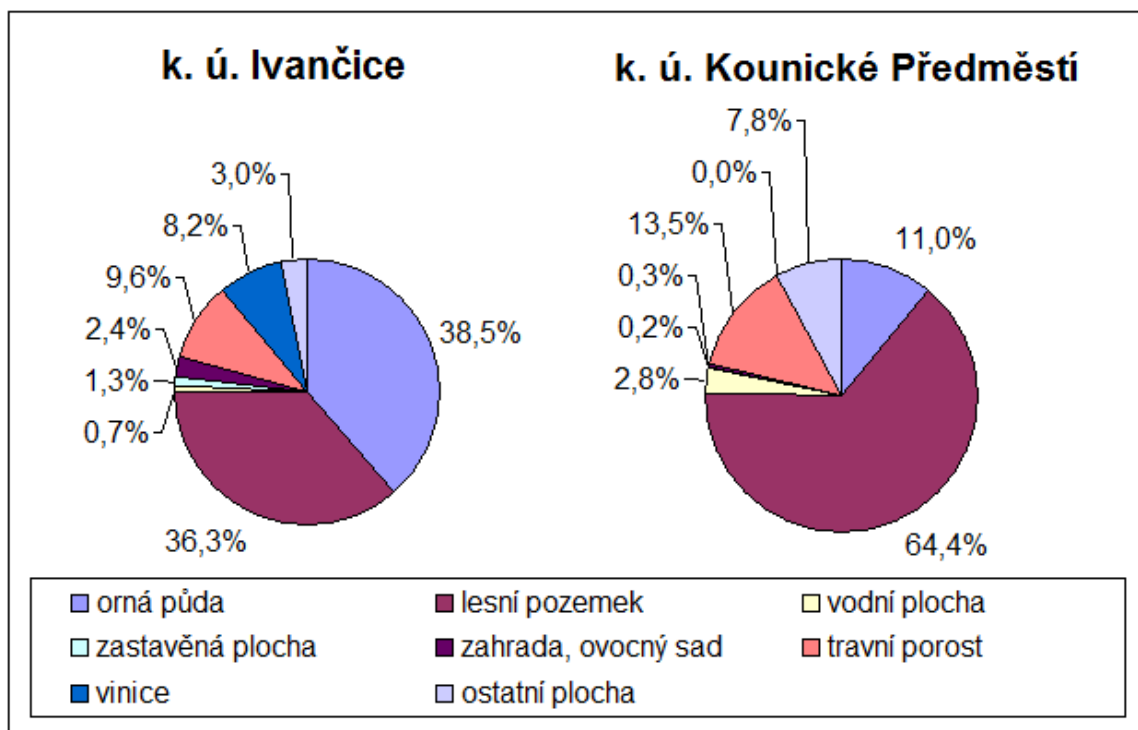
5.2.1 II. vojenské mapování – Františkovo 1836–1852

II. vojenské mapování – Františkovo probíhalo v letech 1836–1852. Jako geodetický základ tohoto díla posloužila vojenská triangulace. Mapování tedy bylo výrazně přesnější než dříve. II. vojenské mapování podává obraz krajiny v době nástupu průmyslové revoluce, kdy docházelo k úbytku lesních ploch, a naopak díky intenzivnímu rozvoji zemědělství vzrostla plocha orné půdy, přibližně za 100 let o 50 % [32].

V období průmyslové revoluce, která u nás probíhala přibližně v letech 1780–1900, zaznamenala zemědělská výroba oproti předchozí době obrovský nárůst. Postupně se rozšiřovalo pěstování brambor a cukrové řepy. Docházelo k zavedení střídavého hospodaření, díky němuž začaly vznikat druhotné polní cesty, dále díky dokonalejší technice a lepším strojům (parní mlátičky, secí stroje, pluhy, plečky, řezačky) byla účinnější orba a následkem toho také lepší sklizeň. Živiny na poli začaly být doplňovány pomocí minerálních hnojiv. Postupem času se významně začal snižovat význam travních porostů. Velká část půdy byla zaměřena na pěstování pícnin a krmných okopanin, které sloužily jako potrava pro dobytek. Postupem času docházelo také k rozvoji zahradnictví a sadařství.

V období průmyslové revoluce začaly zásahy člověka poměrně významně měnit ráz krajiny. Společnost začala prostřednictvím industrializace formovat souvislý a naprosto přeměněný prostor, který vytlačoval dosavadní přírodě blízkou krajinu.

Výstavba v krajině se začala řídit vlastními pravidly, a čím dál tím méně ji ovlivňovaly přírodní podmínky. Krajinný ráz byl měněn výstavbou železnic, viadukty, těžbou uhlí a dalších surovin (Lokoč a kol., 2010).

Obr. 4: Graf využití ploch katastrálních území Ivančice a Kounické Předměstí v době II. vojenského mapování 1836–1852 (zdroj: [30], vlastní výpočty).

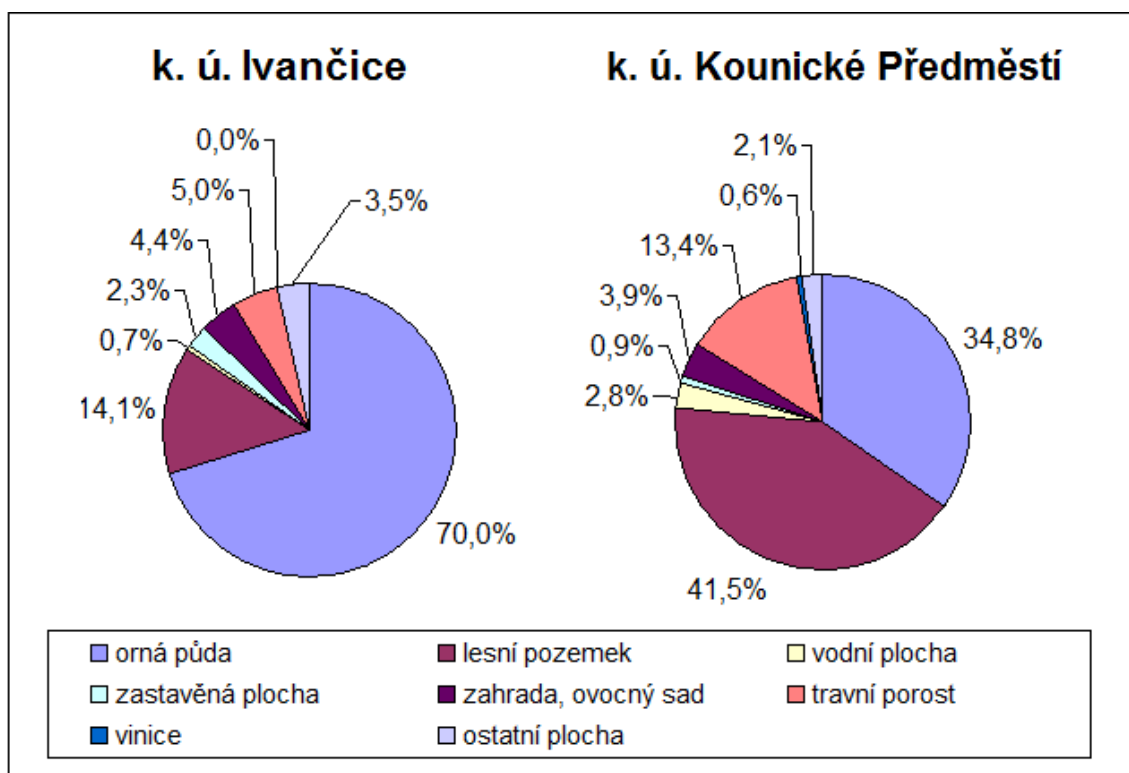
Z obrázku č. 4 můžeme vyčíst, že v katastrálním území Ivančice zabírá největší plochu orná půda 38,5 %, dále lesy 36,5 %, významnější zastoupení zde mají také travní porosty 9,6 % a vinice 8,2 %. Zastavěná plocha je zastoupena pouze 1,3 %, zahrada a ovocné sady, které ve většině případů právě navazují na zastavěnou plochu – domy – tvoří 2,4 % celkové plochy. Vodní plocha má pouze malé zastoupení a to 0,7 % – jižní hranice území je lemována nejdříve řekou Oslavou, která se jako levostranný přítok vlévá do řeky Jihlavy. Kategorii ostatní tvoří převážně zeleň a ostatní komunikace, zastoupena je pouhými 3 %.

Významná část katastrálního území Kounické Předměstí, 64,4 %, je tvořena lesy, které se nacházejí v oblasti Hlínské vrchoviny a Krumlovského lesa. Dále tu převažují, ale v podstatně menší míře, travní porosty, které jsou zde zastoupeny v 13,5 %, a orná půda, která zaujímá 11 % celkové plochy katastru. Vodní plocha zaujímá 2,8 % z jeho celkové rozlohy, jihozápadní hranici lemuje řeka Rokytá, která se jako pravostranný přítok vlévá do řeky Jihlavy. Řeka Jihlava vytváří meandry střední částí katastrálního území, a opouští jej v jeho jihovýchodní části. V kategorii ostatní plocha, která je

zastoupena 7,8 %, má největší zastoupení zeleň, méně tu je zastoupena neplodná půda či komunikace. Vinice se tu v 1. polovině 19. století nenacházely.

Přestože je katastrální území Kounické Předměstí téměř o 2 km² menší než katastrální území Ivančice, zaujímají zde lesní pozemky téměř o 1,5 km² více plochy. Území se nachází v geomorfologických okrscích Hlínská vrchovina a Krumlovský les. Oba tyto okrsky mají kopcovitý charakter. Jedná se o místa s náročným přístupem pro zemědělskou techniku, a tudíž by zde jakékoliv jiné využití půdy bylo s ohledem na dobu problematické. I díky těmto skutečnostem se zde nachází o více než 3 km² méně orné půdy. Zastavěné plochy i zahrad je zde také podstatně méně, nachází se pouze v okrajové západní části území. Z obr. 9 je také patrné, že se kolem polí a sadů nacházely menší stavby, které zde tvořily převážně technické zázemí pro sadaře a zemědělce.

5.2.2 První polovina 20. století

Obr. 5: Graf využití ploch katastrálních území Ivančice a Kounické Předměstí v roce 1953 (zdroj: [29], vlastní výpočty).

Z ortofotomapy z roku 1953 a výše vytvořeného grafu se daly vyčíst následující údaje. V katastrálním území Ivančice se o přibližně 31,5 % zvětšila plocha orné půdy. Zvětšení se odehrálo na úkor lesních pozemků, jejichž rozloha klesla o 22,2 %, vinic,

kteře z území vymizely úplně, a travních porostů, jejichž zastoupení se snížilo o 4,6 %, tedy skoro téměř o polovinu.

V severovýchodní části katastrálního území Kounické Předměstí došlo k velkému úbytku lesních pozemků, v celém území byl zaznamenán úbytek o 22,9 %. Většina lesů byla nahrazena ornou půdou, jejíž plocha vzrostla o 23,8 %. Došlo také k významnému poklesu ostatní plochy (přibližně o 5,7 %), konkrétně zeleně, která se nacházela v okolí města Ivančice, řek Jihlavy a Rokytne, a která byla nahrazena zástavbou, zahradami, ovocnými sady a travními porosty. Travní porosty byly z části přeměněny na ornou půdu, z části ale také vytvořeny na úkor zeleně, takže jejich celkový úbytek činil pouhých 0,1 %. Ve střední části katastrálního území se začínaly pomalu rozrůstat vinice, které v této době zabíraly plochu téměř 4,7 ha.

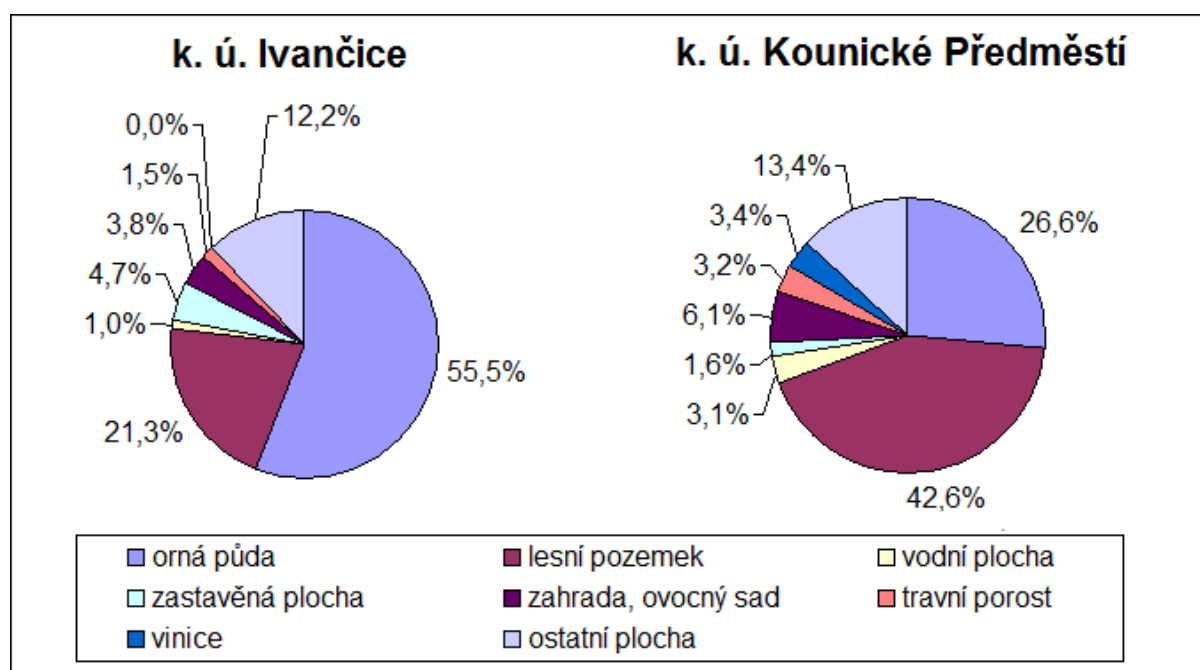
Jak v katastrálním území Ivančice, tak i v katastrálním území Kounické Předměstí došlo ke zvětšení zastavěné plochy, zahrad a ovocných sadů. Město Ivančice se začalo od svého historického jádra rozrůstat na všechny strany a zastavěná plocha se zvýšila v k. ú. Ivančice o celé 1 % a v k. ú. Kounické Předměstí o 0,7 %. S tím souvisí i nárůst zahrad a ovocných sadů o 2–3 %. Velké zahrady byly zakládány u každého domu, sady vznikaly poblíž města, aby to obyvatelé měli blízko u svých domovů. Sadaři je zakládali jednak pro pokrytí vlastních potřeb, a zároveň také pro naplnění požadavků trhu se zemědělskými produkty. Lesy byly převážně lemovány zemědělskou půdou. V tomto období se ještě nejednalo o společné vlastnictví jednotných zemědělských družstev, ale o vlastnictví místních statkářů, kteří zde pěstovali širokou škálu zemědělských plodin. S ohledem na příznivé klimatické podmínky a pravidelné střídání jednotlivých druhů na stejných polích bylo dosahováno velmi dobrých pěstitelských výsledků.

5.2.3 Současnost

Jedním z významných procesů ve druhé polovině 20. století, který měl velký vliv na strukturu zemědělského hospodaření a vývoj osídlení, byla kolektivizace a socializace vesnice. Začalo docházet k násilnému zakládání jednotných zemědělských družstev. V důsledku kolektivizace došlo k naprosté proměně struktury zemědělství u nás. V roce 1989 státní statky a JZD obhospodařovaly 98,5 % veškeré zemědělské půdy. Docházelo k velké intenzifikaci a zprůmyslnění zemědělské výroby. Snížila se škála pěstovaných druhů plodin, začaly se ve zbytečně velkém množství používat minerální hnojiva a chemické prostředky, což společně s rušením luk, mezí, remízů a doprovodné zeleně vedlo ke zhoršení kvality obhospodařovaných pozemků a snížení

pestrosti rostlin a živočichů vázaných na zemědělskou půdu. Pozemkové úpravy způsobily vznik monotónní, nedostupné a málo členité krajiny, pro kterou byly typické monokultury a nedostatek stabilních ekosystémů.

Krajina se začala stávat pouhým prostorem pro výrobu potravin. Městská zástavba se postupně začínala rozrůstat do volné krajiny, začala vznikat řada nových čtvrtí. Od druhé poloviny 50. let začal vznikat nová sídliště s panelovými domy. Jako jistá forma rekreace se postupem času začalo pomalu rozvíjet chalupářství a chatařství. Za tuto skutečnost mohla například omezená možnost cestovat či neuspokojivá bytová situace. Rozvoj automobilismu způsobil ukončení éry starých stezek, silnic a úplně tedy změnil dosavadní cestní síť (Lokoč a kol., 2010).

Obr. 6: Graf využití ploch katastrálních území Ivančice a Kounické Předměstí v současnosti (zdroj: [24, 25], vlastní výpočty).

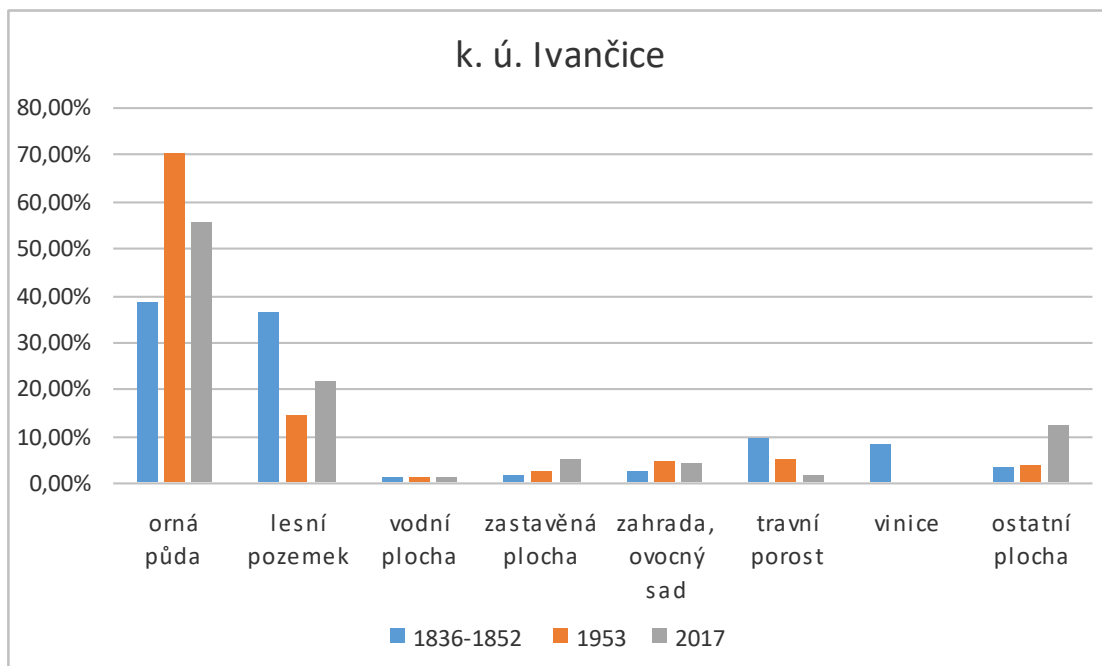
V současné době tvoří katastrální území Ivančice více než z jedné poloviny orná půda 55,5 %, což znamená, že za uplynulých 64 let ji o 14,5 % ubylo. Naopak za tuto dobu došlo k opětovnému nárůstu lesní plochy, přibližně o 7,2 %, a to zejména v severovýchodní části území, dnešní les Špýry. Lesní porosty byly rozšiřovány především v místech, které byly špatně dostupné pro zemědělskou techniku, tedy hlavně na úkor orné půdy a travních porostů. Dále došlo k nárůstu vodní plochy, a to o 0,3 %, což je způsobeno výstavbou dvou rybníků Pancíř I a Pancíř II. Kromě toho byl také zaznamenán nárůst zastavěné plochy, Ivančice se stále rozrůstaly do všech stran a začala vznikat nová sídliště s bytovou zástavbou. Došlo také k úbytku zahrad a

ovocných sadů, a to o 0,6 %. Dříve měl každý rodinný dům velkou zahradu, zástavba rodinných domů vznikala i na úkor těchto zahrad, ze kterých zbyly pouze malé zahrádky. Velký nárůst byl také zaznamenán v kategorii ostatní plocha, kde došlo k velké výstavbě silnic a ostatních komunikací, sportovních středisek či k vysazování zeleně podél řek, potoků a některých komunikací.

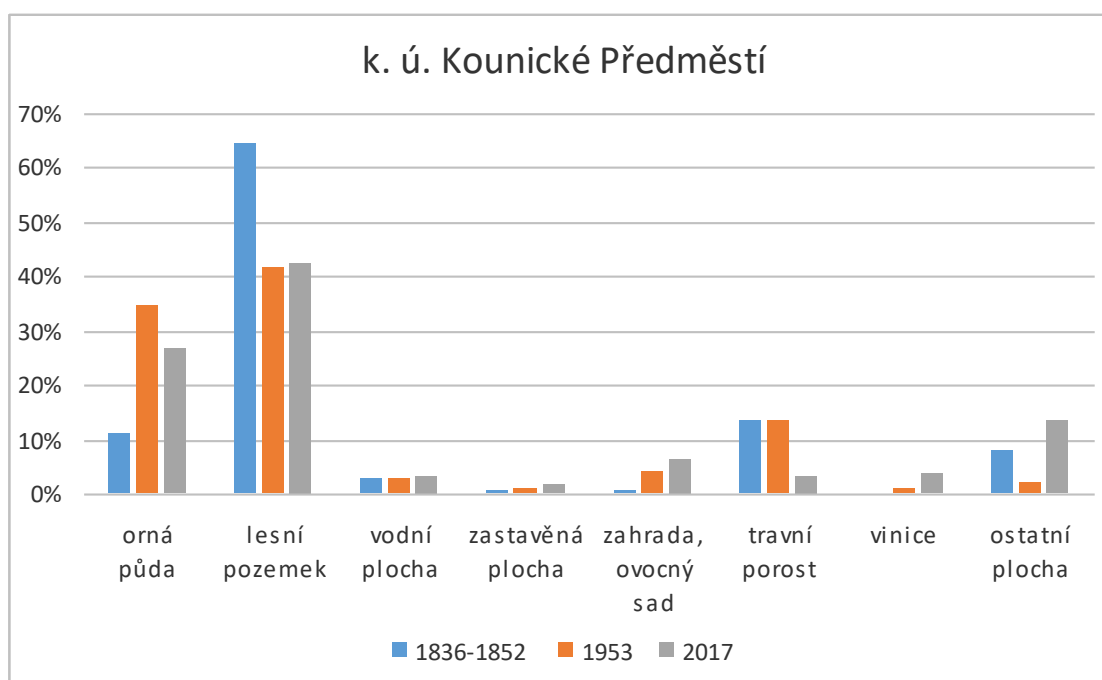
Katastrální území Kounické Předměstí zaznamenalo podobné změny jako katastrální území Ivančice. Plocha orné půdy klesla o 8,2 %, a naopak lesní plocha zaznamenala nárůst o 1,1 %. Dále bylo také zaznamenáno zvětšení zastavěné plochy, a to o 0,7 %, kdy se město Ivančice, jak uvádí respondenti v následující kapitole, začaly směrem na Moravské Bránice rozrůstat (např. stráž pod Jakubem) a dále také došlo k výstavbě chatové oblasti v místech dnešního Stříbského mlýna. S tím souvisí rovněž zvětšení plochy zahrad, kdy téměř každá chata v této dnes rekreační oblasti má svoji malou zahrádku. Kategorie zahrad a ovocných sadů vzrostla celkem o 2,2 %. Významný úbytek byl zaznamenán v kategorii travní porosty, namísto nich se rozšířily v severovýchodní části území vinice, a ostatní plocha, zejména silnice, ostatní komunikace, neplodná půda či sportovní a rekreační střediska.

Ve druhé polovině 20. století došlo na k. ú. Kounické Předměstí ke vzniku chatové osady v místech dnešního Stříbského mlýna. Chaty se zde zakládaly u přirozeného úseku řeky Jihlavy, a svou přítomností se dá říci, že snížily původní estetický dojem, který v lidech krajina zachovávala. Ve východní a severovýchodní části města Ivančice, na katastrálním území Ivančice, došlo k výstavbě panelových domů. Dnes je tato lokalita místními obyvateli pojmenována jako „staré a nové sídliště“.

Obecně mohla být pokles plochy orné půdy způsoben rozrůstáním městské zástavby, rozvojem průmyslu, nárůstem plochy zahrad a ovocných sadů či zalesňování nevyužívané zemědělské půdy. Přesto je krajina v dnešní době do značné míry intenzitou zemědělství ovlivňována a podílí se na celkové degradaci krajiny. V některých místech celého zájmového území dochází k nepříliš vhodnému hospodaření na sklonitých půdách, což může mít za následek zhoršení přirozeného vodního režimu v krajině, zvýšení jak vodní, tak i větrné eroze a celkové vysychání a degradaci půdy.

Obr. 7: Graf využití ploch na k. ú. Ivančice pro všechna tři studovaná období (zdroj: [24, 25, 29, 30], vlastní výpočty).

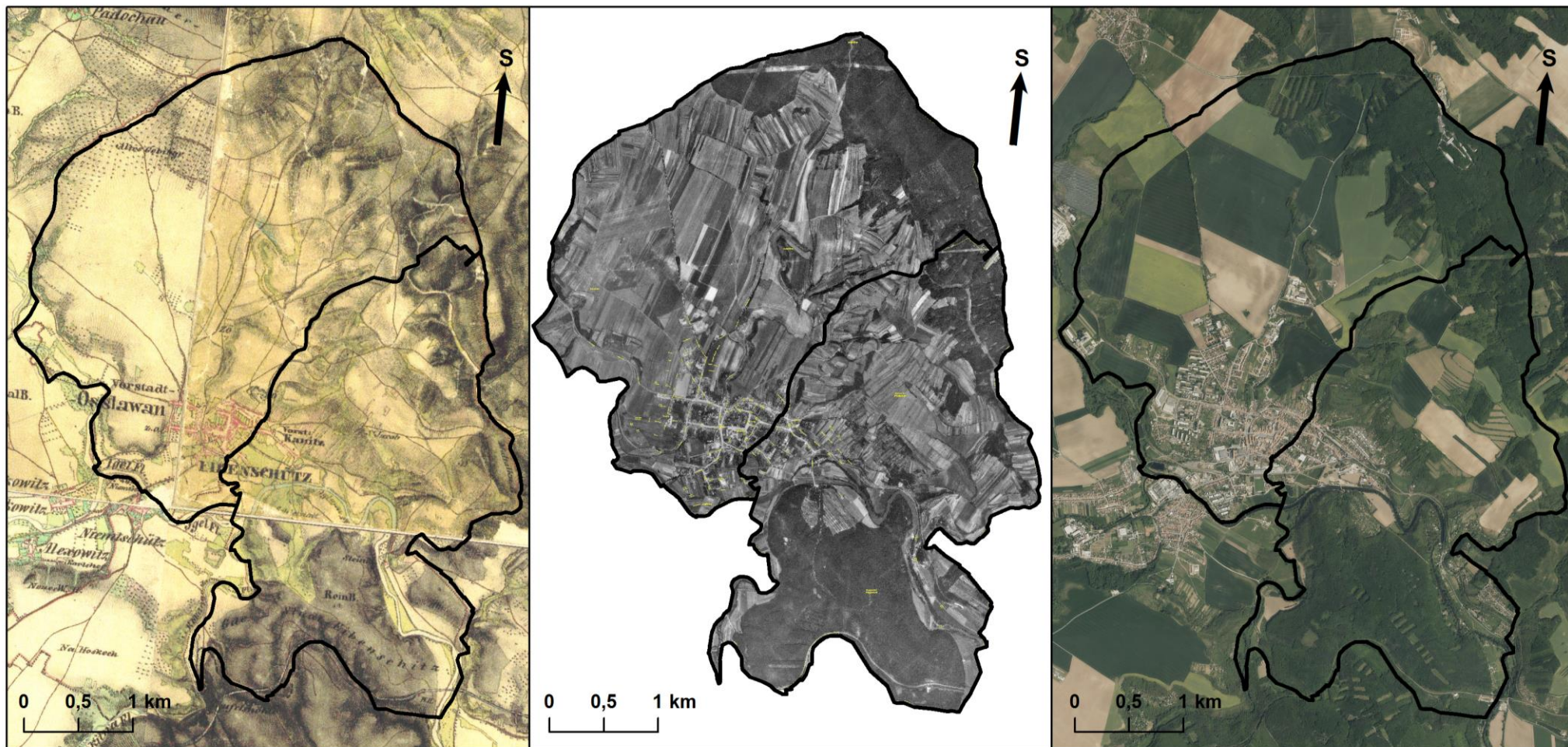
Obr. 8: Graf využití ploch na k. ú. Ivančice pro všechna tři studovaná období (zdroj: [24, 25, 29, 30], vlastní výpočty).

Poslední dva grafy (obr. 7 a 8) vykreslují vývoj využití ploch za posledních 181 let zvlášť pro každé katastrální území. Jak je patrné z obr. 7 v katastrálním území Ivančice po celou dobu vývoje využití ploch převažovala orná půda. Významný nárůst za uplynulou dobu zaznamenala ostatní plocha, jednalo se především o zeleň, sportovní a rekreační plochy, neplodnou půdu, silnice, ostatní komunikace, pohřebiště či manipulační plochu. Většina ploch zařazená do kategorie ostatní vznikla především na

úkor orné půdy, lesních pozemků. V důsledku vzniku nových zastavěných ploch bylo třeba rozšířit stávající dopravní infrastruktury. Vznikaly nové komunikační plochy a s ohledem na zvyšující se kapacitu silniční dopravy a změnu materiálu používaných pro výstavbu nových komunikací byla většina stávajících silnic rozšířena. Tato skutečnost se dotkla také k. ú. Kounického Předměstí, kdy byla rozšířena silnice z Ivančic do Moravských Bránic. Dále došlo k úplnému vymizení vinic, které se nacházely v první polovině 19. století v severozápadní části katastru. Travních porostů za uplynulé roky také ubývalo, především na úkor orné půdy, lesů a zeleně. Díky zlepšení ekonomické situace obyvatel docházelo obecně k rozšiřování vesnic a měst. Město Ivančice se začalo postupně rozrůstat do všech stran, vznikla tu dvě nová bytová sídliště a spousta dalších obytných souborů (Boží hora, Brněnky, Malovansko).

V katastrálním území Kounické Předměstí zase po celou dobu vývoje využití ploch převažovala plocha lesních pozemků. Území se rozkládá ve dvou okrscích kopcovitého charakteru, Hlínská vrchovina a Krumlovský les, pro které by jiné využití ploch členitého terénu ani nebylo více méně možné. Zastavěné plochy a zahrad po celou dobu vývoje postupně přibývalo, došlo k zástavbě na stráni pod kopcem a kaplí sv. Jakuba. Dále vznikla chatová osada v oblasti Stříbského mlýna u bývalého náhonu, podél řeky Jihlavy, velký nárůst zahrádek se zahradními chatkami byl zaznamenán ve východní části k. ú. Kounického Předměstí nad železniční tratí spojující Ivančice a Moravské Bránice. Reliéf severovýchodní části území je značně antropogenně ovlivněn. Ve druhé polovině dvacátého století v těchto místech byly postupně budovány terasy, které začaly být využívány jako vinice. Tyto vznikaly především na úkor travních porostů, které se předtím na těchto těžce dostupných místech nacházely. Travní porosty tu celkově zaznamenaly za uplynulou dobu 181 let značný pokles (cca 10,3 %).

Stejně jako uvedl Lokoč a kol. (2010) i v obou studovaných územích docházelo v období průmyslové revoluce k rozvoji zahradnictví i sadařství. Ráz krajiny obou katastrů byl měněn výstavbou železnic. V roce 1912 byla dokončena a otevřena železniční trať spojující Moravských Bránice, Ivančice a Oslavany. Dále tento autor uvádí nárůst městské zástavby. Ta se ve studované oblasti začala ve druhé polovině 20. století postupně rozšiřovat do volné krajiny, nové čtvrtě a sídliště s panelovými domy byly vystavěny převážně v k. ú. Ivančice. Naproti tomu v k. ú. Kounické Předměstí se v této době ve značné míře začalo rozvíjet chalupářství a chatařství.

Obr. 9: Využití ploch katastrálních území Ivančice a Kounické Předměstí v letech 1836–1852, 1953 a 2017 (zdroj [29, 30, 31], upraveno).

5.3 Polostandardizované rozhovory

Výsledky šetření formou polostandardizovaných rozhovorů

V rámci celého mikroregionu byla vybrána dvě města, Ivančice a Oslavany, které vzhledem ke své velikosti a strategické poloze tvoří jádro celého mikroregionu. Reprezentativní vzorek tedy vychází z oslovení obyvatel těchto dvou měst. Celkem bylo osloveno sedm obyvatel, přičemž pět z nich pochází z města Ivančice, jeden z nich z městské části Ivančice-Němčice, a jeden z města Oslavany. Nejstaršímu dotazovanému bylo osmdesát čtyři let, nejmladšímu padesát dva let. Dohromady byli osloveni tři muži a čtyři ženy. Dotazovaným bylo položeno celkem šestnáct otázek, jejich seznam lze nalézt v příloze č. 8. Vlastní vyhodnocení těchto polostandardizovaných rozhovorů je následující:

1. Domluvili/y jsme se, že mi nejdříve povíte, jaké bylo Vaše dětství v obci (název)?

Téměř všichni respondenti vnímají dětství jako jedno z nejkrásnějších období svého života. Jako odpověď na tuto otázku uvedl pan Radoslav „*jedním slovem krásné, tehdy nám nebylo nic cizí*“. Téměř všichni jako malé děti vyrůstaly na ulici, kde se svými vrstevníky – partou kamarádů – hrály hrůzné hry a dělaly lumpárny jako všichni děti v jejich věku. Žily společným životem na ulici a v jejím blízkém okolí. Jak uvedla paní Marie z Němčic „*bylo to takový víc družný*.“ Jejich dětství bylo úplně jiné než dětství dnešních dětí. Většinu volného času trávily mimo domov. Teprve až byly starší, je rodiče pouštěli dál od domova. Tehdy po ulici, kde si hrávaly, neprojelo téměř žádné auto a bylo naprosto bezpečné se po ní pohybovat. „*Dnes na stejné komunikaci při jejím přecházení riskujete, že vás někdo přejede*“ říká pan Radoslav. „*Dětství bylo pestré, pěkné a ráda na tyto časy vzpomínám*“ uvedla paní Marie z Ivančic.

2. Jak jste vnímal/a v dětství krajinu Vaší obce? (jak na vás krajina působila)

Krajina byla vnímána jako samozřejmost, jako místo ke hraní, místo, které poskytovalo spoustu zážitků a krásných chvil. Nabízela nespočet možností, které jako děti využívaly. Tehdy krajina ještě nebyla vnímána jako neodmyslitelná část života. Byla čistější a bezpečnější, než je dnes. I lidé se tehdy ke krajině chovali kamarádštěji, šetrněji. „*Krajina byla čistá, čistší, jak je teďkom. Žádná sláva*“ uvedl pan Jiří. „*Krásné, čisté místo, které mělo v podstatě všechno, co má příroda mít*“ uvádí pan Radoslav.

V rámci této otázky došlo ke srovnání dvou krajin, a to krajiny oslavanské a krajiny ivančické. Krajina ivančická se mohla pyšnit třemi řekami, kopci a lesy.

Oslavany jako takové byly také obklopeny kopci, okolní krajina byla velice členitá. V dětství paní Marie z Oslavan byl ještě v provozu hnědouhelný důl Kukla, kde fáráli horníci. Z dolu jezdily vozíky plné vytěženého uhlí, které lanová dráha dopravovala do místní elektrárny, která jej používala k výrobě elektřiny. Krajina byla provozem elektrárny narušována. Působila negativním, pochmurným dojmem. „*Krajina Oslavan na mě nikdy nepůsobila tak příjemně jako krajina ivančická. Působila na mě šedivým, smutným dojmem*“ uvádí pan Lubomír. Hornický kraj nebyl příliš movitý, což se odráželo i na okolní krajině.

3. Jakou roli „význam“ pro Vás měla krajina v dětství? (kontext vzpomínek a zážitků, propojení s krajinou...)

Krajina měla význam ve všech směrech, dětem byla druhým domovem. Poskytovala velké množství příležitostí, od sportu až po romantické procházky v době dospívání. Řeka byla místem, kam se chodilo koupat, chytat ryby či bruslit. Okolní kopce a lesy sloužily k procházkám s rodiči, romantickým procházkám, sportovním aktivitám, kopce v zimě k sáňkování. Zima tehdy byla úplně jiná, než je dnes. „*Kdybych bydlel jenom ve městě, tak by to byla nuda, musel bych si najít zábavu podle odpovídajících možností, které poskytuje městská zástavba. Měl jsem však štěstí, že jsem vyrůstal v malém městě zasazeném v krásné krajině*“ uvádí pan Lubomír.

4. Jak zpětně vnímáte krajinu Vaší obce? (pozitiva, negativa, co si nejvíce pamatujete)

Jako pozitivum byly brány řeky Oslava, Jihlava a Rokytná, kde se v létě jako děti koupaly, a na kterých v zimě bruslily. Dále to byly lesy a kopce, kde v zimě sáňkovaly a lyžovaly, a spousta prostor, kde si jako děti mohly hrát svoje vymyšlené hry. Krajina byla čistým a bezpečným místem, lidé měli ke krajině úctu a respekt. Nikdo nezhazoval odpadky na zem, nikdo neničil okolní přírodu, lidé se o ni starali. Pokud děti něco provedly, byli rodiči nebo učitelé řádně potrestáni. Jako pozitivum byla brána volnost pohybu v přírodě, kde nebyly jako dnes samé zákazy a příkazy, a tak nebyl problém se prostě sbalit a jít někam ven stanovat. Základem však bylo se v přírodě chovat slušně a s úctou. Dnes už takové trempy skoro nejsou možné.

Jako negativum uvedla paní Marie z Oslavan elektrárnu, která v té době byla v provozu, a ze které padal neustále „*černý popílek a z chladících věží černý déšť.*“ Vliv měla elektrárna na celé Oslavany, které v důsledku jejího provozu byly celkem dost špinavé. Kolem Oslavan se nacházelo i několik hornických dolů, kde se fárálo, což vyvolávalo také negativní dojem. Jako další negativum uvedla paní Marie z Němčic

textilní továrnu, kde se barvily látky, a odkud následně byly barvicí kádě vyprazdňovány do řeky. Jako další negativum byl dotazovanými uveden růst zástavby či infrastruktury, a těžba cihlářské hlíny v blízkosti židovského hřbitova a bentonitu v lese Réna. Docházelo tak k úplné a nenávratné změně krajinného rázu. Jakýkoliv technický zásah do krajiny byl vnímán negativně. Jako negativum byl také uveden fakt, že veškerá zimní zábava byla závislá na klimatických podmínkách, pokud nebyla pořádná zima a sníh, nebylo moc možností, jak se zabavit. Což ale z hlediska příležitostí pro děti, které krajina nabízela, by mohlo být bráno i jako pozitivum. Jako další negativum bylo uvedeno vypouštění splašků z nemocnic a továren přímo do řeky. I když se toto však dělo, řeka nebyla vůbec tak špinavá jako dnes, měla totiž podstatně větší schopnost se regenerovat.

5. Čím byla podle Vás krajina vaší obce charakteristická? Co určovalo ráz území?

Ráz krajiny Oslavan byl určován lesy, kopci, řekou Oslavou, dolem Kukla a místní elektrárnou. Vedle elektrárny vyrůstala halda, která s v době provozu den ode dne zvětšovala, a v době ukončení provozu elektrárny byla vyšší než chladicí věže vlastní elektrárny.

Krajina Ivančic byla charakteristická okolními lesy a kopci, které lemovaly ivančické údolí ze tří stran. Ráz krajiny byl a stále je utvářen třemi místními řekami – Jihlavou, Oslavou a Rokytnou.

6. Obhospodařovala Vaše rodina krajinu obce? Jakým způsobem? (vyjasnění vztahu k půdě, resp. k území: vlastní hospodářství, orná půda, vinice, sady, louky, chov dobytka)

Většina dotazovaných neobhospodařovala krajinu obce, zpravidla měli pouze vlastní zahradu, kde si pěstovali ovoce a zeleninu pro vlastní potřebu a chovali dobytek či domácí zvířata. Pokud někdo měl nějaký majetek, jednalo se pouze o malá políčka, kde pěstovali brambory, řepu, obilí, ale pouze pro vlastní potřebu.

7. V kterém období docházelo k největším změnám v okolní krajině? (v důsledku čeho)

První velkou změnu si paní Marie z Oslavan povšimla po druhé světové válce, kdy byla vykácena část lesa směrem na obec Čučice, a kde se započalo s výstavbou rodinných domů. Jednak k výstavbě docházelo v důsledku toho, že havířské řemeslo bylo čím dál tím více a lépe ceněno, a tak horníci měli dostatek finančních prostředků, aby se mohli osamostatnit a postavit si vlastní domek. Druhým důvodem také mohl být fakt, že se do Oslavan začali stěhovat lidé za prací s dobrým výdělkem.

Po roce 1948 vlastnictví půdy připadlo státu a krajina se rázem začala měnit. Začaly stavět silnice, pozemky se zabraly a na soukromé vlastnictví se nehledělo. Rozšiřovaly se továrny, které začaly zaměstnávat daleko více lidí.

Od začátku 60. let docházelo v Ivančicích k výstavbě. Nejdříve se začalo stavět „staré sídliště“ – začátek 50. let (cca 1955), poslední domy zde byly postaveny v 70. letech 20. století. „nové sídliště“ se započalo stavět v 70. letech, poslední domy pak kolem roku 1980, začátkem 90. let tu byl postaven penzión pro seniory. Dále byla začátkem 70. let zastavěna i stráž pod Jakubem. Započala také velká výstavba fabrik a závodů. Retex, kdysi koželužna, od roku 1980 probíhala velká výstavba tohoto podniku (sklady atd.), byla zabrána pole, „tzv. záhumenky“, která se nacházela ve středu města. Tím se město ochudilo o přírodní zeleň. Rozšiřovalo se JZD. Mlýnský náhon (struha) se na několika místech zatrubnil, výškově však bylo zatrubnění provedeno špatně a potok neměl a dodnes nemá průtok, který by byl potřebný, a dochází tak k jeho postupné devastaci.

Vše se dělo v důsledku možnosti zaměstnání. Po válce se rozvíjel průmysl, v důsledku čehož rostl také počet pracovních míst. Lidé se do Ivančic hnali za prací (nemocnice, JZD, továrny Retex a Mosillana, atd.). Dalším důsledkem byl fakt, že se lidem začalo po válce lépe dařit a žít. Mladá generace tedy měla možnost se stěhovat od starší generace do nových rodinných domků a bytů. Dříve bylo samozřejmostí, že spolu v domě bydleli tři až čtyři generace.

Jeden z největších zásahů do krajiny byl v Ivančicích viditelný po revoluci, v 90. letech, kdy se ve velkém objemu rozjela výstavba rodinných domů a nákupních center. Stavební projekt Boží hora, kde vznikly rodinné domy a nákupní centrum Tesco, úplně změnil původní tvar krajiny, kde se pěstovala kukuřice, a v zimě se do těchto míst chodilo ve velkém sánkovat.

8. Jak moc se dnešní krajina odlišuje od krajiny, kterou jste znal/a v dětství?

Ráz krajiny u města Oslavany byl podstatně pozměněn výstavbou nových rodinných domů a bytovek, vybudováním fotbalového hřiště, generální opravou druhého oslavanského mostu, která změnila tvar základní komunikace protínající Oslavany, v souvislosti s tím byly za mostem zbourány domy, které už se tam zpětně už nepostavily.

Krajina kolem Ivančic byla více zalesněná, i v samotném městě bylo podstatně více zeleně, než je dnes. Dříve byla místo zastavěné či zabetonované plochy tráva. Kolem cest bývala stromořadí či aleje, které dnes najdeme už pouze zřídka. Všechny

řeky byly podstatně čistější, než jsou dnes. I když některé scenérie zůstaly zachovány, protože je nezasáhl civilizační pokrok, jsou části, které zmizely a už nebudou nikdy nahrazeny. Tato místa jsou nenávratně ztracena, ať už vlivem těžby, vykácením či zástavbou.

Paní Marie z Ivančic si velice cení, že znovu zrenovovali, zkulturnili a opravili park na Réně. „*Park už se zase podobá tomu, na co jsme z dětství byli zvyklí.*“ Do parku se chodívalo na procházky, posedět do hospůdky, s kočárkem atd. Vlivem těžby bentonitu však toto území ztratilo svoje kouzlo. Město však postupem času dalo park do pořádku a dnes má téměř stejnou podobu jako v době před těžbou.

Lidé k sobě bývaly tehdy lidštější, a ke krajině se chovali s úctou a respektem. Krajina byla bezpečnější, čistější, rodiče se o děti nemuseli bát, když je pustily samotné ven.

9. Můžete popsat hlavní změny „proměny“ pozitivní, negativní v krajině?

(například v rámci oblíbených míst, v důsledku kolektivizace, resp. intenzifikace zemědělství, zatrubnění vodního toku, pokácení alejí, růst zástavby atd.)

Obecně jako negativní problém byl brán růst zástavby, infrastruktury, díky čemuž se zvýšila intenzita provozu silniční dopravy. Na devastaci krajiny přispěl také rozvoj zemědělství. Dále docházelo k vykácení alejí či stromořadí podél řek, v ulicích či podél cest a silnic. Jako velice negativní bylo vnímáno vykácení stromů po obou březích řeky Jihlavy od splavu pod Rénou až k druhému Ivančickému rybníku (tzv. regulačka). Celá oblast kolem řek zpustla, v řekách už se nedá koupat ani pořádně chytat ryby, chodit na romantické procházky či na procházky se psem.

Zástavba RD v Oslavanech byla rozšířena na úkor původních lesů a kopců, kam chodily děti lyžovat a sáňkovat. Jako jednu z pozitivních věcí brala paní Marie zatrubnění Ketkovského potoka. To zabránilo v období velkých dešťů k zatopení domků, které byly postaveny souběžně s potokem. Dalším pozitivem bylo zastavení těžby uhlí, následkem čeho přestala růst halda, a přestalo být znečišťováno ovzduší v okolí elektrárny. Nad městem se nacházelo několik polí, které byly později sloučeny v 50. letech pod JZD.

Postupem času ubývala zeleň jak ve městě, tak i v okolní krajině. Ustoupila místním komunikacím, parkovacím plochám, v roce 1978 parkoviště bylo obsazené z 1/3, dnes jsou parkoviště plné a auta stojí ještě k tomu také po jedné straně. Díky tomu se neustále zabírají další plochy zeleně. Jak však uvedl jeden z dotazovaných „*pokrok nelze zastavit!*“

10. Jaké místo bylo Vaším oblíbeným? Proč? (*prostor pro vycházky, schůzky, dětské hry, práci, tajná zákoutí, dobrodružství, smutné vzpomínky...*)

Každý respondent měl nějaké své oblíbené místo, které pro něj mělo citovou hodnotu. Ať už to byl les, kam chodívali na romantické procházky, nebo řeka, kde se učili plavat a bruslit, a kde v podstatě trávili většinu svého dětství.

Například pro paní Marii z Oslavan to byl kopec Náporky, na kterém v podstatě strávila celé své dětství. Nejoblíbenějším místem pana Lubomíra byl soutok řeky Oslavy a jejího slepého ramene, pod splavem v Pand'árech. „*Tomuto místu se říkávalo Žabárna.*“ Tam chodil velice často na ryby. „*Byl tu úplný klid, protože tam chodilo málo rybářů.*“

11. Jaké hodnoty okolní krajiny byly pro Vás v dětství důležité? (*čeho jste si na krajině nejvíce cenili*)

Mezi společné hodnoty pro všechny respondenty patřily bezesporu řeky Jihlava, Oslava a Rokytaná. V zimě měla velkou hodnotu řeka Rokytaná, která jako jediná z těchto tří řek pravidelně zamrzala a chodívalo se na ni tedy bruslit. V létě to zase bylo několik míst na řece Jihlavě a Oslavě, kam se chodívalo koupat a chytat ryby (Pand'áry neboli Pancíře, u skalky, Žabárna, stav neboli splav, žumpa). Mezi společné hodnoty, ne však pro všechny respondenty, patřil také Mlýnský náhon (struha), kam se chodívalo prát prádlo, koupat nebo také chytat ryby. Dalšími společnými hodnotami byly les, park, rozhledna a kopec Réna, Knižecí les a kopce Kumán, Jakub, Kocperky či rozhledna Na Oklikách.

Individuální hodnoty:

- aleje třešní kolem silnice směrem na obec Čučice (třešně běličky)
- alej třešní u obce Hlína
- hřiště v Oslavanech – nacházelo se v místě dnešního autobusového nádraží a zdravotního střediska
- ivančický viadukt, místně nazývaný „Železnák“
- Ketkovický hrad (dnešní Levnov)
- kopec Náporky v Oslavanech
- les směrem na Čučice – V Kocourách
- les směrem na Lukovany – Milošov
- plácek v Němčicích za hasičkou
- Pod vrbičkami – místo u řeky Rokytané

- stráž Karlov
- Stříbský mlýn
- studánka u rozhledny Na Oklikách
- studánka v parku Réna

12. Lze tyto hodnoty v krajině Vaší obce ještě dnes nalézt?

Většinu hodnot nalézt lze, ale ve značně pozměněném stavu. Všechna tato místa přišla o své kouzlo. Řeky už bohužel nejsou tak čisté, jako bývaly a je v nich i méně vody a ryb. Protože se o přírodu lidé tolik nestarají jako dříve, nedá se v některých místech k řece dostat a tím ubylo i míst pro rybaření. Na některých místech bylo upraveno koryto, čímž zanikly i některé výše uvedené hodnoty. Většina lesů, pokud nebyly vykáceny kvůli zástavbě, zůstala zachována, ale už nejsou tak čisté, jako bývaly kdysi. Dříve více lidí chodilo do lesa, sbíralo dřevo, šišky, les byl čistější, dnes jsou lesy plné odpadků a věcí, kterých se lidé potřebují zbavit. Kopce zachovány samozřejmě zůstaly, ale většina z nich už je zastavěna, nebo oplocena, takže se k nim ani nedá dostat.

13. Změnil se Váš pohled na hodnoty krajiny s ohledem na vnímání v dětství a nyní?

V dětství byla dotazovanými brána krajina jako samozřejmost, jako místo, kde mohli trávit svůj volný čas. Tehdy jako děti nepřemýšlely nad tím, že by se mohla tolik změnit a jaké následky mohou tyto změny mít. Nicméně pokrok nelze zastavit a některé zásahy do přírody jsou prostě nezbytné. Krajina byla čistější a bezpečnější, než je dnes. V současné době si negativní změny uvědomují lidé podstatně více než v mládí. A hlavně poté, co byly například jejich oblíbená místa zasažena nevratnou změnou.

14. Jaké hodnoty dnes ve vaší krajině chybí a měly by být obnoveny?

„Proces, který proběhl je nevratný. Nevím. Z pohledu staršího člověka mi nic nechybí“ uvádí paní Marie z Oslavan. Někteří by rádi obnovili vodní prvky v krajině, ať už řeky, kde chybí místa pro rybaření a osázení vzrostlými stromy, či Mlýnský náhon, jehož obnova podle názoru pana Radoslava možná je, není však o ni zájem. Dále všem dotazovaným chybí ve městě zeleň. Dříve bylo normální, že děti ve škole nebo skauti tuto zeleň vysazovali. Dnes jsou však Ivančice i Oslavany jako jedno velké parkoviště. V dnešních Ivančicích se nenajde vysazená květinová plocha, květiny v betonových květináčích jsou pouhou náhražkou. O údržbu veřejného prostranství nejeví místní zájem, ani si sami nezametou před vlastním prahem.

Doba už je jinde a některé hodnoty prostě vrátit nelze. Hlavním problémem je dnešní přepychový styl života lidí. Zásahy do krajiny byly markantní a nevratné.

15. Můžete posoudit vztah současných dětí k okolní krajině? (znají krajinu, vnímají ji, tráví zde volný čas?; proč tomu tak je?)

Dnešní děti mají úplně jiné zájmy, než měly děti v minulosti. Všude kolem sebe mají vytvořené sportovní zázemí, takže pokud nejsou svými rodiči aktivně vedeni k trávení času v přírodě, tak krajinu ani nevnímají. Rodiče dnes děti ani nepustí na dlouhý čas z dohledu, protože to není bezpečné, a mají o ně strach. A vzhledem k dnešnímu stylu života nemají rodiče ani pořádně čas s dětmi do přírody chodit. Většina dnešní mladé generace, pokud výjimečně nesportuje, tak zpravidla svůj volný čas tráví doma u vymožeností dnešní doby, jako jsou počítač, notebook, tablet, televize apod.

„Současné děti krajinu vnímají úplně jinak, než jsme ji vnímali my. Doba se podstatně změnila.“ uvádí pan Lubomír.

16. Ve které fázi života jste si začal/a uvědomovat, že se krajina mění?

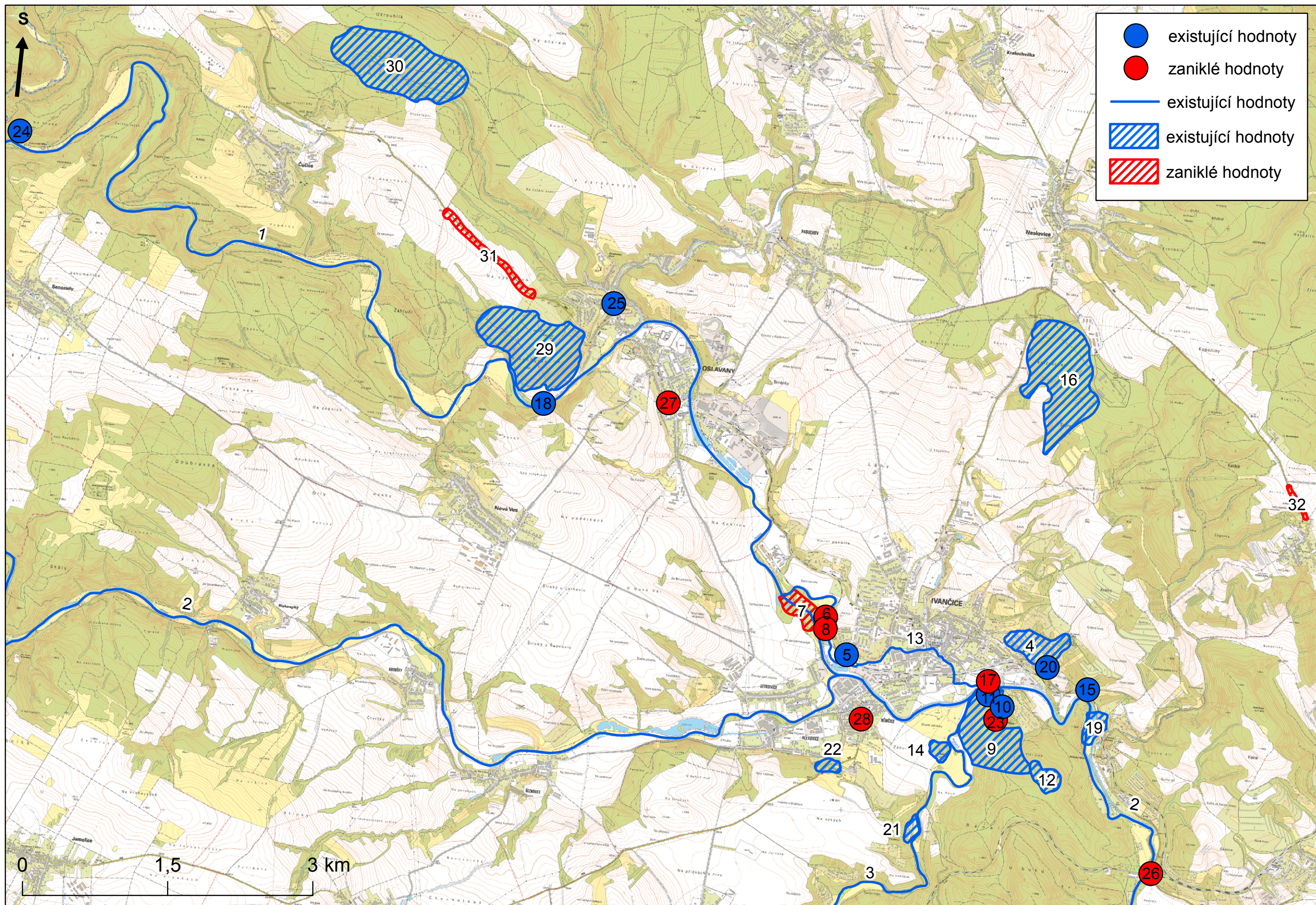
Většinou v období dospívání, tedy v době, kdy skončilo bezstarostné dětství.

Krajina v dětství dotazovaných bývala klidným, tichým, a hlavně bezpečným místem. Poskytovala dětem nepřeborné množství možností, jak mohly krajinu využívat. Byla zdrojem obživy, místem k odpočinku, místem ke hraní. Postupem času však začala ztrácet svoje kouzlo. Rozvoj zemědělství a průmyslu způsobil, že krajina nenávratně ztratila svoji podobu. Zásahy do krajiny byly příliš velké a nevratné.

Z výše uvedených výsledků vyplývá, že krajina mikroregionu bývala bohatá na spoustu krásných míst, z nichž bohužel většina k dnešním dnům nenávratně změnila svoji podobu anebo úplně zanikla. Jak vyplynulo z jednotlivých rozhovorů, nejstarší z respondentů uvedli, že možností využití krajiny by měli hodně, ale s ohledem na tehdejší způsob života, kdy bylo zvykem již od dětství pracovat nebo se starat o výchovu mladších sourozenců, neměli tolik času krásy krajiny využívat. Rozdíl mezi generacemi, téměř dvacetiletý, je z jednotlivých rozhovorů více než patrný. Oproti tomu střední generace dotazovaných využila možností krajiny podstatně více, protože v jejich dětství teprve startovalo období rozvoje průmyslu a dopravy. Tento fakt podporuje i skutečnost, že nejmladší respondenti již nemohli ve svém dětství navázat na užívání

krajiny svých předchůdců, přestože věkový rozdíl mezi středními a nejmladšími respondenty není ani jedna celá generace (cca 10 let).

Z výše uvedených hodnot (otázka č. 11) byla následně vytvořena mapa zachycující jejich umístění v krajině (viz obr. 10). Lokalizace jednotlivých hodnot byla konzultována s respondenty v průběhu rozhovoru, kdy každý respondent ukázal své hodnoty v příslušných mapových podkladech. Vzhledem k tomu, že během rozhovorů respondenti používali pro jednotlivé hodnoty slangové názvy, které se v některých případech neshodovaly s dnešními místopisnými názvy uváděnými v katastrálních mapách a jiných dokumentech, byl zpracován text, který vysvětluje, o jakou lokalitu se přesně jedná. Tento text je uveden v příloze č. 9. Ve vysvětlivkách k mapě jsou vždy nejdříve uvedeny slangové názvy, v závorce za nimi potom názvy oficiální.

Obr. 10: Existující a zaniklé hodnoty krajiny zájmové oblasti mikroregionu Ivančicko (Podkladová mapa: Základní mapa 1 : 10000, [30]).

Vysvětlivky k předchozí mapě:

- 1 – řeka Oslava
- 2 – řeka Jihlava
- 3 – řeka Rokytá
- 4 – stráň pod kopcem a kaplí sv. Jakuba
- 5 – Kocperky (Boží hora)
- 6 – Pand'áry (Pancíře, U Podseku)
- 7 – Žabárna
- 8 – žumpa
- 9 – les Réna (dnes Vlčí žleb)
- 10 – park Réna
- 11 – Rozhledna na Réně (Rozhledna Alfonse Muchy)
- 12 – kopec Réna
- 13 – Mlýnský náhon
- 14 – Kumán
- 15 – rozhledna Na Oklikách
- 16 – Knížecí les
- 17 – stav (splav)
- 18 – u skalky
- 19 – Stříbský mlýn
- 20 – studánka Na Oklikách
- 21 – studánka v parku Réna
- 22 – stráň Karlov
- 23 – studánka v parku Réna
- 24 – Ketkovický hrad (dnes Levnov)
- 25 – kopec Náporky
- 26 – „Železnák“ (starý viadukt)
- 27 – travnaté hřiště v Oslavanech
- 28 – plácek v Němčicích za hasičkou
- 29 – les směrem na Čučice
- 30 – les směrem na Lukovany
- 31 – alej na obec Čučice
- 32 – alej na obec Hlína

5.4 SWOT ANALÝZA

SILNÉ STRÁNKY	SLABÉ STRÁNKY
<ul style="list-style-type: none"> • velké bohatství přírody a krajiny: 4 PŘP, 12 MZCHÚ, 10 EVL, 2 památné stromy atd. • široké možnosti pro turistiku a rekreaci – síť tématických cyklostezek a značených turistických tras • bohatá historie mikroregionu (významné historické památky, monumenty) • tradiční folklórní slavnosti (hody, ostatky, poutě, chřestové slavnosti) • příznivé klimatické podmínky – pěstování vinic => výroba kvalitního vína; historie pěstování chřestu • výstavba ČOV • vysoká lesnatost mikroregionu – dobré podmínky pro lesnictví • nemocnice v Ivančicích – dostupná a kvalitní zdravotní péče • IDS JMK – součástí integrované městské a veřejné dopravy • blízkost města Brna 	<ul style="list-style-type: none"> • krajina ovlivněná intenzivní zemědělskou činností • krajina ovlivněná těžbou uhlí – rosicko-oslavanský uhelný revír • špatný technický stav silnic II. a III. třídy a místních komunikací • vodní a větrná eroze půd způsobená hospodařením na sklonitých půdách a nevhodných stanovištích • nedostatečná vybavenost turistickou infrastrukturou – ubytovací zařízení, restaurace • nedostatek pracovních příležitostí, nutná vyjíždka za prací • nedostatečná vybavenost službami (veřejné služby např. školy, sociální služby)
PŘÍLEŽITOSTI	HROZBY
<ul style="list-style-type: none"> • investor, který začne v krajině podnikat – rozvoj pracovních příležitostí • zlepšení technického stavu silnic a místních komunikací • rozvoj cestovního ruchu – vybudování nových cyklostezek, výstavba nových ubytovacích zařízení pro turisty • výsadba zeleně (stromořadí či aleje kolem řek, některých komunikací, zeleně ve městě), budování a rekultivace parků • obnova některých částí lesa – v místech nevhodných pro zemědělskou činnost 	<ul style="list-style-type: none"> • neúnosná zátěž na krajinu vlivem velkého počtu obyvatel a turistů • investor, který začne v krajině podnikat, přičemž jeho činnost by měla negativní dopad na krajinu • negativní přístup lidí ke krajině, vandalismus • suburbanizace větších měst – devastace krajiny, budování nové infrastruktury, nedostatečná vybavenost službami • povodně • turisticky atraktivnější oblasti v okolí mikroregionu – Mohelenská hadcová step, Pálava • zvyšující se dopravní zátěž současných komunikací • těžba dřeva

Z analýzy SWOT je patrné, že v oblasti vnitřního prostředí mikroregionu silné stránky výrazně převažují nad stránkami slabými, nicméně v oblasti vnějšího prostředí působícího na mikroregion je uvedeno více hrozeb než příležitostí.

Vytvořená SWOT analýza slouží k identifikaci slabých a silných stránek, rizik a příležitostí vybraného mikroregionu. Základní otázkou tedy je, jak můžou identifikované hodnoty (uvedené v kapitole 5.3) přispět k lepšímu rozvoji mikroregionu?

Hodnoty jako jsou řeky, kopce či lesy definují paměť krajiny a společně utvářejí její ráz – formují krajinu. Silnými stránkami mikroregionu je bohatství přírody a velká škála možností pro turistiku a rekreaci. Mezi navštěvované lokality v krajině Ivančic patří bezesporu rozhledna Na Oklíkách, rozhledna Alfonse Muchy na Réně, park Réna, Stříbský mlýn či starý železniční viadukt. Všechny tyto lokality jsou přístupné po červeně značené turistické trase.

Jistou příležitostí pro mikroregion je vybudování nových cyklostezek a výstavba nových ubytovacích zařízení pro turisty. Nadměrná návštěvnost turistů však může být pro vše zmíněné hodnoty také hrozbou. Pro krajinu to může znamenat velkou ekologickou zátěž, se kterou se sama nedokáže vypořádat. S tímto také souvisí vandalismus a negativní přístup lidí ke krajině. Při návštěvě Knížecího lesa lze nalézt hned několik takovýchto projevů. Asi největším problémem je povalování odpadků v jeho okrajových částech, či ničení stromů v lese. S projevy vandalismu se setkala také rozhledna Na Oklíkách, která byla poničena sprejery.

Dříve mezi hrozby pro místní řeky bylo zhoršení jejich kvality vlivem nevyhovujícího řešení likvidace odpadních vod. Nicméně v roce 2012 byl realizován projekt Zlepšení kvality vod v řekách Jihlava a Svratka nad nádrží Nové Mlýny. V rámci projektu došlo k několika zásadním krokům, které jistou měrou přispěly ke zlepšení stavu řek Jihlavy a Oslavy. Stará ČOV byla uvedena do provozu v 90. letech minulého století jako mechanicko biologická, nicméně po dvaceti letech svého provozu již nevyhovovala plnění současných legislativních požadavků, a proto musela být intenzifikována a rekonstruována. Městské části Letkovice, Němčice a Alexovice byly před zahájením projektu odkanalizovány pouze částečně. Dnes jsou na čistírnu vedeny odpadní vody z Ivančic, Alexovi, Němčic a Letkovic, v nichž byla dobudována kanalizace, dále z Oslavan a místní části Padochov. V rámci projektu byla na ČOV vytvořena kapacita pro odkanalizování dalších místních částí Ivančic, a to konkrétně

Budkovic, Hrubšic a Řeznovic. Nová ČOV a dobudování nové kanalizace tedy udělaly z dřívější hrozby silnou stránku [33].

Další hrozbou, se kterou se potýká v dnešní době snad každý mikroregion u nás, je výstavba nových bytových domů v místech, kde se dříve žádná výstavba nenacházela. V minulosti díky této skutečnosti došlo k zániku hodnot, jimiž jsou plácek v Němčicích za hasičkou, hřiště v Oslavanech a stráň pod kopcem a kaplí sv. Jakuba. Okrajové části lesu směrem na Čučice a Lukovany byly rovněž vykáceny a nenávratně ztraceny výstavbou nových rodinných domů.

Jistou příležitostí, ale zároveň hrozbou, může být investor, který začne v krajině podnikat. Noví investoři by mohli pro svoje budoucí podnikání využít brownfields, které jsou již z minulosti propojeny sítí dopravních komunikací. Tímto by byly použity plochy, které své využití ztratily v minulosti a byly opuštěny. Typickým příkladem by mohlo být tzv. průmyslové brownfields – areál elektrárny v Oslavanech, polorozpadlé torzo budov elektrárny, která tu od roku 1993 nefunguje. Na druhou stranu by však nový investor mohl chtít využít zatím jinak nevyužívané plochy, čímž by došlo k záboru například zemědělské či jiné půdy, a mohly by tím být ohroženy i některé výše uvedené hodnoty krajiny respondentů.

Silné stránky jako integrovaná městská a veřejná doprava, blízkost města Brna či přítomnost nemocnice, mohou zapříčinit větší návštěvnost mikroregionu. Z toho vyplývá, že jednotlivá místa, které zde byly identifikovány jako hodnoty, mohou být o to více navštěvovaná. Krátkodobá návštěva mikroregionu na jednodenní či dvoudenní kulturní akce, nebo za účelem nákupu místních vín či jiných specialit (slavnosti chřestu), které jsou chloubou a silnou stránkou mikroregionu, mohou turisté spojit s návštěvou těchto míst. Tím pádem je zde větší motivace města tato místa udržovat.

5.5 Vlastní terénní průzkum

V rámci vlastního terénního průzkumu byla zpracována fotodokumentace jednak zaniklých a existujících hodnot uvedených respondenty, a jednak také některé vybrané památky a dominanty mikroregionu. Byla zjištěna následující fakta:

Kopec Kocperky, dnes uváděn jako Boží hora, na který se chodilo dle vzpomínek některých respondentů sáňkovat, dnes v podstatě v souvislosti s výstavbou garáží prakticky zanikl. Zachovala se pouze jeho část, na které je vystavěno schodiště spojující „staré sídliště“ s cyklostezkou (viz příloha č. 10).

Mlýnský náhon (viz příloha č. 11) byl v nedávné době vyčištěn. Dnes napájí oba rybníky Pancíř I a Pancíř II, ale vzhledem k tomu, že již neslouží svému účelu (nepohání mlýnská kola ivančického mlýna) jeho tok směrem po proudu postupně slábne, a do řeky Jihlavy pod kopcem Réna se vlévá jako nenápadný potok.

Pohled na bývalou Žabárnu je dnes žalostný. Obě koryta v podstatě změnila svůj původní tvar, slepé rameno protékající původní Žabárnou dnes funguje jako hlavní řečiště, a naopak původní koryto sotva odvádí vodu od bývalého splavu v Pandřárech. Voda se v něm zadržuje pouze v období, kdy ve slepém rameni přetéká přes nově vybudovaný splav. V Pandřárech byla opravena původní regulace vody ze slepého ramene řeky Oslavy do Mlýnského náhonu. Pod novou stavbou ocelových stavidel je ještě vidět zachovalou cihlovou klenbu původního stavidla. Bývalý splav úplně zanikl pouze na druhém břehu při pohledu od nových stavidel Mlýnského náhonu je vidět původní opěrnou betonovou zeď, na které kdysi dávno sedávali mladí rybáři. Žumpa zanikla současně se splavem, protože tvořila jeho nedílnou součást. Fotodokumentace výše uvedených změn na řece Oslavě je součástí příloh č. 12–14.

Kopec a stráň pod Jakubem jsou zastavěny rodinnými domy, a jakékoliv sáňkování, je zde už pouhou vzpomínkou (viz příloha č. 15). Stav neboli splav, který vzpomínal pan Jiří, je dnes součástí vodní elektrárny, je oplocený a nedá se k němu vůbec dostat. Původní koryto, které napájelo Panovskovu elektrárnu, je dnes úplně zasypáno, stromy vykáceny, není tu po něm dnes ani stopa (viz příloha č. 16). K místu, kam chodívali o generaci mladší respondenti chytat ryby, se dnes už také nedá vůbec dostat s ohledem na oplocení elektrárny. Kopec, rozhledna a les na Réně zůstaly z větší části zachovány. Park byl koncem 20. století zrenovován, nemá již však podle některých respondentů takové kouzlo, jako míval kdysi. Jeho stav a rozhledna na Réně je vidět na fotce příloze č. 17–18. Studánka v rámci terénního průzkumu nalezena nebyla a nejspíše již zanikla. Rozlehána Na Oklikách stále stojí a plně plní svůj účel. Studánka

nacházející se nedaleko rozhledny stále existuje, proudí z ní čirá voda, která již pravděpodobně není pitná.

Oblast kolem splavu na Stříbském mlýně byla nedávno upravena, dnes slouží jako vyhledávaná rekreační oblast a místo pro koupání místních chatařů. Skutečnost, že Letovisko u Stříbského mlýna bývalo a stále je jedním z nejpůvabnějších míst ivančického zálesí uvedl ve svém článku již v roce 1938 Zlámal.

Obr. 11: Rekreační oblast Stříbského mlýna (foto: P. Skálová, 2017).

Starý železniční viadukt, nacházející se kousek od Stříbského mlýna směrem na obec Moravské Bránice, již neexistuje. Zachovalo se z něho pouze jedno pole mezi prvním pilířem a svahem. Dnes vedle něj stojí nový železniční most, který spojuje oba vrcholy údolí a který nahradil již zaniklý most. Tato situace je dobře dokumentovaná v příloze č. 19.

Lokalita Pod vrbičkami na řece Rokytne stále existuje, a žije si svým vlastním životem, protože „chataření“ je v současné době oproti 80. létům na ústupu (viz příloha č. 20). Kopec Kumán, nacházející se kousek po proudu řeky od lokality Pod vrbičkami, je stále v původním zachovalém stavu (viz příloha č. 21).

Z plácku za hasičkou v Němčicích zbylo pouze torzo, na kterém jsou vysázeny vzrostlé smrky, a o jehož údržbu se starají místní dobrovolní hasiči. Řadová zástavba vlevo na fotografii (viz příloha č. 22) v době vzpomínek respondentky Marie vůbec neexistovala. Stráž Karlov, další významná hodnota pro paní Marii z Němčic, v podstatě nezměnila svůj tvar, pouze silnice má nový asfaltový povrch (viz příloha č. 23).

Knížecí les zůstal zachován a po odchodu vojska je dnes přístupný veřejnosti. Jak alej na obec Čučice, tak i alej na obec Hlína zanikly s ohledem na stáří stromů, které byly vykáceny, a výsadba už nebyla obnovena. Z tohoto důvodu se tu dnes v těchto místech v zimních měsících tvoří sněhové závěje. Zřícenina Ketkovického hradu (Levnov) stále stojí, ale postupem času vlivem klimatických podmínek se pomalu rozpadá.

Hřiště v Oslavanech, které popisovala respondentka Marie, již také neexistuje. Místo něj je vystaveno autobusové nádraží, nákupní centrum a dva bytové domy. Došlo také k výstavbě a velkému rozšíření zástavby za hřištěm (viz příloha č. 24). Kopec Náporky byl celý obestavený, a zbyla z něj dnes už jenom spodní část, která je osázená vrostlými stromy, a kde byly provedeny rozsáhlé sadové úpravy (viz příloha č. 25). Místo na u skalky na řece Oslavě zůstalo zachováno, ale koupat se tu vzhledem ke značnému poklesu hladiny vody dnes nedá (viz příloha č. 26). Část lesa směrem na Čučice ustoupila bytové zástavbě.

Smutným mementem Oslavan je popílková halda a polorozpadlé torzo výrobních budov bývalé elektrárny. Tyto z části rozpadlé stavby jsou v příkrém kontrastu s nově vybudovanou strojní firmou, která vznikla v západní části pozemků bývalé elektrárny (viz příloha č. 27). Halda se za uplynulých několik let zmenšila, což může být způsobeno vlivem povětrnostních podmínek. Stejný důvod uvádí ve své publikaci také Brodesser (2007).

6 ZÁVĚR

Tato diplomová práce se zabývá pamětí krajiny mikroregionu Ivančicko. Mikroregion Ivančicko se nachází v Jihomoravském kraji, v jihozápadní části okresu Brno-venkov. Celkem mikroregion zahrnuje tři města a devět obcí. V první části práce byly metodou rešeršního šetření objasněny základní pojmy, jako je krajina, paměť krajiny, mikroregion, hodnota krajiny a land use. Následně byl celý mikroregion velmi stručně popsán a byly vypíchnuty některé jeho vybrané památky – Kostel Nanebevzetí Panny Marie, židovský hřbitov, kaple svatého Jakuba a křížová cesta v Ivančicích, zámek Oslavany a kaple svatého Antonína v Dolních Kounicích. Následně byla popsána ochrana přírody a krajiny mikroregionu. Mikroregion se může pyšnit celkem čtyřmi přírodními parky, dvanácti zvláště chráněnými územími, deseti evropsky významnými lokalitami a dvěma památnými stromy. Závěrem této kapitoly byl stručně popsán historický vývoj území a některé dominanty krajiny mikroregionu, mezi které bezesporu patří oslavanská tepelná elektrárna, která od roku 1993 již není v provozu. Touto kapitolou byl splněn první cíl diplomové práce.

Paměť krajiny mikroregionu a celkové zhodnocení vybraných lokalit bylo provedeno pomocí čtyř metod: srovnávací metoda, polostandardizované rozhovory, SWOT analýza a vlastní terénní průzkum. Vybranými lokalitami byla dvě katastrální území, a to Ivančice a Kounické Předměstí. Pomocí srovnávací metody byly nejdříve zhodnoceny přírodní podmínky výše uvedených katastrálních území. Významným rozdílem, který se podílí jistým způsobem na formování krajiny, je geologické podloží obou katastrů. Zatímco katastrální území Ivančice leží téměř celé v oblasti permokarbonu boskovické brázdy, katastrální území Kounické Předměstí se nachází na území brněnského masívu. I díky této skutečnosti je reliéf Kounického Předměstí podstatně více členitý, čímž je komplikováno využití půdy k zemědělským účelům. To, že je a vždy bylo katastrální území Ivančice více zemědělsky využíváno než katastrální území Kounické Předměstí, podtrhují také pedologické poměry obou katastrů. Zatímco v katastrálním území Kounické Předměstí převládají kambizemě, což jsou po zemědělské stránce půdy horší kvality, tak v katastrálním území Ivančice převládají černozemě a hnědozemě, což jsou hodnotné zemědělské půdy.

Následně byl pomocí stejné metody vyhodnocen vývoj využití území – land use. Katastrální území Kounické Předměstí, přestože je téměř o 2 km² menší, než k. ú. Ivančice, vykazovalo v každém měření plochu lesních pozemků větší než k. ú. Ivančice.

Tato skutečnost je dána nejenom výše uvedenými geologickými, ale také s nimi souvisejícími geomorfologickými poměry území. S ohledem na členitost a kopcovitost terénu by jiné využití ani nebylo možné. Přestože proběhla průmyslová revoluce a následná kolektivizace zemědělství obou katastrálních území, měli tyto skutečnosti podstatně menší negativní dopad na k. ú. Kounické Předměstí, za což vděčí toto území právě své členitosti. Katastrální území Kounické Předměstí bylo také podstatně méně zasaženo bytovou zástavbou a s ní související technickou a dopravní infrastrukturou.

Z polostandardizovaných rozhovorů vyplynulo, že krajina byla dětmi, ale obecně také lidmi, využívaná v pozitivním smyslu, podstatně více, než je dnes. Současné technické vymoženosti jako jsou telefony, počítače a podobně jsou pro děti podstatně zajímavější než trávení volného času v přírodě. Svůj podíl na tom má i skutečnost, že dnešní děti mají možnost aktivního vyžití v různých sportovních areálech. Koupaliště využívají jednak z důvodu nabídky různých vodních atrakcí a také z důvodu, že koupání v přírodních zdrojích je v dnešní době značně omezeno. Sám člověk krajinu znehodnotil natolik, že už ani nemůže být využívána jako kdysi.

Z provedené SWOT analýzy vyplynulo, že v mikroregionu převládají silné stránky nad stránkami slabými, nicméně je z vnějšího prostředí více ovlivněn hrozbami než příležitostmi. Proto je důležité pro rozvoj řešeného mikroregionu převládající silné stránky si zachovat a snažit se je rozvinout a slabé stránky potlačit anebo pomocí příležitostí přeměnit v stránky silné. Stejně důležitá je pro pozitivní rozvoj mikroregionu eliminace hrozeb. Konkrétním příkladem je výstavba nové ČOV v Ivančicích, na kterou jsou odváděny pomocí nově vybudované kanalizace splaškové vody nejenom z Ivančic, ale také i z dalších obcí mikroregionu.

Vlastním terénním šetřením byly prozkoumány jednotlivé hodnoty uvedené respondenty. Některé z těchto hodnot byly nenávratně zničeny nebo přeměněny. V podstatě žádná z uvedených hodnot si nezachovala svoji původní tvář do dnešní doby. V současné době dochází k tomu, že se člověk snaží alespoň z části napravit způsobené škody na krajině, čehož je důkazem například obnovení parku Réna.

Výše uvedenými čtyřmi metodami byl splněn 2–4 cíl práce. Závěrem lze tedy říci, že největším nepřítelem krajiny je bohužel samotný člověk, který se nechává unášet neustálým pokrokem. Všechny ním způsobené zásahy do krajiny zůstanou zachovány v její paměti. V poslední době si však lidé začali hodnotu krajiny uvědomovat, začali o ni svým způsobem pečovat a snaží se, alespoň v případech, ve kterých to jde, krajinu navrátit do je původní podoby nebo ji původní podobě alespoň přiblížit.

7 PŘEHLED POUŽITÉ LITERATURY

Knižní zdroje

- BIČÍK, I. *Vývoj využití ploch v Česku*. Praha: Česká geografická společnost, 2010. 250 s. ISBN 978-80-904521-3-8.
- BÍNA, J., DEMEK, J. *Z nížin do hor: geomorfologické jednotky České republiky*. Praha: Academia, 2012. 343 s. ISBN 978-80-200-2026-0.
- BRODESSER, S. *Krajinou Oslavy, Rokytne a Jihlavy proti toku času*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2007. 166 s. ISBN 978-80-7028-314-1.
- CÍLEK, V. *Krajiny vnitřní a vnější: texty o paměti krajiny, smysluplném bobrovi, areálu jablkového štrúdlu a také o tom, proč lezeme na rozhlednu*. 2., dopl. vyd. Praha: Dokořán, 2005. 269 s. ISBN 80-7363-042-7.
- CULEK, M., GRULICH, V., POVOLNÝ, D. *Biogeografické členění České republiky*. Praha: Engima, 1996. 347 s. ISBN 80-85368-80-3.
- CULEK, M., BUČEK, A., GRULICH, V., HARTL, P., HRABICA, A., KOCIÁN, J., KYJOVSKÝ, Š., LACINA, J. *Biogeografické členění České republiky II. díl [CD ROM]*. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, 2005. 589 s. ISBN 80-86064-82-4.
- ČEJKA, J., BŘEČKA, J., DOLEŽEL, J., FIGER, K., PŘICHYSTAL, A., STUHLÍK, S., ŠEBELA, L., VYKOUPILOV, L. *Ivančice. Dějiny města*. Město Ivančice. 2002. 671 s. ISBN 80-238-9441-2.
- DEMEK, J., MACKOVČIN, P. *Hory a nížiny. Zeměpisný lexikon ČR*. Brno: AOPK ČR, 2006. 580 s. ISBN 80-86064-99-9.
- FIGER, K., HORÁKOVÁ, R., JELÍNKOVÁ, V., KUBÍKOVÁ, L., MORAVEC, A., NOVÁKOVÁ, L., SKÁLOVÁ, E. *Ivančice. Průvodce památkami města*. Město Ivančice, 2016. 32 s.
- FIGER, K., MORAVEC, A., MUSIL, M., SKÁLOVÁ, E., SMUTNÝ, B. *Ivančice. Průvodce městem a okolím*. Město Ivančice, 2008. 24 s.
- HAMPL, M., GARDAVSKÝ, V., KÜHNEL, K. *Regionální struktura a vývoj systému osídlení ČSR*. Praha: Univerzita Karlova, 1987. 255 s.
- FORMAN, R. T. T., GODRON, M. *Krajinná ekologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 1993. 583 s. ISBN 80-200-0464-5.
- JELÍNKOVÁ, V., SMUTNÝ, B. *Židovský hřbitov Ivančice*. Město Ivančice, 2009. 4 s.
- KLENOVSKÝ, J. *Symbolika na náhrobcích židovského hřbitova v Ivančicích*. Židovská obec Brno, 2009. 14 s.
- KNOLL, J., KNOLL, V. *Svazek nebo sdružení a další formy spolupráce obcí*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj, 2002. 47 s.

- KOZEL, R. *Moderní marketingový výzkum: nové trendy, kvantitativní a kvalitativní metody a techniky, průběh a organizace, aplikace v praxi, přínosy a možnosti*. Praha: Grada, 2006. 277 s. ISBN 80-247-0966-X.
- LOKOČ, R., LOKOČOVÁ M., KOLÁŘOVÁ ŠULCOVÁ M. *Vývoj krajiny v České republice*. Brno: Lipka, 2010. 86 s. ISBN 9788090480735.
- MÍSAŘ, Z., DUDEK, A., HAVLENA, V., WEISS, J. *Geologie ČSSR I: Český masív*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983. 333 s.
- MUSIL, M., SKOUMALOVÁ, P., STANĚK, S. *Oslavany: současnost města ve fotografiích*. Brno: F. R. Z. agency s. r. o., 2012. 167 s. ISBN 978-80-87332-48-1.
- NEUHÄUSLOVÁ, Z., BLAŽKOVÁ, D., GRULICH, V., HUSOVÁ, M., CHYTRÝ, M., JENÍK, J., JIRÁSEK, J., KOLBEK, J., KROPÁČ, Z., LOŽEK, V., MORAVEC J., PRACH, K., RYBNÍČEK, K., RYBNÍČKOVÁ E., SÁDLO, J. *Mapa potenciální přirozené vegetace České republiky: textová část*. Praha: Academia, 1998. 341 s. ISBN 80-200-0687-7.
- NĚMEC, B. *Dolní Kounice. Příběh města*. Město Dolní Kounice, 2014. 410 s.
- NOVOTNÁ, D. *Úvod do pojmosloví v ekologii krajiny*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2001. 399 s. ISBN 80-7212-192-8.
- PALANG, H., SOOVÄLLI, H., ANTROP, M., SETTEN, G., eds. *European rural landscapes: Persistence and change in a globalizing environment*. Dordrecht: Kluwer. 2004. ISBN 978-0-306-48512-1.
- PÁPOL, T., KUČEROVÁ, Z., PAVLAS, M., ŠILHÁNKOVÁ, V., ŠIMKA, M. *Problémy mikroregionů při tvorbě společných projektů*. Hradec králové, 2006. [online]. [cit. 2017-01-06]. Dostupné na: http://www.rozvoj.cz/editor/image/stranky3_soubory/wb0905-hlavni-dokument-.pdf
- QUITT, E. *Mapa klimatických oblastí ČSSR, 1:500 000*. Praha: Kartografické nakladatelství pro geografický ústav ČSAV Brno, 1970.
- QUITT, E. *Klimatické oblasti Československa*. Brno: Academia, 1971.
- SÁDLO, J. *Krajina a revoluce: významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny českých zemí*. 3. upr. vyd. Praha: Malá Skála, 2008. 255 s. ISBN 978-80-86776-06-4.
- SCHWENDTOVÁ, A., FIGER, K., HEŘMANOVÁ, J., NAGYOVÁ, A., ŠIROKÝ, J., VEČEŘA, J. *Město Ivančice*. Straight Efforts, s. r. o., 2000. 192 s. ISBN 80-238-6861-6.
- SKÁLOVÁ, P., 2014: *Přírodní poměry a flóra území severně od Ivančic*. Brno. Bakalářská práce (nepubl., dep. knihovna Masarykovy univerzity v Brně) Masarykova univerzita v Brně, Přírodovědecká fakulta, Ústav botaniky a zoologie. Vedoucí práce doc. RNDr. Vít Grulich, CSc.
- SKLENIČKA, P. *Základy krajinného plánování*. 2. vyd. Praha: Naděžda Skleničková, 2003. 321 s. ISBN 80-903206-1-9.

STEWART, P. J., STRATHERN, A.: Landscape, memory and history: Anthropological perspectives. London: Pluto, 2003.

STEWARTŠTASTNÁ, M., VAVROUCHOVÁ, H., VAISHAR, A., ŠEVELOVÁ, M., MAŠÍČEK, T., KOZLOVSKÁ, S., STODOLOVÁ, V., LINCOVÁ, H. *Mentální obraz českých vesnic – vzpomínky na krajinu*. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2015. 158 s. ISBN 978-80-7509-374-5.

ŠVARCOVÁ, I. *Základy pedagogiky*. Praha: Vysoká škola chemicko-technologická v Praze, 2008. 2. vyd. 315 s. ISBN 978-80-7080-690-6.

TOLASZ, R. *Atlas podnebí Česka*. Praha: Český hydrometeorologický ústav, 2007. 255 s. ISBN 978-80-86690-26-1.

TOMÁŠEK, M. *Půdy České republiky*. 2. Praha: Česká geologická služba, 4. vyd., 2007. 68 s. ISBN 978-80-7075-688-1.

TOUŠEK L., BUDILOVÁ J. L., FATKOVÁ G., HEJNAL O., LUPTÁK L., RŮŽIČKA M., ŠIMEK J. *Kapitoly z kvalitativního výzkumu*. Plzeň, 2015. [online]. [cit. 2017-03-27]. Dostupné na:
http://www.antropologie.org/sites/default/files/publikace/downloads/tousek-et-al_2015_kapitoly_z_kvalitativniho_vyzkumu.pdf

ZEMAN, K. *Metodika pro psaní bakalářských a diplomových prací na Národohospodářské fakultě Vysoké školy ekonomické v Praze*, 2013. [online]. [cit. 2017-03-19]. Dostupné na: <http://nf.vse.cz/wp-content/uploads/Methodika-pro-psan%C3%AD-BP-a-DP2.pdf>

ZLÁMAL, V. *Okolí Brna: Ivančice, Rosice-Zastávka, Dolní Kounice*. Národohospodářská propagace Československa Brno-Praha-Bratislava, řada A, svazek XIX, 1938.

Internetové odkazy

[1] Mikroregion Ivančicko. Oficiální informační portál dobrovolného svazku obcí, 2016: *Členské obce*. [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné na:
<http://www.ivancicko.com/clenske-obce/>

[2] Mikroregion Ivančicko. Oficiální informační portál dobrovolného svazku obcí, 2016: *Členské obce*. [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné na:
<http://www.ivancicko.com/clenske-obce/ivancice/>

[3] Mikroregion Ivančicko. Oficiální informační portál dobrovolného svazku obcí, 2016: *Členské obce*. [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné na:
<http://www.ivancicko.com/clenske-obce/oslavany/>

[4] Mikroregion Ivančicko. Oficiální informační portál dobrovolného svazku obcí, 2016: *Členské obce*. [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné na:
<http://www.ivancicko.com/clenske-obce/dolni-kounice/>

- [5] Mikroregion Ivančicko. Oficiální informační portál dobrovolného svazku obcí, 2016: *Členské obce*. [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné na: <http://www.ivancicko.com/clenske-obce/moravske-branice/>
- [6] Mikroregion Ivančicko. Oficiální informační portál dobrovolného svazku obcí, 2016: *Členské obce*. [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné na: <http://www.ivancicko.com/clenske-obce/nove-branice/>
- [7] Mikroregion Ivančicko. Oficiální informační portál dobrovolného svazku obcí, 2016: *Členské obce*. [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné na: <http://www.ivancicko.com/clenske-obce/melcany/>
- [8] Mikroregion Ivančicko. Oficiální informační portál dobrovolného svazku obcí, 2016: *Členské obce*. [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné na: <http://www.ivancicko.com/clenske-obce/nemcicky/>
- [9] Mikroregion Ivančicko. Oficiální informační portál dobrovolného svazku obcí, 2016: *Členské obce*. [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné na: <http://www.ivancicko.com/clenske-obce/hlina/>
- [10] Mikroregion Ivančicko. Oficiální informační portál dobrovolného svazku obcí, 2016: *Členské obce*. [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné na: <http://www.ivancicko.com/clenske-obce/ketkovice/>
- [11] Mikroregion Ivančicko. Oficiální informační portál dobrovolného svazku obcí, 2016: *Členské obce*. [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné na: <http://www.ivancicko.com/clenske-obce/biskoupky/>
- [12] Mikroregion Ivančicko. Oficiální informační portál dobrovolného svazku obcí, 2016: *Členské obce*. [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné na: <http://www.ivancicko.com/clenske-obce/cucice/>
- [13] Mikroregion Ivančicko. Oficiální informační portál dobrovolného svazku obcí, 2016: *Členské obce*. [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné na: <http://www.ivancicko.com/clenske-obce/nova-ves/>
- [14] LIPKA: PRACOVISŤĚ RYCHTA, 2014: *Přírodní parky jižní Moravy*. [online]. [cit. 2017-02-07]. Dostupné na: <http://prirodniparky.hys.cz/>
- [15] LIPKA: PRACOVISŤĚ RYCHTA, 2014: *Přírodní parky jižní Moravy – přírodní park Bobrava*. [online]. [cit. 2017-02-07]. Dostupné na: <http://prirodniparky.hys.cz/bobrava/>
- [16] LIPKA: PRACOVISŤĚ RYCHTA, 2014: *Přírodní parky jižní Moravy – přírodní park Oslava*. [online]. [cit. 2017-02-07]. Dostupné na: <http://prirodniparky.hys.cz/oslava/>
- [17] LIPKA: PRACOVISŤĚ RYCHTA, 2014: *Přírodní parky jižní Moravy – přírodní park Oslava*. [online]. [cit. 2017-02-07]. Dostupné na: <http://prirodniparky.hys.cz/niva-jihlavy/>

- [18] LIPKA: PRACOVIŠTĚ RYCHTA, 2014: *Přírodní parky jižní Moravy – přírodní park Oslava*. [online]. [cit. 2017-02-07]. Dostupné na: <http://prirodniparky.hys.cz/stredni-pojihlavi/>
- [19] AOPK ČR Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky. Mapomat, 2012: *Ochrana přírody – Chráněná území*. [online]. [cit. 2017-02-01]. Dostupné na: <http://mapy.nature.cz/>
- [20] AOPK ČR Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky. Mapomat, 2012: *Ochrana přírody – Natura 2000*. [online]. [cit. 2017-02-01]. Dostupné na: <http://mapy.nature.cz/>
- [21] AOPK ČR Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky. Mapomat, 2012: *Ochrana přírody – Památné stromy*. [online]. [cit. 2017-02-01]. Dostupné na: <http://mapy.nature.cz/>
- [22] Národní portál INSPIRE, 2014: *Základní mapa ČR 1: 250 000*. [online]. [cit. 2017-02-15]. Dostupné na: <https://geoportal.gov.cz/web/guest/map>
- [23] Národní portál INSPIRE, 2014: *Půdní mapa ČR 1: 10 000*. [online]. [cit. 2017-02-03]. Dostupné na: <https://geoportal.gov.cz/web/guest/map>
- [24] Český úřad zeměměřický a katastrální, 2016: *k. ú: 655724 – Ivančice – podrobné informace*. [online]. [cit. 2017-03-12]. Dostupné na: http://www.cuzk.cz/Dokument.aspx?AKCE=META:SESTAVA:MDR002_XSLT:WEB_CUZZK_ID:655724
- [25] Český úřad zeměměřický a katastrální, 2016: *k. ú: 655741 – Kounické Předměstí – podrobné informace*. [online]. [cit. 2017-03-12]. Dostupné na: http://www.cuzk.cz/Dokument.aspx?AKCE=META:SESTAVA:MDR002_XSLT:WEB_CUZZK_ID:655741
- [26] Google Earth (2017): *Ivančice*. Verze z 23. 2. 2017.
- [27] Mapy.cz, 2017: *Turistická mapa: Ivančice*. [online]. [cit. 2017-03-11]. Dostupné na: <https://mapy.cz/turisticka?x=16.3766751&y=49.1046932&z=13&source=muni&id=5762>
- [28] SCS.ABZ.CZ SLOVNÍK CIZÍCH SLOV, 2017: *Komparativní metoda*. [online]. [cit. 2017-03-19]. Dostupné na: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/metoda-komparativni>
- [29] N!KM, 2009: *Kontaminovaná místa*. [online]. [cit. 2017-03-27]. Dostupné na: <http://kontaminace.cenia.cz/>
- [30] Národní portál INSPIRE, 2014: *Použití mapových služeb externími aplikacemi*. [online]. [cit. 2017-03-27]. Dostupné na: <https://geoportal.gov.cz/web/guest/wms/>

[31] Český úřad zeměměřický a katastrální, 2016: *Síťové služby*. Prohlížečské služby – WMS – úvod. [online]. [cit. 2017-03-27]. Dostupné na:
[http://geoportal.cuzk.cz/\(S\(iwhwbi4sw2cu4fa4ab105ncz\)\)/Default.aspx?mode=TextMeta&side=wms.verejne&text=WMS.verejne.uvod&head_tab=sekce-03-gp&menu=311](http://geoportal.cuzk.cz/(S(iwhwbi4sw2cu4fa4ab105ncz))/Default.aspx?mode=TextMeta&side=wms.verejne&text=WMS.verejne.uvod&head_tab=sekce-03-gp&menu=311)

[32] Laboratoř geoinformatiky UJEP, 2001–2015: *Prezentace starých mapových děl z území Čech, Moravy a Slezska – II. vojenské mapování – Františkovo*. [online]. [cit. 2017-03-28]. Dostupné na:
http://oldmaps.geolab.cz/map_root.pl?lang=cs&map_root=2vm

[33] Ivančice. Oficiální informační portál města Ivančice, 2017: *Rekonstrukce a intenzifikace čistírny odpadních vod*. [online]. [cit. 2017-04-09]. Dostupné na:
<http://www.ivancice.cz/akce-2011-COVrekonstrukce.php>

[34] AOPK ČR Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky. Mapomat, 2012: *Přírodní poměry – klimatické oblasti*. [online]. [cit. 2017-04-10]. Dostupné na:
<http://mapy.nature.cz/>

[35] AOPK ČR Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky. Mapomat, 2012: *Přírodní poměry – potencionální vegetace*. [online]. [cit. 2017-04-10]. Dostupné na:
<http://mapy.nature.cz/>

[36] AOPK ČR Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky. Mapomat, 2012: *Přírodní poměry – biogeografie*. [online]. [cit. 2017-04-10]. Dostupné na:
<http://mapy.nature.cz/>

Ostatní zdroje

[37] OKOLÍ BRNA – Ivančicko. *Turistická mapa 1: 50 000*. Praha, Klub Českých turistů, 4. vydání, 2012. ISBN 978-80-7324-331-9.

Zákon České národní rady č. 114/92 Sb. ze dne 19. února 1992 o ochraně přírody a krajiny. [online]. [cit. 2017-02-06]. Dostupné na:
file:///C:/Users/xskalov2/Downloads/114_1992_Sb.pdf

Příloha k vyhlášce 357/2013 Sb. ze dne 1. listopadu 2013 o katastru nemovitostí (katastrální vyhláška). [online]. [cit. 2016-11-26]. Dostupné na:
file:///C:/Users/xskalov2/Downloads/357_2013_Sb.pdf

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1: Židovský hřbitov v Ivančicích.....	20
Obr. 2: Oslavanská popílko-hlušínová halda.....	28
Obr. 3: Topografické vymezení území	32
Obr. 4: Graf využití ploch katastrálních území Ivančice a Kounické Předměstí v době II. vojenského mapování 1836–1852	41
Obr. 5: Graf využití ploch katastrálních území Ivančice a Kounické Předměstí v roce 1953	42
Obr. 6: Graf využití ploch katastrálních území Ivančice a Kounické Předměstí v současnosti	44
Obr. 7: Graf využití ploch na k. ú. Ivančice pro všechna tři studovaná období	46
Obr. 8: Graf využití ploch na k. ú. Ivančice pro všechna tři studovaná období	46
Obr. 9: Využití ploch katastrálních území Ivančice a Kounické Předměstí v letech 1836–1852, 1953 a 2017.....	48
Obr. 10: Existující a zaniklé hodnoty krajiny zájmové oblasti mikroregionu Ivančicko (Podkladová mapa: Základní mapa 1: 10 000).....	58
Obr. 11: Rekreační oblast Stříbského mlýna	64

PŘÍLOHY

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Kostel Nanebevzetí Panny Marie.

Příloha č. 2: Zámek Oslavany.

Příloha č. 3: Klimatické poměry území.

Příloha č. 4: Pedologické poměry území.

Příloha č. 5: Potencionální přirozená vegetace území.

Příloha č. 6: Biogeografické poměry území.

Příloha č. 7: Tabulka využití ploch katastrálních území Ivančice a Kounické Předměstí v letech 1836–1852, 1953 a 2017.

Příloha č. 8: Polostandardizované rozhovory.

Příloha č. 9: Místopisné názvy.

Příloha č. 10: Kopec Kocperky.

Příloha č. 11: Mlýnský náhon.

Příloha č. 12: Žabárna na řece Oslavě.

Příloha č. 13: Pand'áry na řece Oslavě.

Příloha č. 14: Zaniklý splav – žumpa.

Příloha č. 15: kopec a stráž pod kaplí svatého Jakuba.

Příloha č. 16: Původní koryto napájející Panovskovu elektrárnu.

Příloha č. 17: Park na Réně.

Příloha č. 18: Rozhledna na Réně.

Příloha č. 19: Starý a nový železniční viadukt.

Příloha č. 20: Lokalita Pod vrbičkami.

Příloha č. 21: Kopec Kumán.

Příloha č. 22: Plácek za hasičkou v Němčicích.

Příloha č. 23: Stráž Karlov.

Příloha č. 24: Bývalá lokalita hřiště v Oslavanech.

Příloha č. 25: Kopec Náporky.

Příloha č. 26: Řeka Oslava – u skalky.

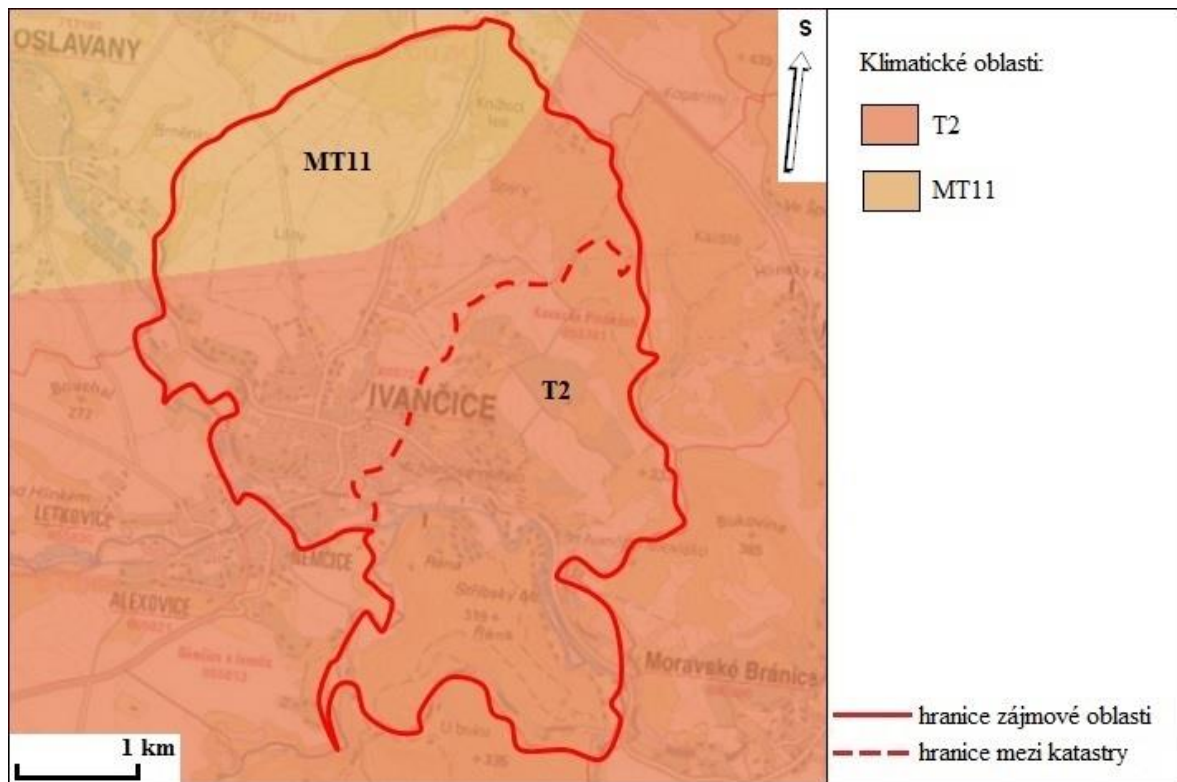
Příloha č. 27: Polorozpadlé torzo bývalé elektrárny v Oslavanech.

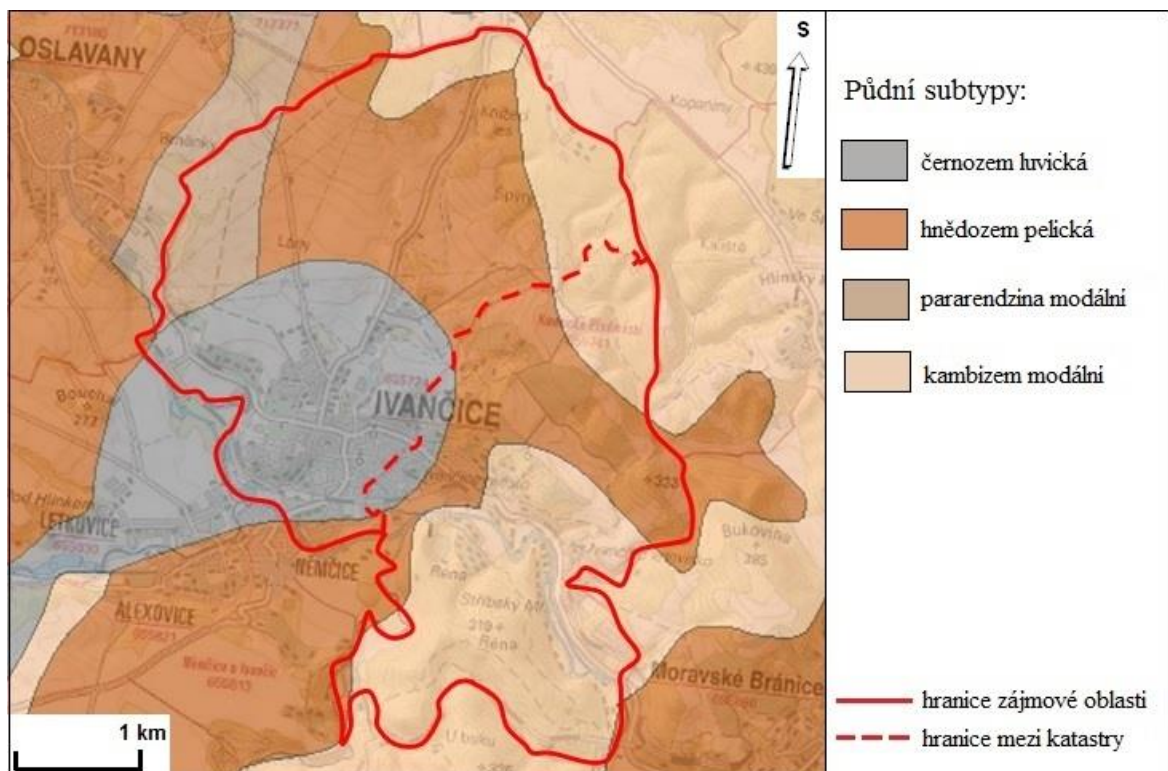
Příloha č. 1: Kostel Nanebevzetí Panny Marie (foto: P. Skálová, 2017).

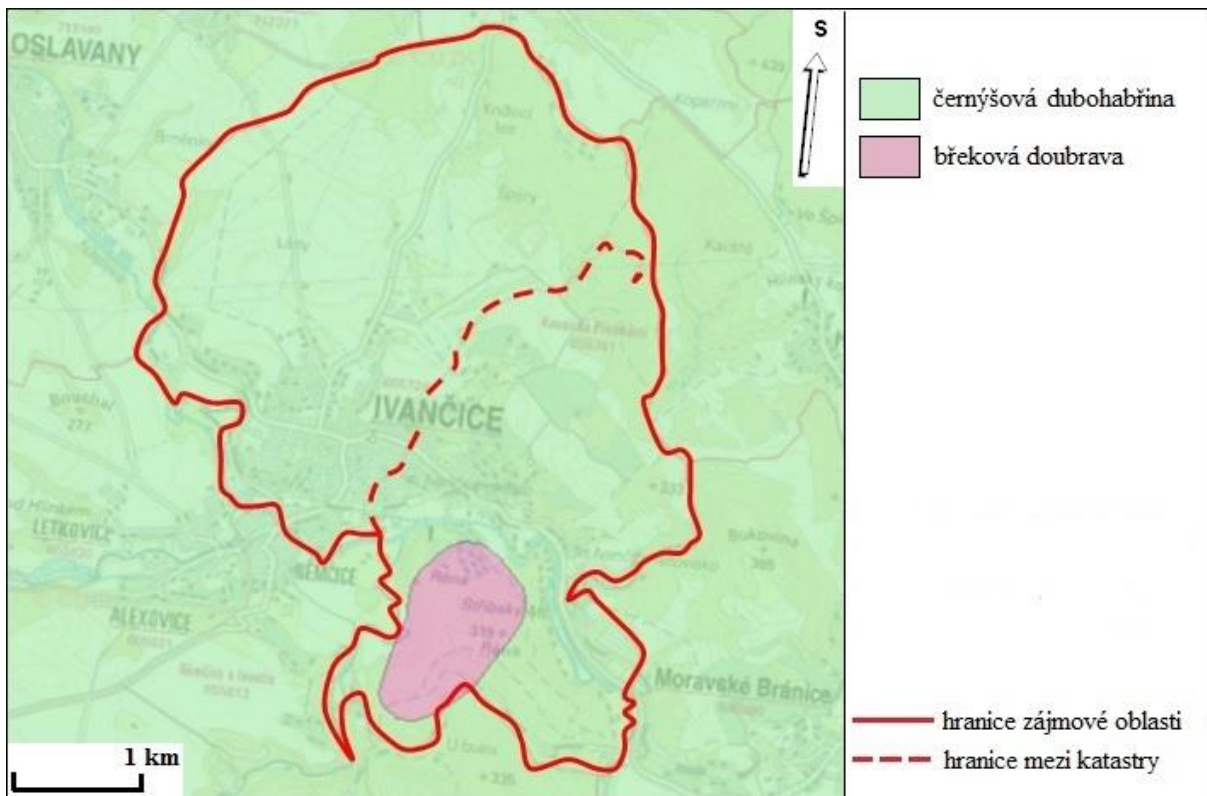
Příloha č. 2: Zámek Oslavany (foto: P. Skálová, 2017).

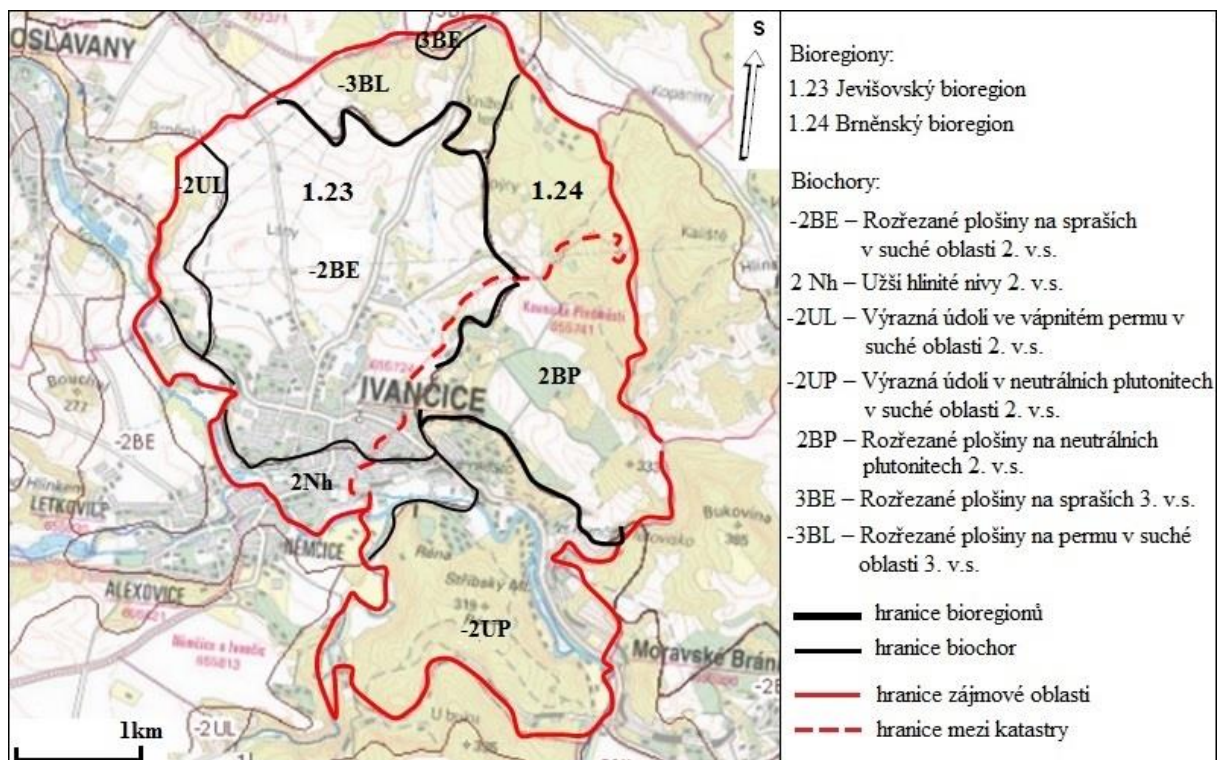
Příloha č. 3: Klimatické poměry zájmového území (zdroj: [34], upraveno).

Příloha č. 4: Pedologické poměry zájmového území (zdroj: [23], upraveno).

Příloha č. 5: Potencionální přirozená vegetace zájmového území (zdroj: [35], upraveno).

Příloha č. 6: Biogeografické poměry zájmového území (zdroj: [36], upraveno).

Příloha č. 7: Tabulka využití ploch katastrálních území Ivančice a Kounické Předměstí v letech 1836–1852, 1953 a 2017 (zdroj: [24, 25, 30, 31]).

II. VOJENSKÉ MAPOVÁNÍ 1836–1852					
k. ú. Ivančice			k. ú. Kounické Předměstí		
Kategorie	Výměra (m²)	%	Kategorie	Výměra (m²)	%
Orná půda	3 965 588	38,5	Orná půda	885 896	11
Lesní pozemek	3 726 999	36,3	Lesní pozemek	5 178 650	64,4
Vodní plocha	67 070	0,7	Vodní plocha	222 587	2,8
Zastavěná plocha	133 897	1,3	Zastavěná plocha	14 797	0,2
Zahrada, ovocný sad	243 417	2,4	Zahrada, ovocný sad	26 634	0,3
Travní porost	986 867	9,6	Travní porost	1 087 413	13,5
Vinice	844 635	8,2	Vinice	0	0
Ostatní plocha	310 649	3	Ostatní plocha	625 654	7,8
celkem	10 279 122	100	celkem	8 041 631	100
ORTOFOTOMAPA Z ROKU 1953					
k. ú. Ivančice			k. ú. Kounické Předměstí		
Kategorie	Výměra (m²)	%	Kategorie	Výměra (m²)	%
Orná půda	7 196 296	70	Orná půda	2 796 653	34,8
Lesní pozemek	1 448 803	14,1	Lesní pozemek	3 333 864	41,5
Vodní plocha	67 920	0,7	Vodní plocha	224 658	2,8
Zastavěná plocha	238 862	2,3	Zastavěná plocha	71 120	0,9
Zahrada, ovocný sad	448 736	4,4	Zahrada, ovocný sad	317 593	3,9
Travní porost	515 250	5	Travní porost	1 079 111	13,4
Vinice	0	0	Vinice	46 663	0,6
Ostatní plocha	363 255	3,5	Ostatní plocha	171 969	2,1
celkem	10 279 122	100	celkem	8 041 631	100
ČÚZK 12. 3. 2017					
k. ú. Ivančice			k. ú. Kounické Předměstí		
Kategorie	Výměra (m²)	%	Kategorie	Výměra (m²)	%
Orná půda	5 711 657	55,5	Orná půda	2 139 168	26,6
Lesní pozemek	2 190 613	21,3	Lesní pozemek	3 416 482	42,6
Vodní plocha	101 440	1	Vodní plocha	249 414	3,1
Zastavěná plocha	478 844	4,7	Zastavěná plocha	129 576	1,6
Zahrada, ovocný sad	392 133	3,8	Zahrada, ovocný sad	489 526	6,1
Travní porost	151 261	1,5	Travní porost	261 168	3,2
Vinice	0	0	Vinice	277 011	3,4
Ostatní plocha	1 253 174	12,2	Ostatní plocha	1 079 286	13,4
celkem	10 279 122	100	celkem	8 041 631	100

Příloha č. 8: Polostandardizované rozhovory (zdroj: Šťastná a kol., 2015 upraveno).

VZOR

- 1. Domluvily jsme se, že mi nejdříve povíte, jaké bylo Vaše dětství v obci?**
- 2. Jak jste vnímal/a v dětství krajinu Vaší obce?** *(jak na vás krajina působila)*
- 3. Jakou roli „význam“ pro Vás měla krajina v dětství?** *(kontext vzpomínek a zážitků, propojení s krajinou...)*
- 4. Jak zpětně vnímáte krajinu Vaší obce?** *(pozitiva, negativa, co si nejvíce pamatujete)*
- 5. Čím byla podle Vás krajina vaší obce charakteristická? Co určovalo ráz území?**
- 6. Obhospodařovala Vaše rodina krajinu obce? Jakým způsobem?** *(vyjasnění vztahu k půdě, resp. k území: vlastní hospodářství, orná půda, vinice, sady, louky, chov dobytka)*
- 7. V kterém období docházelo k největším změnám v okolní krajině?** *(v důsledku čeho)*
- 8. Jak moc se dnešní krajina odlišuje od krajiny, kterou jste znal/a v dětství?**
- 9. Můžete popsat hlavní změny „proměny“ pozitivní, negativní v krajině?** *(například v rámci oblíbených míst, v důsledku kolektivizace, resp. intenzifikace zemědělství, zatrubnění vodního toku, pokácení alejí, růst zástavby atd.)*
- 10. Jaké místo bylo Vaším oblíbeným? Proč?** *(prostor pro vycházky, schůzky, dětské hry, práci, tajná zákoutí, dobrodružství, smutné vzpomínky...)*
- 11. Jaké hodnoty okolní krajiny byly pro Vás v dětství důležité?** *(čeho jste si na krajině nejvíce cenili)*
- 12. Lze tyto hodnoty v krajině Vaší obce ještě dnes nalézt?**
- 13. Změnil se Váš pohled na hodnoty krajiny s ohledem na vnímání v dětství a nyní?**
- 14. Jaké hodnoty dnes ve vaší krajině chybí a měly by být obnoveny?**
- 15. Můžete posoudit vztah současných dětí k okolní krajině?** *(znají krajinu, vnímají ji, tráví zde volný čas?; proč tomu tak je?)*
- 16. Ve které fázi života jste si začal/a uvědomovat, že se krajina mění?**

ROZHOVOR Č. 1

Datum rozhovoru: 8. 2. 2017

Obec: Ivančice

Jméno dotazovaného: Marie

Kolik let žije dotazovaný v obci Ivančice: od roku 1952, necelých 65 let

Místo narození dotazovaného: Oslavany

Kolik let žil v místě narození: 20 let

Místo rozhovoru: byt dotazované

Věk: 84 let

OTÁZKY:

1. Domluvily jsme se, že mi nejdříve povíte, jaké bylo Vaše dětství v obci

Oslavany?

Dětství bylo zajímavé. Dotazovaná měla staršího bratra a vyrůstala tedy v partě kluků. Čas v zimě trávili sáňkováním, bruslením, v létě plaváním v místní řece, lezením po stromech, sportováním. Většinu volného času po návratu ze školy parta pobývala mimo domov.

2. Jak jste vnímala v dětství krajinu Vaší obce? *(jak na vás krajina působila)*

Krajina obce byla zajímavá. Z okolní krajiny byl krásný pohled na kostel, na věž Kukla, kde fářali horníci. V dětství dotazované byla věž v provozu. Krajina byla členitá, z vyšších míst (kopců) byl krásný rozhled do okolí, například na vozíky plné uhlí, které lanová dráha dopravovala z místního dolu Kukla do místní elektrárny, která jej používala k výrobě elektřiny. Přes Oslavany protékala a stále protéká řeka Oslava, kam chodili s tatínkem chytat ryby anebo se s partou kamarádů v létě koupat. Z Oslavan chodívali pěšky lesem do Čučic a Ketkovic na procházku, v době skautství chodívali pod Vlčí kopce, kde jako skauti tábořili (v údolí za obcí Ketkovice), chodili na výlet na Ketkovický hrad, dnešní Levnov. Tázaná také vzpomíná na Ketkovský mlýn, který byl v období jejího dospívání ještě v provozu. Během 2. světové války tam lidi chodili prosit mlynáře o trochu mouky, protože v té době sami měli nedostatek. Oslavany byly hornickým místem. Téměř každý tu měl pouze své malé, ale neúrodné políčko, pro svoji potřebu, zemědělství v této oblasti nebylo rozvinuté (brambory, řepu, podstatné věci pro obživu). Hornický kraj nebyl příliš movitý. Dotazovaná vzpomíná i na několik smutných událostí, kdy se stal zával v místním dole, a několik horníků přišlo o život. V postižených rodinách pak většinou nebyl nikdo, kdo by rodinu uživil. Krajinu vnímala jako samozřejmost, která ji poskytovala spoustu zážitků, krásných chvil ke

hraní, sportu, tehdy ji ještě nevnímala jako neodmyslitelnou část svého života. Teprve jako starší začala uvědomovat, jak se krajina postupně mění.

3. Jakou roli „význam“ pro Vás měla krajina v dětství? (kontext vzpomínek a zážitků, propojení s krajinou...)

Význam měla krajina pro paní Marii snad ve všech směrech. V krajině žila a pohybovala se v ní. Z malé části ji krajina dá se říct i živila. S partou dětí běhávaly po lese bez jakéhokoliv pocitu nebezpečí, že jim někdo ublíží, v lese chodily sbírat maliny, jahody a houby. V létě se chodily koupat do řeky Oslavy, párkrát se paní Marie topila, než se naučila plavat. Vždy se pohybovaly ve skupině. V lese u Čučic chodily na borůvky, jako starší na Ketkovský hrad a do Ketkovského mlýna. V zimě na kopcích kolem Oslavan sáňkovaly a lyžovaly či jezdily na pytlech vycpaných senem.

4. Jak zpětně vnímáte krajinu Vaší obce? (pozitiva, negativa, co si nejvíce pamatujete)

Pozitivum byla pro paní Marii určitě řeka Oslava, kopce na lyžování a spousta prostor kde si mohly jako děti na trávě hrát svoje vymyšlené hry. Celé okolí Oslavan je obklopeno kopci, okolí tak nabízelo spoustu možností na hry (Kovářův kopec – pálení čarodějnic, Koblih).

V období dospívání, když jezdila do Brna do školy, začala vnímat, že má daleko na nádraží, kam musela chodit pěšky. Jako negativum uvádí elektrárnu, která v té době byla v provozu, a ze které padal neustále „černý popílek a z chladících věží černý déšť.“ Elektrárna se nacházela v blízkosti nádraží, když šla paní Marie na vlak, kterým dojížděla do školy v Brně, tak na ni přšel mokrý černý déšť. Vliv měla elektrárna na celé Oslavy, které byly celkem dost špinavé. Kolem Oslavan se nacházelo několik hornických dolů, kde se fářalo.

Pozitivum – „Jako děti jsme měly na koupání rády místo, kde z elektrárny vypouštěly teplou vodu do řeky Oslavy a voda zde byla teplejší než v jiných místech řeky.“

5. Čím byla podle Vás krajina vaší obce charakteristická? Co určovalo ráz území?

Ráz krajiny určovaly lesy, kopce a důl Kukla. Z dolu Kukla jezdily vozíky s vytěženým uhlím na lanovce do elektrárny. Dopravené uhlí se v elektrárně nejdříve pralo a teprve potom vhodná část se spalovala v kotlích pro výrobu elektřiny, nevhodná část se vyvážela na hromadu vedle elektrárny na tzv. haldu. „Halda se den ode dne zvětšovala a v době ukončení provozu elektrárny byla vyšší než chladící věže vlastní elektrárny.“ Ráz území utvářela především řeka Oslava, která v Oslavanech vytváří

údolí a protéká celým městem. Oslavany byly celé obklopeny kopci, kde se v některých místech těžil také grafit stříbro.

6. Obhospodařovala Vaše rodina krajinu obce? Jakým způsobem? *(vyjasnění vztahu k půdě, resp. k území: vlastní hospodářství, orná půda, vinice, sady, louky, chov dobytka)*

V rodině nebylo velké hospodářství, tatínek řemeslník, měli pouze dvě malá políčka v těsné blízkosti řeky, kde se pěstovaly brambory, řepa a obilí pro vlastní potřebu.

7. V kterém období docházelo k největším změnám v okolní krajině? *(v důsledku čeho)*

První velkou změnu krajiny si dotazovaná povšimla po druhé světové válce, kdy byla vykácena část lesa směrem na obec Čučice, a kde se započalo s výstavbou rodinných domů. Tato výstavba podle paní Marie souvisela se skutečností, že havířské řemeslo bylo mnohem více ceněno než dříve a stávající anebo noví havíři měli dostatek prostředků k tomu, aby si zde rodinné domy mohli postavit. Havíři (horníci) se stěhovali do Oslavan za práci s dobrým výdělkem.

Dalším změnou, kterou si dotazovaná uvědomuje, je zástavba kolem kopce Náporky, kam si jako děti chodily hrát. Bohužel už si dotazovaná nevzpomíná, kdy tato zástavba započala.

Na ulici před rodným domem dotazované tekla přírodním korytem Ketkovský potok, který byl zhruba v 70. letech zatrubněn.

8. Jak moc se dnešní krajina odlišuje od krajiny, kterou jste znala v dětství?

Ráz krajiny byl podstatně pozměněn výstavbou nových rodinných domů a bytovek, vybudováním fotbalového hřiště, generální opravou druhého oslavanského mostu, která změnila tvar základní komunikace protínající Oslavany, v souvislosti s tím byly za mostem zbourány domy, které už se tam zpětně nepostavily.

9. Můžete popsat hlavní změny „proměny“ pozitivní, negativní v krajině? *(například v rámci oblíbených míst, v důsledku kolektivizace, resp. intenzifikace zemědělství, zatrubnění vodního toku, pokácení alejí, růst zástavby atd.)*

Pozitivní bylo zatrubnění Ketkovského potoka. To zabránilo v období velkých dešťů k zatopení domků, které byly postaveny souběžně s potokem. Dalším pozitivem bylo zastavení těžby uhlí, přestala růst halda, přestalo znečišťování ovzduší v prostorech elektrárny.

Negativní – růst zástavby. Zástavba RD byla rozšířena na úkor původních lesů, kam si jako děti chodily hrát nebo sbírat lesní plody a houby. Tato zástavba vznikala i v terénech, kam chodily jako děti lyžovat a sáňkovat. V souvislosti se zavedením autobusové dopravy se zkrátila cesta do Ivančic, kde v té době jako mladá zdravotní sestřička pracovala. V důsledku toho bylo potřeba rozšířit hlavní ulici, a to byl jeden z důvodů, proč byl zatrubněn Ketkovský potok. Mělo to tedy své pozitivum, ale i negativum.

Nad městem se nacházelo několik polí, které byly později sloučeny v 50. letech pod JZD.

10. Jaké místo bylo Vaším oblíbeným? Proč? (*prostor pro vycházky, schůzky, dětské hry, práci, tajná zákoutí, dobrodružství, smutné vzpomínky...*)

Kopec Náporky. Bylo to místo, kde se jako děti scházely, které bylo kousek od domova, hrály zde různé hry, na prince a na princezny, na rytíře, v zimě tu sáňkovaly.

11. Jaké hodnoty okolní krajiny byly pro Vás v dětství důležité? (*čeho jste si na krajině nejvíce cenili*)

- kopec Náporky – kde se jako děti vyřádily bez nebezpečí úrazu, v dosahu 50 m, byl to pro děti tehdy ráj
- řeka Oslava – koupání v místě u skalky – skákaly odtud do řeky, chytaly ryby
- hřiště – nacházelo se v místě dnešního autobusového nádraží a zdravotního střediska
- Ketkovický hrad – kam chodili jako skauti
- les směrem na Čučice – sbíraly jahody, maliny, houby a byla tu studánka, do které se chodili se napít (čistá dobrá voda), název: V Kocourkách
- les směrem na Lukovany – sbíraly jahody, maliny, houby; název: Milošov
- kolem silnice na Čučice spousta ovocných stromů, aleje třešní, nikdy jim nikdo nenadával; třešně běličky

12. Lze tyto hodnoty v krajině Vaší obce ještě dnes nalézt?

- kopec Náporky – kopec je tam celý, ale už není volně přístupný, je obestavený
- řeka Oslava – pořád stejná, ale už se v ní nedá koupat, voda je znečištěná, je tam méně vody, nově přemostěná.
- hřiště – zaniklo, dnes je tam zdravotní středisko a autobusové nádraží
- Ketkovický hrad – stále stojí
- les na Čučice – byl zčásti vykácen, studánka už zanikla

- les směrem na Dukovany – byl také zčásti vykácen
- ovocné stromy – ano, ale ne ty původní, třešně běličky nezůstaly zachovány

13. Změnil se Váš pohled na hodnoty krajiny s ohledem na vnímání v dětství a nyní?

V dětství ji brala jako samozřejmost pro hry, pohyb v místě, které krajina poskytovala. Dnes už tyto místa bere tak, že se nedají používat pro potřeby dětí – řeka je špinavá, kopec je obestavený, ryb ubylo, les byl vykácen a krajina už není tak bezpečná jako dříve. *„Lesy jinak udržované, dříve divočina, teď je to jako pročesaná zahrádka.“*

14. Jaké hodnoty dnes ve vaší krajině chybí a měly by být obnoveny?

„Proces, který proběhl je nevratný. Nevím. Z pohledu staršího člověka mi nic nechybí.“

15. Můžete posoudit vztah současných dětí k okolní krajině? (znají krajinu, vnímají ji, tráví zde volný čas?; proč tomu tak je?)

V dnešní době děti krajinu moc nevnímají a spíše sedí doma u počítače. Mají tak vytvořené sportovní zázemí, že krajinu ani nemají potřebu vnímat.

16. Ve které fázi života jste si začala uvědomovat, že se krajina mění?

„Když jsme se odstěhovala, na začátku dospívajícího věku.“

ROZHOVOR Č. 2

Datum rozhovoru: 9. 2. 2017

Obec: Ivančice

Jméno dotazovaného: Marie

Kolik let žije dotazovaný v obci Ivančice: 65 let

Místo narození dotazovaného: Ivančice-Němčice

Kolik let žil v místě narození: 15 let

Místo rozhovoru: dům dotazované

Věk: 80 let

OTÁZKY:

1. Domluvily jsme se, že mi nejdříve povíte, jaké bylo Vaše dětství v obci Ivančice - Němčice?

Dětství bylo pěkné. Tehdy to bylo úplně jiné, než je dnes. Všechny děti z ulice se scházely na jednom místě a hrály různé hry celé odpoledne po škole a večer dělaly úlohy do školy. *„Bylo to takový víc družný.“* Hrávaly se hry jako například na schovku, čampu, káču, a skákání panáka. Jako děti neměly žádné pomůcky, maximálně míč.

Nejezdilo však tolik aut, takže na ulici se mohlo klidně hrát a dělat vlastně úplně vše. „*To byly takové obyčejné hry tehdy.*“

2. Jak jste vnímala v dětství krajinu Vaší obce? (jak na vás krajina působila)

V létě se děti chodily koupat do místních řek anebo chodily k lesu. Nad krajinou jako takovou nikdy nepřemýšlela, byla pro ni samozřejmostí, nebylo v ní nic negativního, ani rodiče tehdy dětem nic nepřikazovali (nemůžeš tam nebo tam). Krajina byla čistější a bezpečnější, než je dnes. Lidé byli tehdy k přírodě kamarádštější. Skoro žádné dítě dnes nechce jít samo ze školy, protože se bojí, nechce jít samo k lesu nebo vodě. Dnes se o ně rodiče bojí. Na Réně se dělal celý nový park. Bylo to tam pěkné, stromky, keříky, mechy, teď se to tam snaží v jádru udržet. Park působil kouzelně – skalka, mlýnek. Pro děti to byla zábava, rády tam chodily, podnikaly pěkné vycházky na rozhlednu ať už samotné, nebo s rodiči.

3. Jakou roli „význam“ pro Vás měla krajina v dětství? (kontext vzpomínek a zážitků, propojení s krajinou...)

Koupaly se v řece Jihlavě, u splavu, bez problému kdekoliv, třeba v zátočině v Pancířích, později tam plaval sem tam popílek z elektrárny v Oslavanech, když to spláchl vítr. V Němčicích sáňkovaly na kopci Karlov, směr Budkovice – přímá cesta nahoru, pěkný svah na sáňkování. V létě se scházely za hasičkou, byl tam trojúhelník, kde byla tráva, ze silnice maličký svah a tam se všichni scházely; hned vedle vedla cesta, na které hrály hry, když si chtěly povykládat, vylezly a sedly si na kopeček. Dnes už je místo zarovnané, nedochovalo se. Auto projelo jednou za čas, protože auto vlastnili snad pouze tři lidi v obci. Bruslit se chodilo na řeku na stav.

4. Jak zpětně vnímáte krajinu Vaší obce? (pozitiva, negativa, co si nejvíce pamatujete)

Jako negativum paní Marie vnímá textilní továrnu v Alexovicích, kde se barvily látky, a kdy po celém procesu výroby byly barvicí kádě vyprazdňovány do řeky.

Tehdy ještě nefungovalo, že by si pustili kohoutek a tekla voda. Musely jako děti chodit pro pitnou vodu k pumpě. Plné kýble vody potom tahaly asi 200 m domů. Když se pralo prádlo, tak na trakař se postavil škopek a jelo se k řece pro vodu, zhruba 0,5 km daleko od domova. Pro vodu se jezdilo na řeku Jihlavu, protože byla čistá. Mýdlo na praní nebylo tehdy závadné, takže vylít potom špinavou vodu do krajiny jim nepřipadalo nijak škodlivé pro životní prostředí.

Pozitivum – nepamatuje si, že by někdo něco dojedl a zahodil odpadek na zem. Nikdo nezametal, ale ono vlastně nebylo proč, odpadky po zemích, na tož třeba v lese,

vůbec nebyly. Jako další pozitivum vnímá paní Marie koupání v řece, procházky (spíše to dětské lítání), spousta možností, kde si mohly hrát či kopce na sáňkování.

5. Čím byla podle Vás krajina vaší obce charakteristická? Co určovalo ráz území?

Ráz krajiny určovala řeka Jihlava, Oslava a Rokytná, kam měly chuť, tam se chodily koupat. Dále ráz území určovali okolní kopce.

6. Obhospodařovala Vaše rodina krajinu obce? Jakým způsobem? (vyjasnění vztahu k půdě, resp. k území: vlastní hospodářství, orná půda, vinice, sady, louky, chov dobytka)

Neměli nic.

7. V kterém období docházelo k největším změnám v okolní krajině? (v důsledku čeho)

Po roce 1948 vlastnictví půdy připadlo státu. Krajina se začala měnit. Začaly se stavět silnice, pozemky se zabraly a na soukromé vlastnictví se nehledělo. Po roce 1948 se rozšířila továrna v Alexovicích a začala zaměstnávat daleko více lidí. Vlastnictví přešlo do rukou státu a továrna se znárodnila. To samé Retex v Ivančicích, nejdříve byl znárodněn a potom se rozšířil. Lidé se sem nestěhovali za práci, pokud tu práci sehnali, dojížděli na kole. Po roce 1949 se začalo stavět v ulici V Lánech.

Za hřbitovem začaly vznikat rodinné domy asi v 60. letech 20. století. Ve stejnou dobu se u ředitelství vodárny začaly stavět domy – dnešní ulice Petra Bezruče. Po válce lidé neměli finance a nebyli tak nároční. Dům se rozdělil na patra a každá generace žila v jiném patře, tehdy byli i sklepní byty. Později však byli už náročnější, začali vydělávat a chtěli si postavit vlastní bydlení, nebydlet s rodinou nebo v nájmu.

8. Jak moc se dnešní krajina odlišuje od krajiny, kterou jste znala v dětství?

V krajině bylo mnohem více zeleně i v samotném městě, byla více zalesněná. Tehdy nebylo vydlážděno tolik plochy, jako je teď, dříve byla místo zastavěné, zabetonované plochy tráva. Nebylo tolik zástavby jako teď. Ve Sboru stromořadí vrb, vypadalo to úplně jinak, dnes už tam vrby nejsou. Po cestě do Němčic topoly, ty byly vykáceny, aby se rozšířila silnice. Obecně okolo každé silnice stromy, jabloně, to už se i z důvodu bezpečnosti zrušilo. Řeka byla o dost čistější, než je dnes.

„Všichni si tehdy vážili práce v krajině, všichni to vnímali, že je to dobře, že je to zlepšení.“

9. Můžete popsat hlavní změny „proměny“ pozitivní, negativní v krajině? (například v rámci oblíbených míst, v důsledku kolektivizace, resp. intenzifikace zemědělství, zatrubnění vodního toku, pokácení alejí, růst zástavby atd.)

Byla vykácena alej topolů po cestě do Němčic a alej vrb v ulici Ve Sboru. Byla zabrána velká část úrodné půdy na zástavbu, celý kopec pod Jakubem byl zastavěn, oblast starého a nového sídliště, tam bylo předtím jenom pole. Dnes jsou za sídlištěm rodinné domky málem k půli Oslavanům. V důsledku rozšiřující se okolní zástavby se však vylidnilo město. Letopočty, kdy, jaká zástavba započala, si nebyl respondent jistý.

10. Jaké místo bylo Vaším oblíbeným? Proč? (*prostor pro vycházky, schůzky, dětské hry, práci, tajná zákoutí, dobrodružství, smutné vzpomínky...*)

V Němčicích za hasičkou.

11. Jaké hodnoty okolní krajiny byly pro Vás v dětství důležité? (*čeho jste si na krajině nejvíce cenili*)

- v Němčicích za hasičkou – místo kde se jako děti scházely a hrály hry.
- směrem k Budkovicím stráž Karlov, hájek – tehdy tam nebyla zástavba, nízké keře, vyšší stromy, mírně zalesněné.
- řeky Jihlava, Oslava, Rokytná – brala jako samozřejmost, hodnotu však měly

12. Lze tyto hodnoty v krajině Vaší obce ještě dnes nalézt?

Místo za hasičkou zaniklo. Karlov zůstal, ale dnes tam jsou domy, stromů pramálo, místo má už jiný ráz, jiné kouzlo. Řeky už nejsou tak čisté jako kdysi, už se v nich nedá koupat.

13. Změnil se Váš pohled na hodnoty krajiny s ohledem na vnímání v dětství a nyní?

Změnil, a to k horšímu. Děti krajinu vnímaly jinak, tehdy ani spoustu věcí neviděly, braly je jako samozřejmost. Tehdy byla krajina bezpečnější než dnes. Malé děti se mohly téměř všude pohybovat samotné, nebo v doprovodu starších sourozenců, kteří na ně dohlíželi. Dnes už tomu tak ani zdaleka není.

14. Jaké hodnoty dnes ve vaší krajině chybí a měly by být obnoveny?

Něco obnovit už vůbec nejde. Hodnoty by vrátit bez ještě možná horších následků ani nešly. Kdyby to šlo, vrátila by paní Marie klid, jaký tehdy byl. Doba už je dnes však úplně někde jinde. I kdyby chtěla některé věci vrátit, tak to není možné, v důsledku pokroku, který nastal. Tehdy se ještě dalo napít ze studánky, bez ohledu na to, že by se mi někomu mohlo něco stát. Pocit bezpečí z krajiny úplně vyprchal.

15. Můžete posoudit vztah současných dětí k okolní krajině? (*znají krajinu, vnímají ji, tráví zde volný čas?; proč tomu tak je?*)

Netráví, žádní rodiče nepustí děti z dohledu, protože se o ně bojí. Děti mají jiné zájmy, mají počítače a nemají zájem do přírody chodit.

16. Ve které fázi života jste si začala uvědomovat, že se krajina mění?

Jak začala výstavba, to byl zlom, v období dospívání – zabíral se soukromý majetek, přebíral to stát a tímto se všechno změnilo, vytvořilo se JZD, zabrali krajinu a zničili, co se dá.

ROZHOVOR Č. 3

Datum rozhovoru: 9. 2. 2017

Obec: Ivančice

Jméno dotazovaného: Jiří

Kolik let žije dotazovaný v obci Ivančice: 82 let

Místo narození dotazovaného: Ivančice

Kolik let žil v místě narození: 82 let

Místo rozhovoru: dům dotazovaného

Věk: 82 let

OTÁZKY:

1. Domluvili jsme se, že mi nejdříve povíte, jaké bylo Vaše dětství v obci Ivančice?

Pan Jiří měl dva bratry, které musel hlídat, takže tímto byl trochu omezen, a nemohl dělat úplně vše, co ostatní kluci v jeho věku. Pokud hráli nějaké hry, tak většinou klukovské, na zloděje, různě bojovali.

2. Jak jste vnímal v dětství krajinu Vaší obce? (jak na vás krajina působila)

Koupání v řece ještě tehdy bylo možné, bez nějakých zábran. Řeka však dnes už není tak čistá jako tenkrát. Venku se mohl každý napít z kde jaké studánky, dnes se už nemůže napít nikde, protože všude je to zaneřáděné. Krajina tehdy na pana Jiřího působila čistěji, přírodně. Nehnojilo se tolik, pokud ano, tak přírodními materiály. Nebylo tolik chemikálií. „*Krajina byla čistá, čistší, jak je teďkom – žádná sláva!*“ Byla bezpečnější. Vztah všech lidí býval k přírodě šetrnější a kamarádštější. Když se dnes něco vysadí, tak je to hned polámané a zničené. Tehdy měli lidi lepší vztah a respekt ke krajině či celé přírodě.

3. Jakou roli „význam“ pro Vás měla krajina v dětství? (kontext vzpomínek a zážitků, propojení s krajinou...)

S kluky se chodívali koupat do řeky Jihlavy a Oslavy, měli spoustu oblíbených míst, například zátočina v Pancířích, splav. V pozdějších letech tam plaval sem tam popílek z elektrárny v Oslavanech, když to spláchl vítr. Sáňkovali na kopci Jakub – tehdy tam ještě nebyly domy, jezdívalo se od kapličky až dolů na silnici do Kounické

ulice. Za hřbitovem holá stráň, nebyly tam domy, byly tam pole až dolů. Bruslit se chodilo na řeku na stav.

4. Jak zpětně vnímáte krajinu Vaší obce? (pozitiva, negativa, co si nejvíce pamatujete)

Negativa tehdy pan Jiří nezaznamenal, nikdo si nedovolil krajinu znečišťovat a ničit. Pokud by jako děti něco provedly, byly by potrestáni buď rodiči, anebo učiteli.

Jako malé negativum pan Jiří vnímal, že chyběla kanalizace. V místě jeho bydliště tekla srážková voda po povrchu ulice a stékala do struhy (Mlýnského náhonu). Tato struha odváděla špinavou vodu z města, kde ústila u stavu pod Rénou do řeky. Voda nebyla nijak závadná, klidně se do ní chodili koupat. V místech, kde voda vtekla do struhy, se říkalo prádýlko, protože do těchto míst se chodilo prát prádlo.

Jako velké pozitivum byla brána řeka Jihlava, dále fakt, že se celé Ivančice nachází v dolině obklopené několika kopci.

5. Čím byla podle Vás krajina vaší obce charakteristická? Co určovalo ráz území?

Ráz krajiny určovaly řeky Jihlava, Oslava i Rokytná, kam měli chuť, tam se chodili s kluky koupat (stav, za mostem na Rénu, Pancíře), jen Rokytanou vynechávali, protože byla studená. Na ni spíše chodili potom v zimě bruslit. Charakter území dále určovaly kopce, které kolem dokola obklopovaly celé Ivančice.

6. Obhospodařovala Vaše rodina krajinu obce? Jakým způsobem? (vyjasnění vztahu k půdě, resp. k území: vlastní hospodářství, orná půda, vinice, sady, louky, chov dobytka)

Neměli nic, pouze svoji malou zahrádku.

7. V kterém období docházelo k největším změnám v okolní krajině? (v důsledku čeho)

Po roce 1948 vlastnictví půdy připadlo státu. Krajina se začala měnit. Začaly se stavět silnice, pozemky se zabraly a na soukromé vlastnictví se nehledělo. Po roce 1948 se rozšířila továrna v Alexovicích a začala zaměstnávat daleko více lidí. Vlastnictví přešlo do rukou státu a továrna se znárodnila. To samé Retex v Ivančicích, nejdříve byl znárodněn a potom rozšířen.

Po roce 1960 začala vznikat zástavba za hřbitovem. Dříve lidé nebyli tak nároční a neměli finance na to, aby se osamostatnili. Takže v jednom domě žily tři až čtyři generace pěkně pospolu. Dům byl zřízen tak, že na každém patře se nacházel jakoby byt. Když bylo potřeba, zřídily se i sklepní byty. Právě v jednom z nich bydlel i pan Jiří se svou rodinou. Později však byli lidé už náročnější, začali vydělávat a chtěli se

osamostatnit. Od 60. let 20. století tedy v Ivančicích započala výstavba rodinných domů hned na několika místech (staré a nové sídliště, pod Jakubem, Boží hora). Později se tu zvětšovala i nabídka práce a lidé se do Ivančic začali stěhovat za prací.

8. Jak moc se dnešní krajina odlišuje od krajiny, kterou jste znal v dětství?

Jako velké negativum vidí pan Jiří postoj a chování lidí k přírodě. Lidé dnes už nemají snahu se o ni starat. Když se někde něco vysadí, opraví či postaví, hned je to zničené. Člověk si ani neváží práce ostatních. Pro pana Jiřího je tento postoj a chování dost nepochopitelné.

V krajině bylo mnohem více zeleně i v samotném městě, byla více zalesněná. Tehdy nebylo vydlážděno tolik plochy, jako je teď, dříve byla místo zastavěné, zabetonované plochy tráva. Nebylo ani tolik zástavby. Obecně okolo každé silnice stromy, jabloně, to už se i z důvodu bezpečnosti zrušilo. Řeka byla o dost čistější, než je dnes.

9. Můžete popsat hlavní změny „proměny“ pozitivní, negativní v krajině?

(například v rámci oblíbených míst, v důsledku kolektivizace, resp. intenzifikace zemědělství, zatrubnění vodního toku, pokácení alejí, růst zástavby atd.)

Byla vykácena alej topolů po cestě do Němčic a alej vrb v ulici Ve Sboru. Na zruinování krajiny se velkým dílem také podepsalo zemědělství. Spousta půdy byla dále zabrána na zástavbu, celý kopec pod Jakubem, celé nové sídliště. V místě dnešního nového sídliště bývalo jenom pole. Za sídlištěm jsou dnes rodinné domky málem k půli Oslavanům. Konkrétní roky, kdy se tohle všechno odehrálo, si však respondent nepamatuje.

10. Jaké místo bylo Vaším oblíbeným? Proč? (prostor pro vycházky, schůzky, dětské hry, práci, tajná zákoutí, dobrodružství, smutné vzpomínky...)

- Konváry – pole na které chodil s dědem, nahoru za červenej kříž až nahoru k lesu, dnešní Špýry
- řeka – stav

Jelikož hlídal sourozence, tak se mohl pohybovat především po ulici. „*To byla moje zábava.*“

11. Jaké hodnoty okolní krajiny byly pro Vás v dětství důležité? (čeho jste si na krajině nejvíce cenili)

- kopec Réna a park Réna
- všechny tři řeky

- řeka Oslava – Pancíře – tam se chodili koupat jako rodina
- alej třešní u obce Hlína
- řeka Jihlava – stav

12. Lze tyto hodnoty v krajině Vaší obce ještě dnes nalézt?

Všechny hodnoty jsou už pro pana Jiřího pryč. Přestože tam park Réna je, tak to nemá takovou hodnotu jako kdysi, v dětství to vypadalo pohádkově, kouzelně, teď už to kouzlo zaniklo.

13. Změnil se Váš pohled na hodnoty krajiny s ohledem na vnímání v dětství a nyní?

Změnil, k horšímu. Děti krajinu vnímaly jinak, tehdy ani spoustu věcí neviděly, braly je jako samozřejmost. Tehdy byla krajina bezpečnější, než je dnes. Dnes už rodiče ani nemohou pustit dítě samotné daleko ven, aby se nebáli, že se mu někde něco přihodí.

14. Jaké hodnoty dnes ve vaší krajině chybí a měly by být obnoveny?

Hodnoty už vrátit nejdou, „*už je to jednou dané a hotovo!*“ Zásahy byly tak markantní, že je vrátit nelze.

15. Můžete posoudit vztah současných dětí k okolní krajině? (znají krajinu, vnímají ji, tráví zde volný čas?; proč tomu tak je?)

Netráví, rodiče nepouštějí děti z dohledu, protože se o ně bojí. Zájmy dnešních dětí jsou úplně jiné a přírodě je moc nezajímá. „*To nese s sebou doba, uspěchaný život.*“

16. Ve které fázi života jste si začal uvědomovat, že se krajina mění?

Jak začala výstavba, to byl zlom, v období dospívání.

ROZHOVOR Č. 4

Datum rozhovoru: 23. 2. 2017

Obec: Ivančice

Jméno dotazované: Eva

Kolik let žije dotazovaný v obci Ivančice: 56 let

Místo narození dotazovaného: Ivančice

Kolik let žil v místě narození: 56 let

Místo rozhovoru: dům dotazované

Věk: 56

OTÁZKY:

1. Domluvily jsme se, že mi nejdříve povíte, jaké bylo Vaše dětství v obci Ivančice?

Dětství si pamatuje paní Eva od svých asi 8 let. Jako děti si chodívaly hrát do parku Jana Fibicha, kde byly stromy a houpačky. V té době ještě nebyla postavená silnice na Dolní Kounice. Ulice Hřbitovní byla jako jeden celek, nebyla přetřátá komunikací na Dolní Kounice. Dětství si tedy pamatuje ještě bez této komunikace, kdy byl před domem pouze čtyřmetrový chodník, a kdy kolem domu a hřiště jezdili s koňmi s rakví na hřbitov. Často chodívali s rodiči na procházky. V zimě na Rénu, když bylo hodně sněhu, tak s bratrem „házeli andělíčky“. Dále se procházeli na rozhlednu Na Okliky, kopec Réna či rozhlednu Réna, anebo k železnáku (ivančický viadukt). Na Réně v parku bývalo jezírko a v něm ryby, na které se rádi s bratrem koukali. Kousek po cestě nahoru bývala studánka, kam také nahlíželi. Tehdy park vypadal jinak, lépe. Bruslit chodívali na řeku Rokytou, která jako jediná z řek pořádně zamrzala, nebo vedle sokolovny na Rybářskou ulici, kde byl vytvořen umělý led. Na Skřipáku (Stříbský mlýn) měli prarodiče chatu, a tak se tam v létě chodívali koupat na řeku Jihlavu. Se školou chodívali na Oslavu do zátočiny do Pandárů (slepé rameno Oslavy). Sáňkovali vedle hřbitova na stráni pod Jakubem. Díky Ivančické věži, která je dominantou města, nebyl problém se časově orientovat. Vždy věděly, kolik je hodin, ne vždy se ale podařilo dojít domů včas.

2. Jak jste vnímala v dětství krajinu Vaší obce? (jak na vás krajina působila)

Ivančice leží na soutoku řek, v dolině, která je obklopena kopci. Krajinu brala jako samozřejmost, jako dítě nad ní vůbec nepřemýšlela. „*Jako dítě jsem ani nemohla nad takovýma věcmi přemýšlet.*“ Charakteristické tehdy byly topoly kolem řeky Jihlavy, rozhledna na Réně pro paní Evu také něco znamenala. Důležitými místy pro paní Evu byly kopec Jakub, park a rozhledna na Réně, rozhledna Na Oklikách, Stříbský mlýn a železnák (starší viadukt). Dobře znala stranu směrem na Moravské Bránice, druhá strana směrem k Oslavanům jí byla cizí.

3. Jakou roli „význam“ pro Vás měla krajina v dětství? (kontext vzpomínek a zážitků, propojení s krajinou...)

V dětství byla krajina samozřejmostí, nepřemýšlela nad tím, že by to mělo být jinak. Až docházelo ke změnám, tak si to člověk začal uvědomovat, že to dříve bývalo jinak a mnohdy lepší. Přestože studovala v Brně na vysoké škole, a Brno celkem dobře znala, rozhodla se svůj život strávit v Ivančicích. Ani nad jiným místem, kde by měla žít, nepřemýšlela. Ivančice mají pro dotazovanou velkou citovou hodnotu.

4. Jak zpětně vnímáte krajinu Vaší obce? (pozitiva, negativa, co si nejvíce pamatujete)

Jako velké pozitivum paní Eva vnímala všechny tři řeky, na které se buď chodily jako děti koupat anebo v zimě bruslit, především na řeku Rokytnou, která jako jediná pořádně zamrzala. Dnes jsou však řeky špinavé, nedá se jít ani do jedné vykoupat. „*Za sebe bych se do řeky vykoupat nešla, souvisí to jak s čištěním řek, tak s tím, co se do řek pouštělo.*“

Jako negativum byla vnímána těžba cihlářské hlíny kolem židovského hřbitova na Mřenkové ulici. Z jedné strany tam byla hlína, která měla svou kvalitu a pro občany byla přínosem, na druhou stranu se těžbou snižoval terén a celkově na krajinu těžba působila negativně. Dnes na tomto místě stojí domy a krajina je tedy nenávratně ztracena. Za další negativum je brána zástavba pod Jakubem, z pohledu rozvoje a místních podmínek však asi nešel její růst zastavit. Ke kapli sv. Jakuba se chodávalo kolem křížové cesty pěšky, autům to bylo nepřístupné, později zde postavili cestu asfaltovou, což byl necitelný a nevratný zásah do krajiny, stejně jako výstavba jakékoliv další infrastruktury. Jako další negativum bere paní Eva plynovod. V místě jeho výstavby bývaly stromy, teď už tam být nemohou. Krajina byla výstavbou této sítě značně poznamenána.

5. Čím byla podle Vás krajina vaší obce charakteristická? Co určovalo ráz území?

Ráz území určují tři řeky, Ivančice leží v dolině, obklopené okolními kopci a lesy. Nejsou tu žádné skály, pouze kopce.

6. Obhospodařovala Vaše rodina krajinu obce? Jakým způsobem? (vyjasnění

vztahu k půdě, resp. k území: vlastní hospodářství, orná půda, vinice, sady, louky, chov dobytka)

Ano, za domem měli jako rodina měli zahradu, a dále také pronajímali zahradu pod hřbitovem. Dnes už je v těchto místech silnice, kdysi tam ale bývala velice úrodná půda, kde se dařilo zelenině. Dále měli pronajatý na krátkou dobu sad na krátkou dobu, kolem struhy (Mlýnského náhonu) k jatcům vyžívali meze.

7. V kterém období docházelo k největším změnám v okolní krajině? (v důsledku čeho)

Od začátku 60. let docházelo k výstavbě; nejdříve staré sídliště (začátek 50. let, cca 1955, poslední baráky na starém sídlišti se stavěly přibližně v letech 1968–1970), poté započala výstavba nového sídliště (1972–1973), poslední domy kolem roku 1980, v 90. letech tu pak ještě postavili penzion pro seniory. Na stráni pod Jakubem se začalo

stavět začátkem 70. let (cca 1973). Dále také započala velká výstavba fabrik a závodů, například Retex, kdysi koželužna, od roku 1980 probíhala velká výstavba tohoto podniku (sklady atd.), zabrali pole tzv. záhumenky, které byli ve středu města. Tím se město ochudilo o přírodní zeleň. Sklady Drobné zboží Jihlava v ulici Ve Sboru a v centru města se díky tomu zlikvidovala spousta zeleně. Rozšiřovalo se JZD.

Vše se dělo v důsledku možnosti zaměstnání. Po válce se rozvíjel průmysl a rostl počet pracovních míst a příležitostí. Dalším důsledkem byl fakt, že se lidem začalo po válce lépe dařit a žít, mladí měli možnost se stěhovat od starší generace do nových rodinných domků a bytů. Dříve bylo samozřejmostí, že spolu v domě bydleli tři až čtyři generace.

8. Jak moc se dnešní krajina odlišuje od krajiny, kterou jste znala v dětství?

Odlišuje, i když některé scenérie zůstaly zachovány, protože je nezasáhl civilizační pokrok, jsou části, které zmizely a už nebudou nikdy nahrazeny, a které jsou nenávratně ztraceny. Réna byla zdevastovaná těžbou bentonitu, byly pokáceny kolem řeky topoly (na tzv. regulace). „*Všechno bylo čistější, řeky, náhon a vůbec všechno.*“

9. Můžete popsat hlavní změny „proměny“ pozitivní, negativní v krajině?

(například v rámci oblíbených míst, v důsledku kolektivizace, resp. intenzifikace zemědělství, zatrubnění vodního toku, pokácení alejí, růst zástavby atd.)

Podstatná část věcí již v rozhovoru zazněla. Zvýšila se intenzita provozu silniční dopravy. Rozšířila se infrastruktura. V blízkém okolí domova paní Eva kolektivizaci nezaznamenala. Kolektivizace proběhla severně od města, když se přijíždí z Neslovic do Ivančic, podrobnější informace ovšem dotazovaná nezná. Dříve se v okolí Ivančic pěstovalo vše, i obilí, řepa, brambory, na rozdíl odedneška, kdy se zde pěstuje hlavně kukuřice a řepka olejka.

10. Jaké místo bylo Vaším oblíbeným? Proč? (prostor pro vycházky, schůzky, dětské hry, práci, tajná zákoutí, dobrodružství, smutné vzpomínky...)

Jedním z nejoblíbenějších míst dotazované byla rozhledna Na Oklikách, kam velmi často chodila s rodiči na procházky. V 15 letech už začala chodit na procházky do lesa Réna, který měl pro dotazovanou citovou hodnotu – první láska. Dalším oblíbeným místem bylo divadlo na Réně, kde se pořádaly převážně v letních měsících různé kulturní akce. Dnes se tyto prostory využívají minimálně, což souvisí s těžbou bentonitu, který se těžil vedle, a tím pádem došlo v 90. letech k likvidaci divadla.

11. Jaké hodnoty okolní krajiny byly pro Vás v dětství důležité? (čeho jste si na krajině nejvíce cenili)

- řeky Oslava, Jihlava, Rokytná
- kopce Réna, Jakub, Kumán
- Knížecí les – chodili na konvalinky, do určité vzdálenosti se tehdy kvůli vojákům nedostali
- les Réna
- rozhledny Réna a Na Oklikách
- studánka, když se šlo na rozhlednu Na Oklikách
- studánka v parku Réna
- „Železnák“ – dominanta, která se pojí s Ivančicemi – ivančický viadukt

12. Lze tyto hodnoty v krajině Vaší obce ještě dnes nalézt?

Téměř všechny hodnoty v krajině nalézt lze, i když někdy v značně pozměněném stavu. Řeky zůstaly zachovány, ale už nejsou tak čisté, jako kdysi. Kopce Réna, Jakub a Kumán zůstaly zachovány také, i když na některých z nich je dnes už zástavba. Knížecí les zachován zůstal, dříve nebyl kvůli vojákům přístupný celý, dnes už ano. Les Réna už nemá kouzlo, jaké míval dříve. Studánky zachované zůstaly, ale už v nich není voda. „Železnák“ byl stržen a nahrazen novým podstatně horším mostem. Část starého ivančického viaduktu zůstala vedle nového na památku zachována.

13. Změnil se Váš pohled na hodnoty krajiny s ohledem na vnímání v dětství a nyní?

Ano.

14. Jaké hodnoty dnes ve vaší krajině chybí a měly by být obnoveny?

Důležitá by byla obnova vodních prvků v krajině: řeky, Mlýnský náhon. V knížecím lese stromy odumírají, ale nikdo je neobnovuje. Bylo by potřeba jejich obnovu zajistit, abychom o les časem nepřišli. U divadla na Réně by si paní Eva přála, aby bylo upraveno a užíváno jako dříve. Problémem je však dnešní styl života lidí.

Podstatně větší pozornost byla věnována výstavbě zeleně ve městě, kdy docházelo k výsadbám na jednotlivých ulicích, a kde bylo samozřejmostí, že se obyvatelé o tuto zeleň celý rok starali. Vzhledem k chovu domácích zvířat nebyl problém se sečením zelených ploch a tráva byla využita v jednotlivých domácnostech ke krmení dobytka. V dnešních Ivančicích se nenajde vysazená květinová plocha, betonové květináče

takovéto místa nemohou nahradit. „Dnes o údržbu veřejného prostranství nemají obyvatelé města zájem, ani si nezametou před vlastním prahem.“

15. Můžete posoudit vztah současných dětí k okolní krajině? (znají krajinu, vnímají ji, tráví zde volný čas?; proč tomu tak je?)

Není u všech stejné, zaleží na tom, jak jsou v rodině k tomu vedeni. Většina dnešní mladé generace, pokud výjimečně nesportuje, tak svůj volný čas tráví doma u vymožeností dnešní doby, jako jsou počítač, tablet, televize apod. Do přírody moc nechodí, rodiče je samotné nepustí a vzhledem ke dnešnímu stylu života na ně rodiče ani nemají čas. Krajinu moc neznají. Místní názvy jim vůbec nic neříkají.

16. Ve které fázi života jste si začala uvědomovat, že se krajina mění?

Dospívání, zhruba v patnácti letech.

ROZHOVOR Č. 5

Datum rozhovoru: 23. 2. 2017

Obec: Ivančice

Jméno dotazovaného: Radoslav

Kolik let žije dotazovaný v obci: 59 let

Místo narození dotazovaného Ivančice: Ivančice

Kolik let žil v místě narození: 59 let

Místo rozhovoru: dům dotazovaného

Věk: 59

OTÁZKY:

1. Domluvili jsme se, že mi nejdříve povíte, jaké bylo Vaše dětství v obci Ivančice?

„Jedním slovem krásné.“ Pan Radoslav vyrůstal s ostatními dětmi na ulici Široká, tenkrát Dukelská, kde jim nebylo nic cizí. Byly velká skupina dětí stejného věku, kteří místo dnešního sedění u počítače, žily společným životem na ulici a jeho blízkém okolí. Na ulici provozovaly různé druhy sportu, a dalo by se říci, že byly průkopníky sportu, které mají dnes ligovou úroveň, například hokejbal a badminton. V létě v podstatě provozovaly letní druhy sportu, což byl fotbal, nohejbal, badminton, vybíjená; večer hrávaly na schovávanou, na čteníky a na zloděje, chodily se koupat, a to jednak do řeky Oslavy (Pandáry), a do žumpy. Mimo jiné se chodili koupat také do Mlýnského náhonu, který protéká za zahradami dnešní ulice Široká. Mlýnský náhon si pravidelně každý rok vyčistily, udělaly hráz z kamení a celé prázdniny se tam chodily koupat. To vše bez asistence rodičů. „Zima byla krásná. Nedá se to srovnat s dnešní zimou.“ Chodily pravidelně bruslit a sáňkovat, bruslit na zamrzlou řeku Rokytnou, a na kluziště,

kteře pravidelně bylo na starém sídlišti a na Ústavu pro neslyšící. V přilehlé zahradě Ústavu pro neslyšící dále hrály různé hry a prováděly lumpárny. Sáňkovaly na Kocperkách, v zahradě Ústavu pro neslyšící a na ulici Ostřihom, kde tehdy nebyla pevná silnice. Tenkrát bylo celkem běžné, že hokej, fotbal, nohejbal, vybíjenou, a další sporty hrály na městské komunikaci, kterou si vylepšily nataženou gumou (místo sítě), z jedné na druhou stranu silnice. Byli naštvaní, pokud gumu musely třikrát za odpoledne vzhledem k projíždějícím vozidlům stáhnout. *„Dnes na stejné komunikaci při jejím přecházení riskujete, že vás někdo přejede.“* S ostatními dětmi si v létě běžně hrávaly na zahradách, které sousedily s Mlýnským náhonem (struha), ve které se nejen koupaly, ale i chytaly ryby. Nebyl problém si na těchto zahradách utrhnout jakékoliv ovoce. Přitom neprováděly jejich devastaci. Nikdy nebyl s majiteli rodinných domů a přilehlých zahrad větší problém. Od deseti let začal pan Radoslav hrát fotbal v místní tělovýchovné jednotě Slovan Ivančice. A mimo to pravidelně chodil cvičit do Slovanu Ivančice. Jako starší se chodil koupat pod Rénu, tehdy byla možnost se zde vykoupat ve všech třech řekách a Mlýnském náhoně. V dnešní době to i vzhledem zanesení koryt není možné. Koupaly se před mostem u splavu, kde skákaly ze skály a z betonu. Dále se koupaly v tzv. Panovskově struze – náhon na elektrárnu, vyložená kamenem, absolutně čistá voda, kde koupání nemělo chybu. Díky ivančické věži, která je dominantou města, nebyl problém se časově orientovat. Vždy věděly, kolik je hodin, ne vždy se ale podařilo dojít domů včas.

2. Jak jste vnímal v dětství krajinu Vaší obce? (jak na vás krajina působila)

Pan Radoslav krajinu vnímal jako krásné, čisté místo, které mělo v podstatě všechno, co má příroda mít. *„Dnes má každý zahradu oplocenou, tenkrát tady nebyl jeden jedinej plot.“*

3. Jakou roli „význam“ pro Vás měla krajina v dětství? (kontext vzpomínek a zážitků, propojení s krajinou...)

V dětství byla krajina samozřejmostí, nepřemýšlel nad tím, že by to v budoucnu mělo být jinak. Až došlo k nějaké radikální změně, teprve potom si uvědomil, že to dříve bývalo jinak a mnohdy lepší. Do lesa chodíval na houby, s babičkou sbírat klestí, brali krajinu takovou, jaká je. Vzhledem k tomu, že se tady panu Radoslavovi líbilo, zůstal tu do dnes. Přestože se musel jako malý kluk se svou rodinou vystěhovat, kvůli výstavbě nemocnice, tak jeho vzpomínky a zážitky z dětství, které tu měl, ho vedli k tomu, že si v uvedené ulici, naproti bývalému rodinnému domu (dnešní nemocnice), koupil starý rodinný domek, který zbouřil a postavil si s pomocí rodiny zde nový.

4. Jak zpětně vnímáte krajinu Vaší obce? (pozitiva, negativa, co si nejvíce pamatujete)

Jako velké negativum bylo bráno budování některé výstavby a infrastruktury, které mělo nevratný dopad do krajiny, která už nikdy nebude vypadat jako dříve. Zásahy v Ivančicích probíhaly z toho důvodu, že Ivančice leží v dolině, jsou obklopeny kopci a tím pádem probíhala výstavba v území, kde by se běžně nerealizovala.

Jako pozitivum byly brány všechny tři řeky, tedy Oslava, Jihlava a Rokytná. Dalším pozitivem bylo v Němčicích zmizení skládky tzv. písečňák, který byl po vytěžení písku zavezen komunálním odpadem (80–90. léta). Dalším pozitivem bylo zrušení vojenských prostor v Knížecím lese, který byl následně celý přístupný. Do té doby tomu tak nebylo.

5. Čím byla podle Vás krajina vaší obce charakteristická? Co určovalo ráz území?

Ráz území určují všechny tři řeky. Ivančice leží v dolině, obklopené okolními kopci a lesy. Nejsou tu žádné skály, pouze kopce.

6. Obhospodařovala Vaše rodina krajinu obce? Jakým způsobem? (vyjasnění vztahu k půdě, resp. k území: vlastní hospodářství, orná půda, vinice, sady, louky, chov dobytka)

Ano, měli zahradu a domácí zvířata: králíci, slepice, pes, kočka.

7. V kterém období docházelo k největším změnám v okolní krajině? (v důsledku čeho)

Přibližně od začátku 50. let docházelo v Ivančicích k nové výstavbě. Začátkem 50. let započala výstavba na starém sídlišti, poslední domy se zde stavěly přibližně v letech 1968–1970, v 90. letech tu byl postaven penzion pro seniory. Poté následovala výstavba na sídlišti novém (1972–1973, poslední domy kolem roku 1980). Na stráni pod Jakubem se začalo stavět začátkem 70. let (cca 1973).

Přibližně v 80. letech započala velká výstavba fabrik a závodů, například Retex. Zabrali pole, tzv. záhumenky, které byly ve středu města. Tím se město ochudilo o přírodní zeleň. Rozšiřovalo se JZD. Mlýnský náhon byl na několika místech zatrubněn, výškově však špatně. Nemá průtok, který by byl potřeba a postupně dochází k jeho devastaci. Jednalo se o necitlivý zásah po revoluci, kdy se tok dal do betonových žlabů.

Téměř vše se dělo v důsledku možnosti zaměstnání. Po válce se rozvíjel průmysl a rostl počet pracovních míst. Lidé se začali do Ivančic hnát za prací. Dalším důsledkem bylo celkové zlepšení životní situace, kdy se po válce lidem začalo lépe dařit a žít. Měli finanční prostředky na to, aby se osamostatnili. Začali se tedy stěhovat do nových

rodinných domů a bytů. Dříve bylo samozřejmostí, že spolu v domě bydleli tři až čtyři generace.

8. Jak moc se dnešní krajina odlišuje od krajiny, kterou jste znal v dětství?

Odlišuje, i když některé scenérie zůstaly zachovány, protože je nezasáhl civilizační pokrok, jsou části, které zmizely a už nemohou být nikdy navráceny. Réna byla částečně zdevastovaná těžbou bentonitu. Kolem řeky Jihlavy, tzv. regulačka, byly pokáceny všechny topoly. Dříve pan Radoslav chodil do Mlýnského náhonu máchat plínky svému mladšímu bratrovi. „*Dneska kdybyste tam plínky vymáchala, tak se děcko osype.*“ Všechno bylo tehdy čistější, řeky, náhon a vůbec všechno. Díky ČOV v řekách neplavou splašky, ale stejně se v řece už nedá koupat, protože je v ní spousta bahna, koryta nejsou upravované. Jako děti si udělaly brigádu, v létě náhon vyčistily, vybudovaly hráz a tím prostor pro koupání. V místě dnešní sportovní haly byly dvě házenkářské hřiště, které také nenávratně zmizely.

9. Můžete popsat hlavní změny „proměny“ pozitivní, negativní v krajině?

(například v rámci oblíbených míst, v důsledku kolektivizace, resp. intenzifikace zemědělství, zatrubnění vodního toku, pokácení alejí, růst zástavby atd.)

Podstatná část věcí již, převážně těch negativních, už v rozhovoru zazněla. Výrazně se zvýšila intenzita provozu silniční dopravy. Pozemky i po roce 1948 zůstaly soukromníkům, a byly to v podstatě tzv. *záhumenky*. Nezaznamenal, že by z krajiny například zmizely mezi polnostmi remízky apod.

10. Jaké místo bylo Vaším oblíbeným? Proč? (prostor pro vycházky, schůzky, dětské hry, práci, tajná zákoutí, dobrodružství, smutné vzpomínky...)

Struha (Mlýnský náhon) – koupaly se zde všechny děti; chytal tu ryby, které si sám potom připravil na večeři; na přilehlých zahradách hrál s ostatními kamarády hry a v létě si zde mohly utrhnout jakékoliv ovoce.

11. Jaké hodnoty okolní krajiny byly pro Vás v dětství důležité? (čeho jste si na krajině nejvíce cenili)

- řeky – Oslava, Jihlava, Rokytná
- kopce – Réna, Jakub, Kumán
- Knížecí les
- rozhledna Réna
- les Réna
- struha (Mlýnský náhon)

- „Železnák“ (ivančický viadukt) – dominanta Ivančic

12. Lze tyto hodnoty v krajině Vaší obce ještě dnes nalézt?

- struha (Mlýnský náhon) – ne, někdy tam neteče ani voda, nejsou v něm ryby
- řeky – ano, ale už nejsou tak čisté, jako bývaly, a spousta míst kam se chodily koupat zanikla
- kopce – Réna, Jakub, Kumán – ano
- Knížecí les – ano, dnes už je celý přístupný, dříve kvůli vojenským prostorám nebyl
- les Réna – ano
- „Železnák“ – ne, postavili vedle něj nový most, podstatně horší a starý strhli

Kolem dokola bývala zeleň – redukováná, ustoupila místním komunikacím, parkovacím plochám, v roce 1978 parkoviště bylo obsazené z 1/3, dnes jsou plné a auta stojí ještě také po jedné straně silnice a pořád je to málo. Díky tomu se zabírají další plochy zeleně – je to díky tomu, že přibilo aut, pokrok však nelze zastavit.

13. Změnil se Váš pohled na hodnoty krajiny s ohledem na vnímání v dětství a nyní?

Jo.

14. Jaké hodnoty dnes ve vaší krajině chybí a měly by být obnoveny?

Mlýnský náhon byl upraven a už nevypadá jako dřív. Pan Radoslav se domnívá, že obnova náhonu do původní podoby možná je, ale není o to zájem. Náhon býval významným krajinným prvkem města (protékal středem města).

Podstatně větší pozornost byla věnována výstavbě zeleně ve městě, kdy docházelo k výsadbám na jednotlivých ulicích, kde bylo samozřejmostí, že se obyvatelé o tuto zeleň celý rok starali. Vzhledem k chovu domácích zvířat nebyl problém se sečením zelených ploch a tráva byla využita v jednotlivých domácnostech ke krmení dobytka. Jako dítě pan Radoslav chodil s konví ke stojanu pro vodu a tuto výsadbu zaléval a na jaře vysazoval.

15. Můžete posoudit vztah současných dětí k okolní krajině? (znají krajinu, vnímají ji, tráví zde volný čas?; proč tomu tak je?)

Není u všech stejné, záleží na tom, jak jsou v rodině k tomu vedeni. Do přírody je rodiče samotné nepustí, krajina už není tak bezpečná, jako bývala. Většina dnešní mladé generace, pokud výjimečně nesportuje, tráví všechn svůj volný čas doma u vymožeností dnešní doby, jako jsou počítač, tablet, televize apod. Za pana Radoslava

děti doběhly po škole domů, odhodily aktovku a pelášily ven. Krajina Ivančic a místní názvy jednotlivých lokalit jsou jim cizí.

16. Ve které fázi života jste si začal uvědomovat, že se krajina mění?

V období dospívání.

ROZHOVOR Č. 6

Datum rozhovoru: 24. 2. 2017

Obec: Ivančice

Jméno dotazovaného: Lubomír

Kolik let žije dotazovaný v obci Ivančice: 30 let

Místo narození dotazovaného: Ivančice

Kolik let žil v místě narození: 30

Místo rozhovoru: dům dotazovaného

Věk: 53 let

OTÁZKY:

1. Domluvili jsme se, že mi nejdříve povíte, jaké bylo Vaše dětství v obci Ivančice?

Krásné. Dotazovaný spadá ještě do generace, která nebyla zatížena technikou, ani rozšířenou automobilovou dopravou, takže už od dětství si mohl bezpečně hrát před domem se svými vrstevníky, přestože vyrůstal v ulici, která byla v přímém sousedství s náměstím, a na které byla i nemocnice, což jsou v dnešní době místa, co se dopravy týče, velice vytížená. Jako malé děti měly k dispozici celou ulici, kde byl minimální provoz, a protože ulice byla zakončena budovou internátu pro neslyšící s obrovskou zahradou, měly možnost si hrát i tam. Jejich možnosti v těchto prostorách byli téměř nevyčerpatelné. Další obrovskou výhodou bylo, že přímo za domy ulice, kde dotazovaný vyrůstal, tekla Mlýnský náhon, kde se jako děti v doprovodu starších sourozenců a později i sami chodily koupat a chytat malé ryby. Jako větší děti v zimě chodily sáňkovat na blízký kopec Kocperky a na místní rybníky a řeku Rokytnou bruslit a hrát hokej.

V dětství dotazovaný trávil také hodně času v Oslavanech, kde žili jeho prarodiče, kteří se o něho v době předškolního věku starali. Krajinu v Oslavanech příliš nevnímal vzhledem ke svému nízkému věku, ale přesto si velice dobře pamatuje, jak chodíval s babičkou na její pole poblíž řeky Oslavy a jak ho nejednou odháněla ze břehu, aby se náhodou neutopil. Na toto období vzpomíná velice rád. Naopak nerad vzpomíná na dlouhé cesty od domu babičky na vlakové nádraží, odkud jezdívali do Ivančic, které pro něho byli únavné, a často ho chudák babička nosila na zádech. Nejhorší část cesty byla

od druhého oslavanského mostu na nádraží, protože vedla kolem chladících věží oslavanské elektrárny, kde byla pořád špinavá mlha z chladících věží.

„Krajina Oslavan na mě nikdy nepůsobila tak příjemně jako krajina ivančická. Působila na mě šedivým smutným dojmem.“

2. Jak jste vnímal v dětství krajinu Vaší obce? (jak na vás krajina působila)

Krajina na pana Lubomíra působila velice pozitivně, především proto, že již od dětství se věnoval rybaření a tři ivančické řeky dávaly pro tuto činnost nepřeberné množství možností. Navíc jako aktivní sportovec využíval k běhání lesní cesty, což byla velice příjemná činnost v době letní a zimní přípravy. Krajinu jako takovou bral jako samozřejmost, *„protože její změny si začne člověk uvědomovat, až když nastanou.“*

3. Jakou roli „význam“ pro Vás měla krajina v dětství? (kontext vzpomínek a zážitků, propojení s krajinou...)

Od dětství si hrával venku, krajina od dětství až do pozdějšího věku poskytovala velké množství příležitostí od sportu až po romantické procházky v době dospívání. Do řek se chodíval koupat, nejraději ke splavu řeky Oslavy, tzv. Pandřáry, kam pravidelně dotékala v podvečerních hodinách teplá voda z nedalekých chladících věží oslavanské elektrárny. *„Kdybych bydlel jenom ve městě, tak by to byla nuda, musel bych si najít zábavu podle odpovídajících možností, které poskytuje městská zástavba. Měl jsem však štěstí, že jsem vyrůstal v malém městě zasazeném v krásné krajině.“*

4. Jak zpětně vnímáte krajinu Vaší obce? (pozitiva, negativa, co si nejvíce pamatujete)

V průběhu doby, co zde dotazovaný žil, došlo k výstavbě mnoha sportovních areálů, což na jednu stranu bylo přínosem pro děti, ale na druhou stranu to bylo nepříznivé pro krajinu. Všechny zimní aktivity byly závislé na klimatických podmínkách, pokud byla špatná zima (teplo), tak se jako děti nudily. K negativním změnám krajiny došlo v 80. letech, kdy plocha pole, kde se pořádaly drakiády, byla uvolněna pro těžbu hlíny pro blízkou cihelnu, a tím došlo k úplné změně krajinného rázu mezi židovským hřbitovem a základní školou na Brněnce. Dalším negativem vnímal výstavbu nového koryta řeky Oslavy v úseku od tzv. Dívčího splavu, až prakticky k soutoku Oslavy s Jihlavou. Tím došlo k zániku splavu v Pandřárech, kam chodíval chytat ryby, a hlavně v letních měsících se koupat (80. letech). V části lesu Réna byla umožněna těžba bentonitu, což znamenalo ráz území, a hlavně území už nikdy nebylo uvedeno do původního stavu.

Jako pozitivum byly brány všechny tři řeky, kam dotazovaný chodil na ryby, v létě se koupat, v zimě bruslit, kopec Kocperky, kam mohl každou zimu chodit sáňkovat, lesy (Réna, Kumán), kde probíhala zimní a letní fotbalová příprava. Na přilehlých polích bylo možno pouštět na podzim draky v rámci školních soutěží (drakiády).

5. Čím byla podle Vás krajina vaší obce charakteristická? Co určovalo ráz území?

Krajina byla charakteristická okolními lesy a kopci, které lemovaly Ivančické údolí ze tří stran. Charakteristickým rysem dále byly místní tři řeky, protékající městem.

6. Obhospodařovala Vaše rodina krajinu obce? Jakým způsobem? (vyjasnění

vztahu k půdě, resp. k území: vlastní hospodářství, orná půda, vinice, sady, louky, chov dobytka)

Měli pouze rodinný dům se zahradou, na které rodiče (hlavně tatínek) pěstovali zeleninu (mrkev, petržel, kedlubny) a ovoce pro potřeby rodiny. Ovocných stromů bylo na zahradě poměrně hodně: švestka, hrušeň, jabloň, třešeň, angrešt, rybíz a mimo to i stromy neovocné, například tůje. Dobytek doma neměli, pouze drobná domácí zvířata: králíci, slepice, pes, kočka.

7. V kterém období docházelo k největším změnám v okolní krajině? (v důsledku čeho)

Největší změny v krajině začal pan Lubomír vnímat zhruba v 80. letech, kdy docházelo k výstavbě nových bytových domů na novém sídlišti, kam později byl nucen se přestěhovat. Dále vnímal, jak se rozšiřuje zástavba na stráni pod Jakubem, vedle hřbitova. Největší zásah do krajiny byl viditelný po revoluci, v 90. letech, kdy se ve velkém objemu rozjela výstavba rodinných domů a nákupních center. Stavební projekt Boží hora, kde vznikly rodinné domy a nákupní centrum Tesco, úplně změnil původní tvar krajiny, kde se pěstovala kukuřice, a v zimě se do těchto míst chodilo ve velkém sáňkovat. Další změny krajiny v blízkém okolí svého bydliště zaznamenal výstavbou mateřské školy a rozšířením areálu základní školy a gymnázia, které byli původně odděleny školní zahradou a hřištěm.

8. Jak moc se dnešní krajina odlišuje od krajiny, kterou jste znal v dětství?

„*Poměrně hodně.*“ V místě příjezdu do Ivančic směrem od Neslovic a Oslavan je změna velice markantní, ale část v oblasti kopců Réna a Kumán zůstala v podstatě stejná.

9. Můžete popsat hlavní změny „proměny“ pozitivní, negativní v krajině?

(například v rámci oblíbených míst, v důsledku kolektivizace, resp. intenzifikace zemědělství, zatrubnění vodního toku, pokácení alejí, růst zástavby atd.)

Největší změny v krajině začal pan Lubomír vnímat zhruba v 80. letech, kdy docházelo k výstavbě nových bytových domů na novém sídlišti, kam později byl nucen se přestěhovat. Dále vnímal, jak se rozšiřuje zástavba na stráni pod Jakubem, vedle hřbitova. Největší zásah do krajiny byl viditelný po revoluci, v 90. letech, kdy se ve velkém objemu rozjela výstavba rodinných domů a nákupních center. Stavební projekt Boží hora, kde vznikly rodinné domy a nákupní centrum Tesco, úplně změnil původní tvar krajiny, kde se pěstovala kukuřice, a v zimě se do těchto míst chodilo ve velkém sáňkovat. Další změny krajiny v blízkém okolí svého bydliště zaznamenal výstavbou mateřské školy a rozšířením areálu základní školy a gymnázia, které byli původně odděleny školní zahradou a hřištěm.

Jako největší negativní změnu vnímá zrušení původního koryta řeky Oslavy a úplné změny území v této části Ivančic. V řece se nedá koupat, nedají se zde chytat ryby, nedá se tam chodit na procházky, ani romantické, ani se psem, celá oblast zpuskla. Jako velice negativní vnímá vykácení stromů po obou březích řeky Jihlavy od splavu pod Rénou až k druhému Ivančickému rybníku Pancíř I (tzv. regulačka). Dále bylo velkým negativem výstavba železniční vlečky přes území tzv. Žabárny, směrem k oslavanskému sílu, hlavně proto, že tato vlečka nebyla prakticky nikdy řádně využívána.

10. Jaké místo bylo Vaším oblíbeným? Proč? (prostor pro vycházky, schůzky, dětské hry, práci, tajná zákoutí, dobrodružství, smutné vzpomínky...)

Nejoblíbenější místo dotazovaného se nacházelo na soutoku řeky Oslavy a jejího slepého ramene, pod splavem v Pand'árech. „Tomuto místu se říkávalo žabárna.“ Tam chodil velice často na ryby. Byl tam úplný klid, protože tam chodilo málo rybářů. V letních měsících v pozdějším věku chodíval do těchto míst na romantické procházky.

11. Jaké hodnoty okolní krajiny byly pro Vás v dětství důležité? (čeho jste si na krajině nejvíce cenili)

Každý krajinný prvek dokázal využít podle svých zájmů. Proto měl rád všechny řeky, hlavně řeku Oslavu, kam chodíval chytat ryby a s partou kamarádů se sem chodívali koupat. Na druhou stranu měl rád kopce Réna a Kumán, kam chodívali jako fotbalisti běhat, protože jsou v bezprostředním sousedství fotbalového stadionu. „Velkým zážitkem, který mi z dětství utkvěl v paměti, byli dlouhé výlety po zamrzlé řece

Rokytné až do vzdálenějšího Moravského Krumlova, v době uhelných prázdnin (1978–1979).“

- místa: Žabárna, Pandřáry, Réna, Kocperky

12. Lze tyto hodnoty v krajině Vaší obce ještě dnes nalézt?

Nalézt ano, ale ve značně pozměněném stavu. Réna je skoro v původním stavu, Žabárnu a Pandřáry lidé totálně změnili, z pohledu pana Lubomíra zdevastovali. Řeky už nejsou tak čisté, jako bývaly, ryb podstatně ubylo a míst pro rybaření také.

13. Změnil se Váš pohled na hodnoty krajiny s ohledem na vnímání v dětství a nyní?

„*Určitě.*“ V současném věku si negativní změny uvědomuje podstatně více než v mládí. A hlavně poté, co byly oblíbené místa zasažena nevratnou změnou.

14. Jaké hodnoty dnes ve vaší krajině chybí a měly by být obnoveny?

„*Těžko říct.*“ Chybí tu místa pro rybaření a osázení koryta řeky vzrostlými stromy.

15. Můžete posoudit vztah současných dětí k okolní krajině? (znají krajinu, vnímají ji, tráví zde volný čas?; proč tomu tak je?)

Současné děti krajinu vnímají úplně jinak, než jsme ji vnímali my. Doba se podstatně změnila. Děti tráví převážnou část svého volného času u počítače a nemají zájem trávit volno časové aktivity v přírodě, pokud je k tomu aktivně nevedou rodiče. Vnímají krajinu úplně jinak než generace pana Lubomíra před čtyřiceti lety.

16. Ve které fázi života jste si začal uvědomovat, že se krajina mění?

První změny si začal uvědomovat v době, kdy jezdil studovat do Brna. Silnice, po které jezdil, vede podél pole, kam si chodil jako kluk pouštět draka. Toto pole se změnilo přímo před očima na těžiště cihlářské hlíny a v pozdějších letech zpětnou rekultivací na pole úplně jiného tvaru.

ROZHOVOR Č. 7

Datum rozhovoru: 25. 2. 2017

Obec: Ivančice

Jméno dotazovaného: Marie

Kolik let žije dotazovaný v obci Ivančice: 54 let

Místo narození dotazovaného: Ivančice

Kolik let žil v místě narození: 54 let

Místo rozhovoru: dům dotazované

Věk: 63 let

OTÁZKY:

1. Domluvily jsme se, že mi nejdříve povíte, jaké bylo Vaše dětství v obci Ivančice?

„Pěkné.“ Paní Marie měla hodně kamarádů a kamarádek a také chodila do skautu. Podnikaly různé aktivity, například v zimě chodily na řeku Rokytnou bruslit. Na kopci Kocperky sáňkovaly anebo používali papírové pytle nebo staré umyvadlo. Na jaře a na podzim, když bylo bláto, bojovaly – vyrobily si hliněné koule, které napíchly na klacek a střílely po sobě. V létě se chodily do řeky Oslavy se koupat (do Pancířů). V Oslavanech byla tehdy v provozu ještě elektrárna a vždy v šest hodin z ní vypouštěli do řeky teplou vodu, na kterou už ivančické děti čekaly. Na stromě tam měly uvázané lano, ze kterého do řeky skákaly. Byla tam také žumpa, kde byl obrovský vír – skočily do žumpy, podplavaly vír a vylezly nahoru, prostě dělaly blbiny. „*Dětství bylo pestré, pěkné a ráda na tyto časy vzpomínám.*“ V ulici jako děti držely partu, hrávaly si společně, s míčem, skákaly přes švihadlo, panáka, hrály kuličky, různé hry. Až se osamostatnily, cca v deseti letech, chodily samy ven dál do krajiny, do té doby se mohly zdržovat pouze u domu. Do skautu paní Marie chodila od 12 let, než ho v roce 1969 roce zakázali.

2. Jak jste vnímala v dětství krajinu Vaší obce? (jak na vás krajina působila)

Všude měly blízko les, v okolí tři řeky, kam se chodily koupat. Voda nebyla tak špinavá, takže to bylo běžné se v řekách koupat. Za zahradami u domu tekla struha (Mlýnský náhon), kde si denně celé prázdniny hrály a koupaly se. Krajina nabízela spoustu možností, které jako děti využívaly. Prostředí bylo bezpečné, rodiče tehdy neměli strach pustit svoje děti samotné ven. Chodily si hrávat do krásného parku na Rénu (ten teď obnovili). Krajinu brala jako samozřejmost, neoddělitelnou součást svého života.

3. Jakou roli „význam“ pro Vás měla krajina v dětství? (kontext vzpomínek a zážitků, propojení s krajinou...)

Krajina byla samozřejmostí, jako děti trávily v okolní krajině spoustu času, „*prostě jsme přišli ze školy, šuply aktovku za dveře a šly ven lítat.*“ Veškerý volný čas trávily venku. Ulice byla jako hřiště, byly tam obrovské travní plochy, po silnici projeli dvě až tři auta za den. Roli měla krajina důležitou. „*Neumím si představit, že bych seděla, jako dnešní děti, celé odpoledne doma u počítače.*“

4. Jak zpětně vnímáte krajinu Vaší obce? (pozitiva, negativa, co si nejvíce pamatujete)

Jako pozitivum bere paní Marie tři čisté řeky, kam se celé léto jako děti chodívaly koupat. Když byla paní Marie starší, chodila se skautem na trempy. Tehdy mohli jít kamkoliv do přírody, kde si postavili stan, vyhrabali ohniště, zapálili oheň a přesпали tu. Pokud se chovali slušně, nikomu to nevadilo. „*Dnes je to samej soukromej pozemek, majetek, nemůžete si kdekoliv postavit stan a přespat, už to není, jak to bylo dřív.*“

Jako negativum paní Marie uvedla: „*do řeky se vypouštěly splašky, z nemocnice, z továren, z Retexu, vypouštělo se to přímo do řeky. Až jsem z toho měla rozum, tak mi to vadilo.*“ I když se toto dělo, řeky nebyly tak špinavé jako dnes. Řeka měla schopnost se sama regenerovat.

5. Čím byla podle Vás krajina vaší obce charakteristická? Co určovalo ráz území?

Údolí na soutoku tří řek, obklopené kopci a lesy.

6. Obhospodařovala Vaše rodina krajinu obce? Jakým způsobem? (vyjasnění vztahu k půdě, resp. k území: vlastní hospodářství, orná půda, vinice, sady, louky, chov dobytka)

Pouze domek se zahradou a dvorem, měli slepice, kačeny, králíky, husy.

7. V kterém období docházelo k největším změnám v okolní krajině? (v důsledku čeho)

„*Mě nikdy toto moc nezajímalo.*“ Nejdříve se začalo stavět staré sídliště, potom se začaly stavět domy na Malovansku, pod Jakubem, následně nové sídliště. Tím byla krajina ubírána na úkor zástavby. Pole, stromy a lesy byli nenávratně ztraceny. Počet obyvatel rostl v důsledku volných pracovních míst (rozšiřovaly se továrny jako Retex, Mosillana). Díky tomu se stavěly nové bytové domy, aby měli lidé kde bydlet. Tenkrát téměř všichni obyvatelé Ivančic pracovali ve městě, v továrnách, cihelně, JZD, v nemocnici, byla tu velká nabídka pracovních míst. Do Brna nebo blízkého okolí jich za prací dojíždělo po málu. Jednalo se o období před revolucí.

8. Jak moc se dnešní krajina odlišuje od krajiny, kterou jste znala v dětství?

Paní Marie si cení, že znovu zrenovovali, zkulturnili a opravili park na Réně. „*Park už se zase podobá tomu, na co jsme z dětství byli zvyklí.*“ Chodívalo se tam na procházky, posedět do hospůdky, s kočárkem atd. Pak ale začala těžba a celé území rozvrtali. Dnes toto místo může už zase sloužit pro odpočinek. Město dalo park do pořádku, v parku se dá sednout na lavičku, číst knížku apod.

Dnes už je všude moc zákazů, příkazů, dříve bylo více volnosti, co se týče pohybu v přírodě. Nikdo za natrhání třešní nikoho netrestal, lidi k sobě byli lidštější. Krajina byla bezpečnější, čistější, rodiče se o děti nemuseli bát, když je pustili ven. „*Dnes bych dítě samotný ven nepustila, tak jako jsme chodívaly my.*“

9. Můžete popsat hlavní změny „proměny“ pozitivní, negativní v krajině?

(například v rámci oblíbených míst, v důsledku kolektivizace, resp. intenzifikace zemědělství, zatrubnění vodního toku, pokácení alejí, růst zástavby atd.)

Na tzv. regulačce kolem řeky vykácely všechny topoly, které utvářely ráz krajiny města. Proč to udělali, do dnes paní Marie neví. „*Tohle se mě teda dost dotklo. Díky pokroku je jasné, že ráz krajiny se měnit musí.*“ Vlastním průzkumem také paní Marie zjistila, že po plynofikaci (asi v 90. letech) Ivančic se přestalo dařit zelenině a ovoci, zejména jahodám.

Dále paní Marie uvedla nespokojenost s veškerou zástavbou a postupným špiněním řek. Lidé mají dnes spoustu možností, kde shromažďovat veškerý vyprodukovaný odpad (odpadní dvory, kontejnery), jenže lidé si přírody neváží a odpad končí všude možně.

10. Jaké místo bylo Vaším oblíbeným? Proč? (prostor pro vycházky, schůzky, dětské hry, práci, tajná zákoutí, dobrodružství, smutné vzpomínky...)

Zahrada hluchoněmého ústavu a besídka – jako děti si zde hrávaly celé dny, na podzim třeba shrabaly listí a skákaly do něj.

Pod vrbičkami – místo nacházející se proti proudu řeky Rokytné; hodně často na toto místo chodili se skautem a má na něj krásné vzpomínky.

11. Jaké hodnoty okolní krajiny byly pro Vás v dětství důležité? (čeho jste si na krajině nejvíce cenili)

- řeka – v zimě Rokytná, v létě Jihlava a Oslava, kam se chodívalo koupat
- les Réna
- Knížecí les – sběr malin, jahod a hříbků
- Pod vrbičkami – místo u řeky Rokytné
- Stříbský mlýn – koupání u splavu
- rozhledna Na Oklikách,
- rozhledna na Réně
- zahrada hluchoněmého ústavu
- kopec Kocperky

12. Lze tyto hodnoty v krajině Vaší obce ještě dnes nalézt?

Řeky byly čistější a bylo více vody. V místech, kde se koupaly, už třeba voda vůbec není (žumpa), okolí řek je více zarostlé, nikdo se o břehový porost nestará, i proto, že tam nikdo už tolik nechodí. Lidé si sami tyto místa vytvořili, když tam chodili, teď tam nechodí a okolí řek zarůstá. Lesy nejsou ve stejném stavu, nebývalo tam tolik klestí apod. Více lidí chodilo do lesa, sbíralo dřevo, šišky, les byl čistější (dnes jsou lesy plné odpadků). V místě Pod vrbičkami paní Marie dlouho nebyla, takže nedokáže říct, zda místo zůstalo zachováno či ne. Na Stříbský mlýn chodí paní Marie na procházky stejně jako na obě výše zmíněné rozhledny. Zahrada hluchoněmého ústavu zachována nezůstala.

13. Změnil se Váš pohled na hodnoty krajiny s ohledem na vnímání v dětství a nyní?

Jako dítě viděla krajinu jako místo, prostor ke hrám. Dnešní člověk se však bez těžby písku, kamene atd. neobejde. Aby člověk přežil, je zásah do přírody bohužel nutností.

14. Jaké hodnoty dnes ve vaší krajině chybí a měly by být obnoveny?

„Neustále by se měli vysazovat nové stromy, tak jak to bývalo dříve. Dělávali jsme to jako skauti.“ Dnes tu chybí zeleň. Ivančice jsou jako jedno velké parkoviště. Tam, kde dříve bývaly travnaté plochy, jsou dnes parkoviště. I pokud by lidé chtěli něco obnovit, tak to nelze, doba jde neustále dopředu, a krajina byla díky tomu nenávratně zničena. *„Nikdo to zpět do stavu, který pamatuji před padesáti lety nedá.“*

15. Můžete posoudit vztah současných dětí k okolní krajině? (znají krajinu, vnímají ji, tráví zde volný čas?; proč tomu tak je?)

Jak které dítě, jak kdy a jak kde. Dítě, které je v rodině zvyklé chodit do přírody si k ní nějaký vztah vybuduje. Děti, které nejsou zvyklé a nemají k přírodě vztah, tak sedí celý den u počítače. Záleží na rodičích, jestli je k tomu vedou nebo nevedou. Dnes bohužel rodič ani nemůže samotné dítě pustit kamkoliv.

16. Ve které fázi života jste si začala uvědomovat, že se krajina mění?

Dospělost. Brala to jako součást normálního žití a bytí.

Příloha č. 9: Místopisné názvy

Místopisné názvy

Po provedených rozhovorech se ukázalo, že většina respondentů hovořila o svých hodnotách krajiny, a přitom je pojmenovávala místním slangovým názvem. Tyto názvy jsou zde tak zažitě, že spousta lidí si ani neuvědomuje, že správné místopisné názvy znějí úplně odlišně. Například když byli respondenti zpětně dotazováni na Vlčí žleb, tak téměř nikdo z nich nevěděl, kde by tuto lokalitu v Ivančicích hledali. Naproti tomu, když se řeklo les Réna, tak to věděli úplně všichni. A přitom právě les Réna je součástí Vlčího žlebu. Rozhledna Réna je v současných mapách a tiskopisech uvedena také pod názvem Rozhledna Alfonse Muchy, názvy kopce a parku Réna jsou používány shodně.

Přímo proti kopci Réna nad druhým břehem řeky Jihlavy se zvedá kopec místně nazývaný podle stejnojmenné kaple, která byla vystavena na jeho vrcholu – kaple svatého Jakuba. A přitom dle mapových podkladů se tato část Ivančic není vlastně ani pojmenována. Kopce a stráň pod Jakubem, jak jednotliví respondenti uváděli, je myšlen svah od hlavní silnice směrem na Moravské Bránice, podél místního hřbitova až k samotné kapli sv. Jakuba.

Dalšími uvedenými lokalitami s místním lidovým názvem je kopec Kocperky. Dříve byla tato lokalita označována jako Gottesberg, Kocberg, dnes je tato lokalita v mapě uvedena jako Boží hora. Přesto jižnímu svahu směrem k železniční trati nikdo z místních obyvatel neřekne jinak než Kocperky. Kocperky jsou svrchnokarbonské slepencové stráňky se skalisky a balvany, s místy uměle zalesněnými či travnatými částmi. Dnes je tato oblast hodně antropogenně ovlivněna. Leží nad řekou Oslavou, v blízkosti železniční tratě. Na jižním svahu tohoto kopce se pravidelně sáňkovalo, což potvrdili dotazovaní, i když mezi nimi byli dvougenerační věkové rozdíly.

Dále je také potřeba vysvětlit místa určení na řece Oslavě. Lokalita u skalky se nacházela asi 10 km proti proudu řeky od Pandřarů až v Oslavanech. Toto místo mi popisovala oslavanská respondentka. Lokalitu, kam se chodívala koupat, velice dobře znala od svého nejtělejšího dětství, protože sem doprovázela často rodiče obdělávat jejich pole. V době, kdy dorostla do věku, kdy se naučila plavat, chodila se sem i s bratrem koupat. Rodiče zatím pracovali na poli. V době, kdy si opatřili německého ovčáka, sem s ním chodila na procházky i sama. Název u skalky převzaly místní děti od svých rodičů, a byl odvozen od místní skály, ze které skákaly do vody a po koupání se na jejím vrcholu slunily.

Pand'áry neboli Pancíře se nacházejí v místě, kde dnes končí slepé rameno řeky Oslavy, v mapových podkladech označené jako U Podseku, přestože i název místního rybníka Pancíř II směřoval k tomu, že je lokalita pojmenovaná po mapové části Dolní Pancíře, která se však nachází od rybníka poměrně dost daleko. Lokalita Žabárna navazovala na Pand'áry a tyto dvě části byly od sebe odděleny pouze původním korytem řeky Oslavy. V Žabárně se říkalo pravému břehu řeky Oslavy od Dívčího splavu po soutok řeky se svým slepým ramenem. Dnes tato lokalita už vůbec neexistuje. Její tvar byl úplně změněn vybudováním nového ramene řeky Oslavy a původní živočichové, kteří dali této lokalitě kdysi přezdívku Žabárna, téměř vymizeli. Žumpa byla lidovým názvem místa, které tvořilo umělé přerušení splavu řeky Oslavy před rybníkem Pancíř II. Tento splav reguloval tok vody do hlavního řečiště a do Mlýnského náhonu. Asi tři metry od břehu byla betonová část splavu přerušena, beton v hřebenu splavu byl nahrazen dřevěnou výplní z dubových fošen uložených v ocelových drážkách. Jednoduchou manipulací s těmito fošami bylo možné upravit proud vody protékajícím tímto přerušením. Z tohoto důvodu zde bylo větším proudem vody vyhloubeno místo pro koupání starších dětí. Přestože splav zanikl a dnes již není na slepém rameni řeky Oslavy funkční, Mlýnský náhon zůstal zachován a je dnes napájen vodou ze slepého ramene. Asi 200 m po proudu Mlýnského náhonu je vybudován nátok napájející rybník Pancíř II a asi 700 m po proudu náhonu je z něho napájen rybník Pancíř I.

Na řeku Jihlavu se chodilo koupat výjimečně, protože voda v ní byla studenější než v řece Oslavě. Starší generace si přesto pamatuje, že se chodívali koupat za most pod Rénou. V zimě chodívali bruslit na tzv. Panovskovu struhu, což bylo uměle vytvořené rameno řeky Jihlavy, které přes zimu zamrzalo. Přehrazení řeky, kterému se dnes odborně říká splav, nazývali dříve narození „stav.“ Dnes již už Panoskova struha neexistuje, v minulosti byla zasypaná. Z počátku byl tento název zavádějící a vysvětlil se až po zpracování rozhovoru s mladší generací. Zajímavostí je, že místní obyvatelé používají pro výše uvedené řeky názvy Jihlavka a Oslavka. Proti proudu řeky Rokytne za kopcem Kumán se nachází oblast nazývaná Pod vrbičkami. Tento název byl místními obyvateli vytvořen z toho důvodu, že v této části toku řeky Rokytne roste velké množství vrb. V dřívější době zde byla založena chatová oblast. Právě tuto část okolí města Ivančic měla na mysli respondentka Marie z Ivančic, která sem s mladými skauty chodila na časté vycházky, které většinou končili u Němčické hájovny, která je postavena na kopci nad chatovou oblastí Pod vrbičkami. Sama respondentka uvedla, že místo se takto jmenovalo, přitom v mapových podkladech dohledáno nebylo.

Údolí řeky Jihlavy na trati mezi Moravskými Bránicemi a Moravským Krumlovem je překlenuto železným mostem. Železná konstrukce mostu mu dala dodnes používanou přezdívku (lidový název) „Železnák“. Koncem 70. let minulého století byl souběžně s tímto mostem postaven most nový, kterému původní přezdívka zůstala. Z původního viaduktu se zachovalo pouze torzo, jako technická památka.

V textu je dále velmi často uváděn název „staré a nové sídliště“. Pojmenování si vynutila skutečnost, že sídliště byla vybudována v různém časovém období rozvoje výstavby Ivančic i s ohledem na různou technologii výstavby. Zatímco dnes tzv. staré sídliště bylo vystavěno tradiční cihlovou technologií, nové sídliště již bylo postaveno s panelových bloků. Aby si obyvatelé místních sídlišť upřesnili, kdo a kde vlastně bydlí, vznikly tyto lidové názvy (Skálová, 2014; [27]).

Příloha č. 10: Kopec Kocperky (foto: P. Skálová, 2017).

Příloha č. 11: Mlýnský náhon (foto: P. Skálová, 2017).

Příloha č. 12: Žabárna – místo na řece Oslavě (foto: P. Skálová, 2017).

Příloha č. 13: Pandřary – místo na řece Oslavě (foto: P. Skálová, 2017).

Příloha č. 14: Zaniklý splav – žumpa (foto: p. Skálová, 2017).

Příloha č. 15: Kopec a stráň pod kaplí svatého Jakuba (foto P. Skálová, 2017).

Příloha č. 16: Původní koryto napájející Panovskovu elektrárnu (foto: P. Skálová, 2017).

Příloha č. 17: Park na Réně (foto: P. Skálová, 2017).

Příloha č. 18: Rozhledna na Réně (foto: P. Skálová, 2017).

Příloha č. 19: Starý a nový železniční viadukt (foto: P. Skálová, 2017).

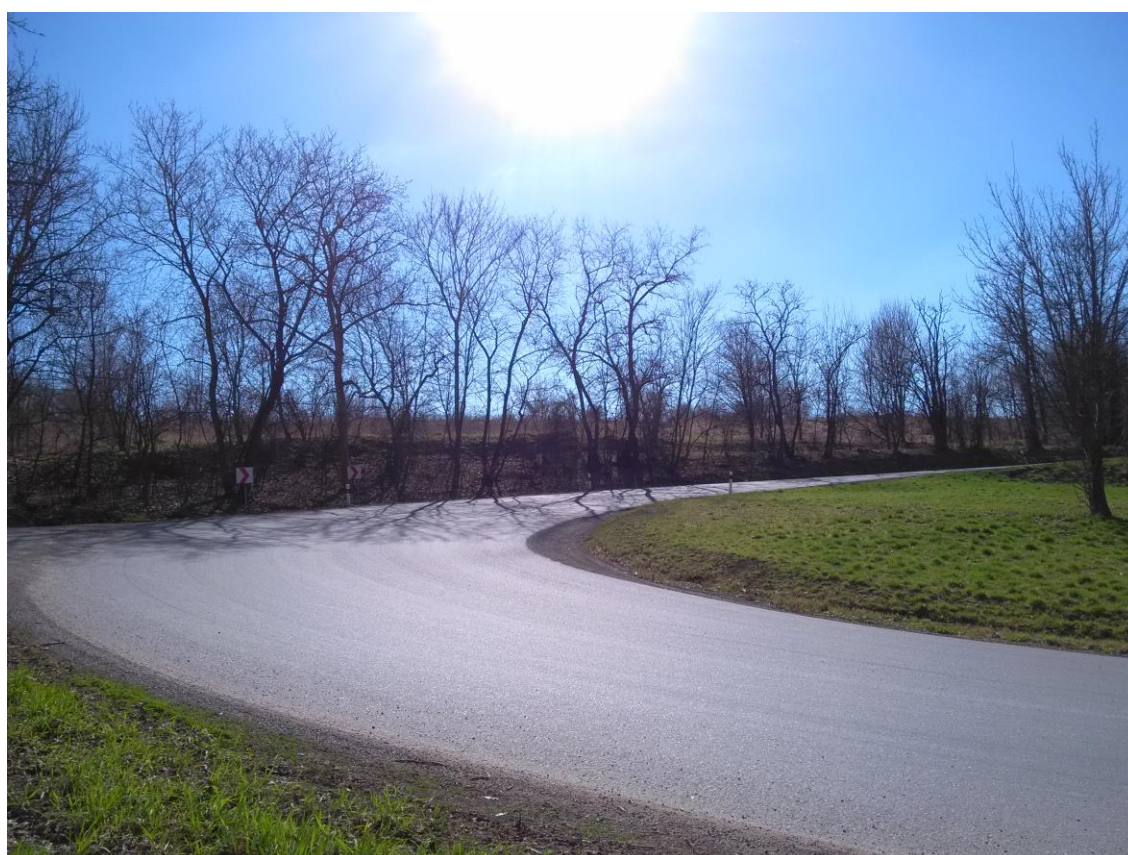
Příloha č. 20: Lokalita Pod vrbičkami (foto: P. Skálová, 2017).

Příloha č. 21: Kopec Kumán (foto: P. Skálová, 2017).

Příloha č. 22: Zaniklý plácek za hasičkou v Němčicích (foto: P. Skálová, 2017).

Příloha č. 23: Stráň Karlov (foto: P. Skálová, 2017).

Příloha č. 24: Bývalá lokalita hřiště v Oslavanech (foto: P. Skálová, 2017).

Příloha č. 25: Kopec Náporky (foto: P. Skálová, 2017).

Příloha č. 26: Řeka Oslava – u skalky (foto: P. Skálová, 2017).

Příloha č. 27: Polorozpadlé torzo bývalé elektrárny v Oslavanech (foto: P. Skálová, 2017).